

T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

AFRİKA'DA ÇOCUK ASKERLER MESELESİ: SIERRA LEONE
ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FATİMA DEMİR

KASIM 2019

T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

AFRİKA'DA ÇOCUK ASKERLER MESELESİ: SIERRA LEONE
ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FATİMA DEMİR

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ MUHAMMED TANDOĞAN

KASIM 2019

İMZA SAYFA (ONAY)

Fatıma Demir tarafından hazırlanan ‘Afrika’da Çocuk Askerler Meselesi: Sierra Leone Örneği’ başlıklı bu yüksek lisans tezi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı:

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Tandoğan

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Üyeler:

[Prof. Dr. Ahmet KAVAS]

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

[Dr. Öğr. Üyesi Abdullah Erdem TAŞ]

Kurumu: Dumlupınar Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 27/11/2019

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

Fatıma DEMİR

Danışmanlığını yaptığım işbu tezin tamamen öğrencinin çalışması olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı taahhüt ederim.

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed TANDOĞAN

ÖZET

AFRİKA'DA ÇOCUK ASKERLER MESELESİ: SIERRA LEONE ÖRNEĞİ

Demir, Fatıma

Yüksek Lisans Tezi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Tandoğan

Kasım, 2019. 134 sayfa

Afrika kıtası, içinde bulunduğumuz dönemde aşırılıkçı grupların ve silahlı çatışmaların en yaygın görüldüğü bölgeler arasında yer almaktadır. Bunun başlıca sebebi ise kolonyal sömürgeci geçmişin bıraktığı tahribat, zayıf devlet mekanizmaları ve Afrika üzerindeki yeni nesil sömürgecilik rekabetidir.

Savaşın değişen doğasından dolayı silahlı çatışmalarda en büyük zararı siviller görmektedir. Özellikle birçok Afrika ülkesinde nüfusun çoğunluğunu oluşturan ve toplumun savunmasız kanadı olan çocuklar, silahlı çatışmaların piyonu haline gelebilmektedir. Kıtada silahlı gruplar arasında görünürlüğü artan ve savaşların yeni yüzü haline gelen çocuk askerler, kıta ülkeleri için büyük tehditler saçmaktadır. Bu çalışmada, Afrika kıtasının büyük sorunları arasında yer alan ve her geçen gün tehdidini artıran çocuk askerler meselesi, Sierra Leone özelinde, tarihsel arka planı ile birlikte irdelenmiştir. Kolonyal geçmişin tahribatını üstünde taşıyan, devlet mekanizmasında büyük zafiyetleri olan ve zengin elmas yatakları ile küresel sermayedarların ilgisini çeken Sierra Leone, deneyimlemiş olduğu iç savaş ile çocuk askerler meselesinin irdelenmesi için ideal bir örnektir.

Çalışma içerisinde bu meseleye yönelik mevcut çözüm yollarına da yer verilmiş ve bunların işlevselliği değerlendirmeye tâbi tutulmuştur. Bu amaca binaen, uluslararası sivil toplum kuruluşlarının; Birleşmiş Milletler gibi uluslararası örgütlerin ve çeşitli komisyonların konu ile ilgili programları, raporları ve faaliyetleri analiz edilmiştir. Bunun neticesinde görülmüştür ki, çocuk askerler meselesi, Afrika'nın sosyal, ekonomik ve politik tarihinden bağımsız değildir ve tarihsel sorunlar devam ettikçe bu meseleye yönelik çözüm çabaları kısa vadeli ve etkisiz olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Afrika, Sömürgecilik, Yeni Savaşlar, Çocuk Askerler, Sierra Leone İç Savaşı

ABSTRACT

THE ISSUE OF CHILD SOLDIERS IN AFRICA: THE CASE OF SIERRA LEONE

Demir, Fatima

Master's Thesis, Department of International Relations

Supervisor: Asst. Prof. Muhammed Tandoğan

November, 2019. 134 pages.

The African continent is among the regions where extremist groups and armed conflicts are most prevalent in the present period. The main reasons for this are the destruction caused by the colonial colonial past, weak state mechanisms and the new generation of colonial competition on Africa.

Due to the changing nature of the war, civilians suffer the greatest damage in armed conflicts. Especially children in many African countries, who make up majority of the population and vulnerable in society, can become pawns of armed conflicts. Increasing visibility among armed groups on the continent and becoming the new face of wars, child soldiers pose major threats to continental countries. In this study, the issue of child soldiers, which is one of the major problems of the African continent and which increases its threat with each passing day, has been examined together with its historical background particularly in Sierra Leone. Sierra Leone, which carries the destruction of the colonial past, has great weaknesses in the state mechanism and attracts the attention of global capitalists with its rich diamond deposits, is an ideal example for examining the issue of child soldiers due to the civil war it has experienced.

Existing solutions to this issue have been included in the study and their functionality has been evaluated. For this purpose, relevant programs, reports and activities of international NGOs, international organizations such as the United Nations and various commissions have been analyzed. As a result, the issue of child soldiers is not independent of the social, economic and political history of Africa and as long as the historical problems persist, efforts to resolve this issue will be short-term and ineffective.

Keywords: Africa, Colonialism, New Wars, Child Soldiers, Sierra Leone Civil War

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Fatıma DEMİR

Uyruğu: T.C.

Doğum Tarihi ve Yeri: 04.04.1995, Gediz/KÜTAHYA

E-Posta: fademir43@gmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Dumlupınar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler	2016
Yüksek Lisans	İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı	2019

YABANCI DİLLER

İngilizce

İÇİNDEKİLER

Contents

İMZA SAYFASI (ONAY).....	I
BİLDİRİM.....	II
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
ÖZGEÇMİŞ.....	VI
İÇİNDEKİLER.....	VII
KISALTMALAR.....	IX
ŞEKİL LİSTESİ	XI
TABLO LİSTESİ.....	XII
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
1. AFRİKA’DA SAVAŞLARIN DOĞASI VE ÇOCUK ASKERLER MESELESİ	8
1.1. ULUSLARARASI SİSTEMDE SAVAŞLARIN TEKÂMÜLÜ	8
1.1.1.Yeni Savaşlara Doğru	9
1.1.1.1. Küreselleşme.....	11
1.1.1.2. Başarısız Devletler (Failed States).....	12
1.2. SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA AFRİKA’DA ÇATIŞMALARIN ANATOMİSİ	13
1.2.1. Geleneksel ve Kültürel Ögeler	14
1.2.2. Neopatrimonyal Devlet Teorisi.....	15
1.2.3. Rasyonel Seçim Teorisi.....	16
1.2.4. Post-Kolonyal Teori.....	18
1.3. AFRİKA’DA YENİ SAVAŞLARIN GÖLGESİNDE ÇOCUK ASKERLER	19
1.3.1. “Çocuk Asker” Kavramı.....	21
1.3.2. Afrika’da Çocuk Asker Sorununun Sosyo-Politik Kökenleri	22
1.3.3. Zorlama ve Gönüllük Esası Çerçevesinde Afrikalı Çocuk Askerler .	24
1.3.4. Afrika’da Çocuk Askerlerin Karşılaştıkları Sorunlar	24

1.3.5. Afrikalı Çocuk Askerlerin Damgalanması.....	26
1.3.6. Çocuk Askerler Üzerine Küresel Sorumluluk	27
1.3.6.1. Uluslararası Hukukta Çocuk Askerler.....	27
1.3.6.2. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararları.....	30

İKİNCİ BÖLÜM

2. SİERRA LEONE İÇ SAVAŞI VE DEVRİMCİ BİRLEŞİK CEPHE.....	37
2.1. SİERRA LEONE'NİN KOLONİYAL TARİHİ	37
2.1.1. Yerleşim ve Kreoller	38
2.1.2. Protektora Dönemi	39
2.2. BAĞIMSIZLIĞA GİDEN YOLDA SİERRA LEONE.....	41
2.3. BAĞIMSIZLIK SONRASI İSTİKRARSIZLIK YILLARI.....	43
2.3.1. Sieka Probyn Stevens Dönemi	44
2.3.2. Yolsuzluk ve Savaş Aracı Olarak Elmaslar	46
2.3.2.1. Lübnanlı Yerleşimciler.....	49
2.3.2.1.1. Kısa Tarihi.....	49
2.3.2.1.2. Ekonomik Güç.....	51
2.3.2.1.3. Dış Politika.....	52
2.3.2.1.4. Sosyal Kıpırdanmalar.....	54
2.4. SİERRA LEONE'NİN KAYIP YILLARI: İÇ SAVAŞ DÖNEMİ (1991-2002).....	55
2.4.1. RUF'un Kuruluşu	56
2.4.2. Charles Taylor'ın Sierra Leone İç Savaşına Etkileri	58
2.4.3. 1992 Askeri Darbesi ve NPRC Yönetimi	60
2.4.4. İkinci Cumhuriyet Dönemi	62
2.4.5. Lome Barış Antlaşması	68
2.4.6. Sierra Leone'deki Uluslararası Savaş Ekonomisi.....	70
2.4.6.1. Kanlı Elmaslar.....	70
2.4.6.2. Kanlı Elmasların Yol Haritası.....	72
2.4.6.3. Lübnanlı İş İnsanlarının Hizbullah ve el-Kaide Bağlantısı.....	73
2.4.6.4. Uyuşturucu ve Silah Kaçakçılığı.....	77
2.4.7. Savaşın Sierra Leone'ye Maliyeti.....	80
2.4.8. Sierra Leone Özel Mahkemesi (Special Court for Sierra Leone [SCSL])	82

2.4.8.1.Yargı Süreci.....	85
2.4.8.2. Sierra Leone Özel Mahkemesi'ne Yönelik Eleştiriler.....	87
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
3. SİERRA LEONE İÇ SAVAŞINDA ÇOCUK ASKERLER.....	89
3.1. SİERRA LEONE'DE ÇOCUKLARIN MİLİTANLAŞMASININ KÖKENLERİ	89
3.2. SİERRA LEONE'DE ÇOCUKLARIN SAVAŞA KATILIM DİNAMİKLERİ.....	92
3.3. İÇ SAVAŞTAKİ ASKERİ GRUPLAR VE ÇOCUK ASKERLER.....	94
3.3.1. Sierra Leone Ordusu	95
3.3.2. RUF	95
3.3.3. CDF	96
3.4. ÇOCUK ASKER OLMAK.....	98
3.4.1. Grup Aidiyeti.....	98
3.4.2. Görev Dağılımı ve Grup İçi Şiddet.....	100
3.5. SAVAŞ SONRASI SÜREÇTE ÇOCUK ASKERLER	101
3.5.1. Çocuk Askerlere Yönelik Terhis Etme (Demobilization), Silahsızlandırma (Disarmament), Yeniden Topluma Kazandırma (Reintegration) [DDR] Programları.....	101
3.5.1.1. Yeniden Topluma Kazandırma Programının İşleyişi.....	103
3.5.1.2. Kız Çocuklarının Durumu.....	105
3.5.1.3. DDR Programına Yönelik Uluslararası Destek.....	106
3.5.1.4. Topluma Kazandırma Programının Değerlendirilmesi.....	108
3.5.2. Eski Çocuk Askerler ve Özel Askeri Şirketler	110
3.6. SİERRA LEONE ÖZEL MAHKEMESİ'NDE ÇOCUK ASKERLER .	112
SONUÇ.....	114
KAYNAKÇA.....	121

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFRC	: Askeri Güçler Devrimci Konseyi
APC	: Tüm Halkların Kongresi
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
CDF	: Sivil Savunma Güçleri
DDR	: Terhis etme, Silahsızlandırma ve Topluma kazandırma
ECOMOG	: Batı Afrika Ülkeleri Ekonomi Topluluğu İzleme Grubu
ECOWAS	: Batı Afrika Ülkeleri Ekonomi Topluluğu
EMEL	: Lübnan Direniş Tugayı
EO	: Executive Outcomes
FKÖ	: Filistin Kurtuluş Örgütü
GSG	: Gurkha Güvenlik Muhafızları
GSYİH	: Gayrı Safi Yurtiçi Hasıla
HDI	: İnsani Gelişmişlik Endeksi
HRW	: İnsan Hakları İzleme Örgütü
ICRC	: Uluslararası Kızılhaç Komitesi
IMF	: Uluslararası Para Fonu
ISU	: Dahili Güvenlik Birimi
LRA	: Tanrının Direniş Ordusu
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NPFL	: Liberya Ulusal Vatansever Cephesi
NPRC	: Ulusal Geçici Yönetim Konseyi
NRC	: Ulusal Reformasyon Konseyi
RENAMO	: Mozambik Ulusal Direnişi
RUF	: Devrimci Birleşik Cephe

SCSL	: Sierra Leone Özel Mahkemesi
SLPP	: Sierra Leone Halklar Partisi
SLST	: Sierra Leone Selection Trust
SPLA	: Sudan Halk Kurtuluş Örgütü
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SSD	: Özel Güvenlik Tümeni
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TRC	: Hakikat ve Uzlaşı Komisyonu
UCM	: Uluslararası Ceza Mahkemesi
UNAMSIL	: BM Barış Gücü Misyonu
UNITA	: Angola'nın Tam Bağımsızlığı İçin Ulusal Birlik
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UNOMSIL	: BM Sierra Leone Gözlem Misyonu

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1. Devlet Dışı Organizasyonların Müdahil Olduğu Çatışmalar Ve Devlet Temelli Savaşlar 1989-2008.....	10
Şekil 2: Devlet-Dışı Savaşlarda Ölümlerin Haritası (Map of non-state fatalities) 1989-2008.....	14
Şekil 3. BM Genel Sekreterliği Yıllık Raporuna Göre Çocuk Asker Kullanımının En Yüksek Olduğu 14 Ülke (Child Soldiers International, 2016-17).....	20
Şekil 4: Sierra Leone'deki Elmas Bölgeleri.....	47
Şekil 5. El-Kaide'nin Elmas Kaçakçılığı İçin Kullandığı Rota.....	75
Şekil 6. 20. Yüzyılın Sonunda, Afrika'da Meydana Gelen Silah Ve Elmas Kaçakçılıklarının Rotası.....	80
Şekil 7. TRC Raporlarına Göre Zorla Silah Altına Alınan Kişilerin Oranı (Yaş ve cinsiyete göre).....	94
Şekil 8. Zorla Savaştırılan Çocukların Yıllık Oranı.....	97

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1. İddianame ve Tutukluluk Durumları	85
Tablo 2. Sierra Leone Özel Mahkemesi Davaları.....	86
Tablo 3. Sahra-altı Afrika'daki Silahlı Çatışmalarda, Ükelere Göre Çocuk Asker Kullanımı.....	91
Tablo 4. DDR Finansmanı (Aralık 1999-Ekim 2002).....	106
Tablo 5. 31 Ekim 2002, Bağışçılar Zirvesindeki Bağışçı Ülkeler Ve Belirlenen Bağış Miktarları.....	107

GİRİŞ

İnsanlık tarihi kadar eski olan “savaş” olgusu, Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimi disiplinlerinin en temel konularından birisidir. Yüzyıllar boyunca çok sayıda filozof, devlet adamı ve entelektüel, savaşın ne olduğu, neden çıktığı ve nasıl çözümlenebileceği soruları üzerine yoğunlaştı ve bu konular üzerine fikir üretmeye çalıştı. Savaşları Thucydides gibi düşünürler genel hatlarıyla insanın hırslı ve açgözlü doğasıyla, Charles Darwin ve onun izinden gidenler ise en güçlü olanın mutlak olarak yaşamını sürdürebileceği güdüsüyle açıklamıştır. Bununla birlikte liberaller savaşların nedenlerini otoriter devlet yönetimi anlayışı ve militarizmle, realistler uluslararası sistemin anarşik yapısıyla, Marksistler sermaye sınıfının daha fazla çıkar elde etme ve bunları paylaşma konusundaki isteksizliği ile açıklamaya çalışmışlardır. Carl von Clausewitz ise savaşları siyasetin farklı sahalarda devamı olarak nitelendirmiş ve bir anlamda savaşların devletin doğasında olduğunu ifade etmiştir.

Birden fazla devlet arasında meydana gelen savaşlar, tarihsel olarak savaşların en eski çeşidi olarak görülür. Ancak dönemsel değişimlerle birlikte savaşların yapısı, metodu ve araçları da belli ölçülerde değişime uğramıştır. Özellikle 20. yüzyıl savaşlardaki bu değişim ve dönüşümün belki de en hızlı yaşandığı çağ olarak karşımıza çıkmaktadır. 20. yüzyıl, milyonlarca sivil ve askerin hayatını kaybettiği iki büyük dünya savaşına ve politik gerginliğin dünya sathına yayıldığı, ufak çaplı da olsa çok sayıda sivil savaşın yaşandığı Soğuk Savaş sürecine şahitlik etti. Silah teknolojileri özelinde savunma sanayisi gelişti ve küresel güçler daha büyük tahribatlara yol açacak silahlar üretmek için birbirleriyle yarışır hale geldiler. Orta Doğu, Balkanlar, Afrika, Güneydoğu Asya, Latin Amerika ve Uzak Doğu gibi coğrafyalar küresel güçlerin restleşme alanları olarak öne çıktı ve söz konusu coğrafyalar bu restleşmenin kısıkaı altında kaldı. Soğuk Savaş boyunca bu bölgelerde askeri ve politik savaşlar yoğun olarak görüldü. 20. yüzyılın bu savaşlarını tarihteki diğer savaşlardan ayıran en temel faktör ise sivillerin savaşın odağına yerleşmiş olması idi. Klasik devletler arası savaşlar yerini büyük ölçüde merkezinde sivillerin yer aldığı, gevşek yapılı, ideolojik belirsizlikler taşıyan, çoğu zaman bir vekâlet savaşçısı pozisyonunda olan ve eylemleri kestirilemeyen devlet-dışı organizasyonların savaşlarına bıraktı. Devletlerin artık birbirleriyle değil de devlet-dışı organizasyonlarla yoğunlaşan savaşları, savaşın yeni

bir çeşidinin türediği yorumlarının yapılmasına neden oldu. Bu savaş türü için bazı yazarlar tarafından “yeni savaşlar” isimlendirmesi yapılmaktadır. Her savaş kendi içinde vahşet barındırsa da, yeni savaşlarda özellikle de siviller açısından vahşetin ve mağduriyetin boyutu artmış ve uluslararası toplum tarafından bu durum kanıksanır hale gelmiştir.

Yeni savaşların en yaygın görüldüğü yerlerden biri Afrika kıtasıdır. Soğuk Savaş’tan günümüze uzanan süreçte Afrika ülkelerinde, devlet-dışı organizasyonların müdahil olduğu çok sayıda iç savaş gerçekleşmiş ve neticesinde milyonlarca insan ya hayatını kaybetmiş ya kötü koşullar altında yaşam mücadelesine zorlanmış yahut da göç etmek zorunda kalmıştır. Bu süreçte bir iç savaş deneyimi yaşamamış olan Afrika ülkesi yok gibidir. Bu yeni savaş türünün Afrika’da yaygın olarak görülmesinin nedenleri ile alakalı çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlerden bazıları söz konusu savaşlardan doğrudan Afrikalıları sorumlu tutmakta, onların antropolojisinin bu savaşları körüklediğini beyan etmektedir. Bir başka görüş ise Afrikalı devlet adamlarını bu konuda hatalı bulmakta ve onların sertlik yanlısı politikalarını, iktidar hırslarını, ülkelerinin gelirlerini halkla paylaşmaya yanaşmamalarını, yolsuzluklarını vs. bu savaşların temel nedeni olarak yansıtmaktadır. Zira devlet adamlarının bu tutumu toplumun devlete olan güvenini sarsmakta ve onları devlete karşı savaşmaya zorlamaktadır. Bir diğer görüşe göre ise Afrika’da savaşların yoğun olarak görülmesinin nedeni uluslararası ekonomi ve kazanç güdüsü ile alakalıdır. Ekonomik kazanç güdüsü ve hırsı yeni savaşların en büyük motivasyon kaynağıdır. Sahip olduğu kaynaklardan dolayı güç arayışında olan devletlerin ve şirketlerin kayıtsız kalamadığı Afrika, bu kaynaklar üzerinde tahakküm kurmaya çalışan ve savaşların getirdiği güvenlik boşluğu ile kolayca kaynakları talan etme fırsatı kollayan aktörlerle karşı karşıya. Bununla birlikte bu savaşlar silah, uyuşturucu, fuhuş gibi sektörler için yeni bir piyasa oluşmasını ve bu sektörlerde faaliyet gösterenlerin kazanç elde etmelerini sağlamaktadır. Yani silah adamları para adamları için uygun zemini hazırlamaktadır.

Mevzubahis Afrika olunca, savaşların sebepleri üzerine sömürgecilik ve kolonyalizmin devamı mahiyetindeki neo-kolonyalizmi hesaba katmamak eksik ve yanlış sonuçlara ulaşılmasına sebep olabilir. Batılı kolonyal sömürgeciliğin Afrika ülkeleri üzerinde bırakmış olduğu tahribat günümüzde dahi etkisini sürdürmekte ve bu ülkelerin sosyo-ekonomik kalkınmasının önünde bir set oluşturmaktadır. 20. yüzyılın

ikinci yarısından itibaren siyasi bağımsızlıklarına kavuşan Afrika ülkeleri, aynı bağımsızlığı ekonomi alanında yakalayamamışlardır. Değerli maden kaynakları ve tarım arazilerinin mülkiyeti kolonyal dönemin artığı olan şirketlerin ve patronların elinde kalmaya devam etmiştir. Kolonyalist Batı ülkeleri sahip oldukları bilgi ve teknolojileri, talep olmasına rağmen Afrika'ya aktarmadıkları için kıta ülkeleri kaynaklarını işleyebilmek için Batı'ya bağımlı olmaya devam etmiştir. Buna karşı çıkan seslerin ise zaman içerisinde çeşitli şekillerde bastırılarak kesildiği görülmüştür. Kendi kaynakları üzerinde yeterli hâkimiyeti sağlayamayan ve aktörlerin de çeşitlenmesiyle sömürgeciliğin daha farklı ve daha şiddetli bir boyutuna maruz kalan Afrika ülkeleri bu yüzden savunmasız kalmakta, savaflara ve uluslararası müdahalelere açık hale gelmektedir. Bundan dolayı “yeni savaflar” olarak adlandırılan bu yeni modelin Afrika'da yoğun olarak görülmesinin en temel sebebi sömürgeciliktir.

Afrika'da savafların yaygınlığının sebepleri üzerine yorumlar farklılık gösterse de net olan bir unsur vardır ki o da sivillerin, özellikle de çocukların bu savafların en büyük kurbanı olduğu gerçeğidir. Çocukların burada hususi olarak vurgulanmasının sebebi, onların artık Afrika'daki savaflarda daha etkin olarak kullanılmaları ve savafların acı yüzü haline gelmeleridir. Dünya üzerinde çocuk asker oranının en yüksek olduğu ülkeler arasında Sahra-altı Afrika ülkeleri en başlarda yer almaktadır. Çocuk askerler üzerine hazırlanan 2016-2017 dönemine ait yıllık uluslararası raporda, çocuk asker kullanımının en yoğun olduğu on dört ülkeden yedisinin Afrika'da olduğu belirtilmiştir. Bu durum bir abartı değildir. Bazı savaflarda, vekâlet savaflarının maşası konumundaki radikal örgütler yahut ulusal ordular içerisinde yer alan çocukların sayısının yetişkinleri geçtiği görülmüştür. Çeşitli raporlarda bu savaflarda yer alan çocuk askerlerin yaşlarının beşe kadar düştüğü ifade edilmektedir. Bu korkutucu tablo Afrika'da çocuk asker sorununa özel önem verilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Afrika'da çocukların savafla katılım dinamiklerinin ve bu sorunun kökenlerinin irdelendiği bu çalışmada, bu sorunun sadece yeni dönem ve değişen savaş dinamikleri ile alakalı olmadığı, sorunun kökeninin daha derinlerde yattığı ortaya konulmuştur. Kolonyal sömürgecilik döneminde köle ticareti, sosyo-ekonomik eşitsizlikler, zorlu yaşam koşulları ve kitlesel katliamlarla insani sermayesi büyük ölçüde tahrip edilen Afrika kıtası bunun etkilerini hala hissetmektedir. Kolonyalist sömürgecilik

döneminde çocuklar yetişkinlerden ayrılmadan köleleştirilmekte ve çalışmaya zorlanmaktaydı. Günümüzde de çocuk işçilik oranları Afrika'da yüksek düzeylerde seyretmektedir. Kolonyalist dönemde uygulanan seçkin eğitim anlayışı da hala bazı ülkelerde devam etmektedir. Küçük yaşlarda verilen büyük sorumluluklar çocukların erkenden olgunlaşmasını zorunlu kılmaktadır. Devam eden sömürü düzenine de bağlı olarak geçmişten günümüze uzanan bir genç ve çocuk öfkесinin varlığından ve bu öfkenin zaman zaman gruplaşmaya ve militanlaşmaya yol açtığından bahsedilebilir. Çocukların ve gençlerin savaşa gönüllü katılmaları genel olarak bu sebeplerden dolayı yüksektir. Kaynak açısından zengin veya jeopolitik konumu itibarıyla önemli addedilen Afrika ülkeleri üzerindeki küresel siyasi ve ekonomik rekabet, söz konusu genç ve çocuk öfkесini kendi çıkarları için bir vasıta olarak kullanabilmektedir. Yani çocuklar vekâlet savaşçıları olarak bilmedikleri amaçlar ve aktörler uğruna savaş verebilmektedir. Elbette bu çocuk asker sorununun sadece bir yüzüdür. Bununla birlikte savaş dönemlerinde çocukların tehdit ve şantajla kaçırılması, silahlı gruplara satılması ve savaşmaya zorlanması da sıklıkla görülmektedir. Silahlandırılan çocuklar alkol ve uyuşturucu ile birer savaş robotu haline gelebilmektedir. Bu şekilde çocuklar savaşların küçümsenemeyecek kadar tehlikeli aktörleri olmaktadır.

Savaştan sonra hayatta kalmayı başarabilen eski çocuk askerler fiziksel ve mental sağlık problemlerinin yanı sıra ötekileştirilme, eğitimsiz ve işsiz kalma gibi problemlerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu durum onların suç işleme eğilimini artırmakta ve barış inşası sürecini sekteye uğratabilmektedir. Savaşların ardından eski savaşçıların rehabilitasyonunun sağlanması ve topluma kazandırılması için bir süredir çeşitli programlar uygulanmaktadır. Eğitim ve sağlıkla ilgili içeriklere sahip olan bu programlar genellikle uluslararası sivil toplum kuruluşları tarafından uygulanmaktadır. Oldukça masraflı olan bu programlar her zaman bekleneni vermemektedir. Bunun birden çok sebebi olsa da temelde iki sebepten ötürü bu programlar başarıya ulaşmamaktadır. Bunlar, finansal yetersizlikler ve programın uygulandığı ülkenin sosyo-ekonomik durumudur. Söz konusu programlar büyük ölçüde bağışçı ülkelerin destekleri ölçüsünde yürütülmektedir. Bu da programların sınırlı bir kitleyle sınırlı kalmasına sebep olmaktadır. Bu yüzden kız çocukları programlardan dışlanabilmektedir. Bununla birlikte ülkede sosyo-ekonomik istikrarsızlar devam ediyor ise bu durum çocuk askerlerin topluma kazandırılmasına

engel olabilmektedir. Toplumsal hayata tutunamayan eski savaşçuların alternatiflerinden biri savaşçılığı bir meslek haline getirmektir. Sayıları ve etkileri her geçen gün artan özel askeri Şirketler için söz konusu eski ocuk askerler bir iÇi havuzu oluşturmaktadır. Yani Afrika'nın savaş bölgelerindeki çocukları büyük tehlikeler beklemektedir.

ÇalıŐmamızda, ocuk asker sorunun doruklarda yaşandığı Sierra Leone İç Savaşı, Afrika'da meydana gelen savaşların ufak bir panoramasını yansıtması bakımından ideal bir örnek olarak görülmüştür ve bu ülke üzerinden Afrika'daki ocuk asker sorunu irdelenmeye çalışılmıştır. Kolonyal sömürgecilik döneminden itibaren bu ülkede savaşın zemini hazırды ve sadece ufak bir kıvılcım beklemekteydi. Beklenen kıvılcım ise 1991 yılında kor haline geldi ve 2002 yılına kadar bu ülkede var olan yangın sndrlemedi. Savaş tek bir dinamikle açıklanamayacak kadar karmaŐıktı. Sömürgeci İngiliz yönetiminin oluşturmuş olduğu dengesiz sosyal ve ekonomik düzen, bağımsızlığın ardından ülkeyi yöneten liderlerin bu dengesizlikle mücadele etmemesi ve hatta bu süreci daha da tetiklemeleri, bunun yanında ülkedeki kaynakların adil olmayan bölüŐümü toplulun ve özellikle de gençlerin militanlaŐmasına sebep olmuştur. Çeşitli ülkelerin yardımlarıyla örgütlenen gençlerin idealist amaçlarla başlattıkları savaş kısa sürede kaynak ve yağma amacı taşıyan bir vekâlet savaşına dönüşmüştür. Savaşın görünürde ulusal hükümet ve Devrimci Birleşik Cephe isimli silahlı örgüt olmak üzere iki tarafı vardır. Ancak arka planda el-Kide gibi örgütler, silah ve cephane üreticisi ülkeler, uyuşturucu kaçakçıları, özel askeri Şirketler ve çok ortaklı bankalar savaşın görünmeyen aktörleri olarak faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.

Bu savaşta aynı zamanda ocuk askerler de yoğun olarak kullanılmıştır. Savaştan nce Sierra Leone'de ocuk nüfusu ülkenin yarısını oluŐturmaktaydi ve büyük bir kısmı eğitim imknlarından mahrumdu. Eğitim lüks bir hizmetti, iÇi ve köylülerin eğitim hizmetlerine eriŐimi kısıtlıydı. ocuk iŐiilik oranları yüksekti. ocuk iŐiilerin yaşları beş-altıya kadar düşmekteydi. Adaletsizlik toplumun her zerresinde hissedilmekteydi. Çocuklar Şehirlerde eteleŐmekteydi. Devrimci Birleşik Cephe'nin kurulmasının ardından çeteleŐen çocuklar savaşa gönüllü katılım sağladılar. Ulusal ordu da bu örgütle mücadele için sivilleri asker olarak kullanmaya başladı ki aralarında çok sayıda ocuk da bulunmaktaydi. Savaş ilerledikçe çocuklar ölüm ile tehdit edilerek savaşmaya zorlandı. Uyuşturucu ve alkol ile de savaşa yönelik cesaretleri artırıldı.

Savaş sona erdiğinde 4,5 milyon nüfusu olan ülkede yaklaşık 10.000 çocuğun asker olarak kullanıldığı ifade edildi. Tabii ki doğum belgesi olmayan çocukları da hesaba kattığımızda daha yüksek bir rakama ulaşmamız kaçınılmazdır.

Sonuç olarak bu çalışmada Sierra Leone özelinde Afrika’da savaşların doğası, çocuk asker sorununun yaygınlığının sebepleri, çocukların yetişkin çıkarlarına kurban edilişi ve bu sorun neticesinde Afrika’yı ve belki de dünyayı bekleyen tehlike açıklanmaya çalışılmıştır. Üç bölümden oluşan bu çalışmada “Afrika’da Savaşların Doğası ve Çocuk Askerler Meselesi” başlıklı birinci bölümünde, Afrika’da savaşlara sebep olan dinamikler incelenmiş ve çocuk askerlerin yoğun olarak kullanılmasının nedenleri ile birlikte bu sorun için yapılan uluslararası çalışmalar irdelenmiştir. “Sierra Leone İç Savaşı ve Devrimci Birleşik Cephe” başlıklı ikinci bölümde Sierra Leone’nin kolonyal dönemden itibaren nasıl bir kaosa sürüklendiği, savaşın zemininin nasıl hazırlandığı ve savaş döneminde meydana gelen talan ve yağmanın boyutu ele alınmıştır. “Sierra Leone İç Savaşı’nda Çocuk Askerler” başlıklı üçüncü ve son bölümde ise ülkede çocukların militanlaşmasının kökenleri, on bir yıllık iç savaş boyunca çocukların savaştaki rolü, savaşın ardından hedef kitle çocuklara yönelik başlatılan rehabilitasyon çalışmaları ve eski çocuk askerleri bekleyen tehlikeler konu edilmiştir. Bu kapsamda aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

- İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra bölgesel savaşlarda neden ve nasıl bir değişim meydana gelmiştir? Söz konusu değişim uluslararası sisteme nasıl yansımıştır? Bu değişimin etkileri en çok hangi coğrafyalarda görülmektedir?
- Savaşın yeni yüzünün en yoğun görüldüğü coğrafyalardan biri kuşkusuz Afrika’dır. Yeni savaşlarda Afrika’yı öne çıkaran nedir? Afrika ülkelerinde bitmek tükenmek bilmeyen çatışmalar ve yıkıcılık düzeyi artan savaşlar ne ile açıklanabilir? Hangi görüş bunu nasıl açıklamaktadır?
- Yeni savaşlar diğer coğrafyalarda olduğu gibi Afrika’da da sivil mağduriyetini her geçen gün artırmaktadır. Özellikle Afrika’da çocuk kurbanların rakamları görmezden gelinemeyecek kadar yüksektir. Çocuklar Afrika’da savaşın görünen yüzü olmaya başlamışlardır. Peki, çocukları savaş sahnesinde bu kadar öne çıkaran, onları savaşın aktörleri haline getiren dinamikler nelerdir?

Çocuklar savaşların masum kurbanları mıdır, yoksa yetişkinler kadar tehlikeli midir?

- Çocuk askerler için uluslararası toplum nasıl bir sorumluluk üstlenmektedir ve bu sorumlulukları yerine getirmek için gerekli iradeyi ortaya koyabilmekte midir? Çocukların korunabilmesine yönelik mevcut aksaklıklar ve engeller nelerdir?
- Afrika'daki yeni savaşların ve çocuk asker meselesinin ufak bir panoramasını sunan Sierra Leone İç Savaşı, nasıl bir zeminde meydana gelmiştir? Gerek ulusal gerekse de uluslararası dinamikler bu savaşı nasıl şekillendirmiştir?
- Çocuk asker oranının neredeyse yetişkinleri geçtiği bu savaşta, çocukları savaşa iten ne olmuştur ve çocuklar savaşta nasıl bir rol üstlenmişlerdir?
- Savaştan sonraki süreçte çocukların hayatı nasıl şekillenmiştir? Onların saçtığı ve onları bekleyen tehlikeler nelerdir?

BİRİNCİ BÖLÜM

1. AFRİKA'DA SAVAŞLARIN DOĞASI VE ÇOCUK ASKERLER MESELESİ

1.1. ULUSLARARASI SİSTEMDE SAVAŞLARIN TEKÂMÜLÜ

Savaşların nedenleri, yapıları, sonuçları ve çatışmaları önleme çabaları Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimi alanlarının merkezi konuları arasındadır. İnsanlık tarihi kadar eski olan savaş olgusu üzerine yıllar boyunca çokça yazılıp çizilmiş, nice teorisyen tarafından yeni fikirler üretilmiştir. Ancak genel olarak savaşlar uluslararası ilişkilerde siyasi grupların politikalarının bir parçası ve devamı olarak değerlendirilmekte olup diplomatik yollar tükendiğinde alan açıcı olarak devreye girmektedir. Genellikle belirli bir ülke ya da kaynak üzerinde yürütülen (yağma savaşları) devletlerarası savaşlar en eski savaş çeşidi olarak düşünüldüğü için geleneksel olarak bu gruplar devletler olmuştur (Heywood, 2013: 292). Bununla birlikte dönemsel değişimlere göre savaşların yapı, araç, metot, boyut ve aktörlerinde değişimler söz konusu olmaktadır.

Savaşlarda en büyük dönüşümlerin yaşandığı dönem şüphesiz 20. yüzyıldır. Savaşlara karşı kolektif bilincin en fazla kökleştiği devre olan 20. yüzyıl aynı zamanda savaşın uluslararası hukuk çerçevesinde önce zorlaştırılmaya çalışıldığı, sonra da “meşru müdafaa hakkı” dışında tamamen yasaklandığı bir tarih dilimi olmuştur. Fakat ne acıdır ki insanlık tarihinin en yıkıcı savaşlarında ve işlenen en büyük zulümlerinde 20. yüzyılın damgası vardır (Aral, 2016: 101).

Eric Hobsbawm tarafından “aşırılıklar çağı” olarak adlandırılan 20. yüzyıl, yaşanmış olan iki dünya savaşı, Soğuk Savaş ve devamında gelen iç savaşlarla birlikte savaş tarihinin bir dönüm noktasını teşkil etmektedir. Sanayi devrimi, silah teknolojisi ve propaganda araçlarının gelişmesi dünya savaşlarında, önceki dönemlere göre kitlesel yıkımların ve şiddetin boyutunun oldukça artmasına yol açmıştır. Birinci Dünya Savaşı birçok imparatorluğun ve medeniyetin katili; İkinci Dünya Savaşı, savaşan devletler arasında arta kalan hırs ve nefretin gün yüzüne çıktığı bir katliam makinası olmuştur. Bu savaşlar, tarafların kendi yurttaşlarını ulusal duygularla seferber etmeleri ve sivillerin doğrudan hedef alınması açısından da bir mihenk taşı özelliği

göstermektedir. Özellikle Birinci Dünya Savaşı'nda hayatını kaybedenlerin %5'i sivilken, İkinci Dünya Savaşı'nda bu oranın %66'ya fırlaması oldukça çarpıcıdır (Hobsbawm, 2008; 5). Auschwitz'deki katliamların yanı sıra Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan atom bombaları ile kısa bir süre içinde milyonlarca insan ölmüştür. İkinci Dünya Savaşı'ndan günümüze uzanan süreçte sivillerin savaflara dahlinin ve buna bağlı olarak mağduriyetinin arttığı görülmektedir. Bu durumdan kaynaklı olarak İkinci Dünya Savaşı'nın ardından savaflarda sivillerin durumları ile alakalı çalışmalar artış göstermiştir.

Soğuk Savaş döneminde ise üçüncü dünya olarak adlandırılan, kalkınma seviyesi düşük ülkelerde iki küresel gücün rekabetleri çerçevesinde ideolojik savaflar gerçekleşirken; ABD, SSCB ve Avrupa ülkelerinde silahlanma yarışları, üçüncü dünyaya asker, para ve silah sevkiyatları, ajanlık yarışları ve aktif propaganda savafları verilmiştir (Kaldor, 2005: 42). Silah teknolojisi inanılmaz düzeyde geliştirilmiş ve tahrip gücü artırılmıştır. Nükleer silahlar, büyük güçler arasında doğrudan bir savaşın çıkmaması adına dengeleyici olmuş olsa da, dünyanın birçok yerinde, özellikle de Ortadoğu, Güneydoğu Asya, Sahraaltı Afrika, Latin Amerika ve Balkanlar'da şiddetli ideolojik çatışmalar ve iç savaflar görülmüştür. Soğuk Savaş döneminde ABD'nin Vietnam'ı, SSCB'nin Afganistan'ı işgali ve buna benzer hadiseler, Soğuk Savaş sonrası dönemde artan radikalleşmenin zeminini hazırlamıştır.

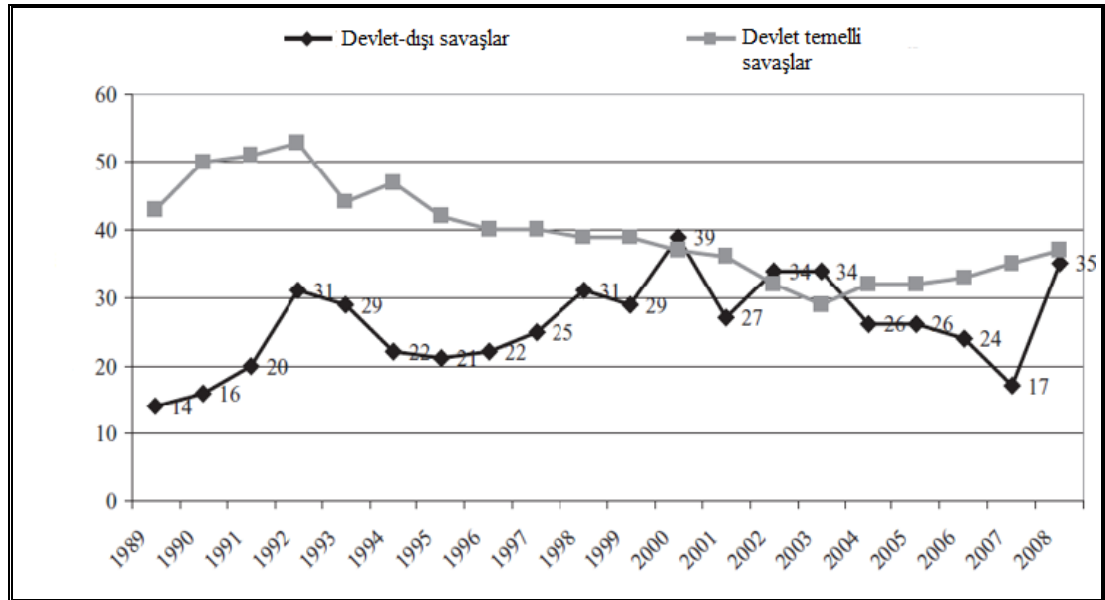
1.1.1. Yeni Savaflara Doğru

Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Soğuk Savaş'ın sonuna gelmesi ile birlikte uluslararası sistem değişmiş ve artık şiddetli savafların sona erdiği, yeni kapitalist düzen ile birlikte tüm dünyaya huzurun geleceği varsayımları sıkça dillendirilmiştir. Ancak bu varsayımlara dair umutlar yeşermeden solmuş, ilerleyen dönemlerde insanlık bu varsayımın aksi bir tablo ile karşı karşıya kalmıştır.

1960'lı yıllarda özellikle Afrika'da sömürgeciliğin tasfiyesi ve ulusal özgürlük mücadeleleri çerçevesinde geliştirilen savaş stratejileri, birçok ülkedeki çatışmalarda işlevsel hale gelmiştir. Sömürgecilere ve işgalcilere karşı zayıf pozisyonda olan toplumlar, gerilla savafları yürüterek hedeflerine ulaşmaya çalışmışlardır. Cezayir ve Vietnam'daki savaflar, sömürgecilere karşı verilen toplumsal mücadelenin en bariz örnekleridir. Ancak 20. yüzyılın ortalarında, ezilen insanların sömürgeci devletlerin

ordularına doğrulttukları silahlar, Soğuk Savaş'ın ardından hedefini şaşırılmış ve yönünü değiştirmiştir.

Klasik devletlerarası savaşların azalarak iç savaşlar ve terör olaylarının artması ile birlikte yeni küresel sistemde organize olmuş şiddetin yeni bir türü ortaya çıkmıştır. Şiddetin bu yeni türü için, tartışmalı da olsa yaygın olarak “yeni savaşlar” ismi kullanılmaktadır ve bu tür savaşlar 21. yüzyılın temel karakteristiğini yansıtmaktadır. Yeni savaşlar, eski savaşlardan tamamen bir kopuşu ifade etmemekle birlikte birçok yönden farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıkların en önemlisi, savaş meydanlarında üniformalı, düzenli ordular tarafından yapılan savaşların yerini devlet dışı, ideolojik belirsizlikleri olan, gevşek yapıları organizasyonların ne zaman ne yapacağı kestirilemeyen eylemlerine bırakmış olmasıdır. Bu tarz organizasyonlar genel olarak karizmatik bir lider etrafında toplanan sivillerden oluşmaktadır. Devletlerarası savaşlar artık neredeyse bir istisna haline gelmiş, sivil asker ayrımı muğlaklaşmıştır. Her savaş kendi içinde vahşet barındırır da, yeni savaşlarda özellikle de siviller açısından vahşetin ve mağduriyetin boyutu artmış ve uluslararası toplum tarafından bu durum kanıksanır hale gelmiştir.

Şekil 1: Devlet dışı organizasyonların müdahil olduğu çatışmalar ve devlet temelli savaşlar 1989-2008 (Sundberg, Eck, & Kreutz, 2012: 354)

Peki, uluslararası sistemde savaşların çehresi nasıl bu kadar değişmiştir ve bu değişikliğin tetikleyicisi nedir? Bununla alakalı pek çok yorum bulunmakla birlikte

üzerinde uzlaşılan birkaç husus bulunmaktadır. Bunlardan birisi küreselleşme, diğeri de başarısız devlet olgusudur.

1.1.1.1. Küreselleşme

21. yüzyılda, uluslararası sistemin en çok tartışılan ve popüler hale getirilen kavramlarından biri şüphesiz küreselleşmedir. Birçok tanımı yapılmış olmakla birlikte Andrew Heywood tarafından küreselleşme: “Yaşamlarımızın giderek bizden çok uzaklarda alınan kararlar ve gerçekleşen olaylar tarafından şekillendirilmesi anlamına gelen karmaşık karşılıklı bağların ortaya çıkışı” şeklinde tanımlanmaktadır (Heywood, 2013: 28). Küreselleşmenin ekonomik, kültürel, siyasi vs. birden fazla boyutu bulunmaktadır. Bu konu olumlu yahut olumsuz yönleriyle çokça tartışılmaktadır. Ancak küreselleşmenin kaynaklar üzerindeki rekabeti kızıştırdığı ve yeni savaşların tetikleyicisi olduğu su götürmez bir gerçektir.

Küreselleşme ve serbest piyasa ekonomisinin yaygınlaşması, birçok ülkede ekonomik, kurumsal ve sosyal yapıyı derinden etkilemiş ve devlet tekelinin eğitim, sağlık, askerlik vb. gibi birçok mekanizmada ortadan kalkmasına yol açmıştır. Bu mekanizmalar büyük ölçüde özel şirketlere devredilmektedir. Günümüzde özel askeri şirketler ve onların paralı askerleri, belli devletler adına işgal girişimlerinde bulunabilmekte, silahlı gruplara danışmanlık yapabilmektedirler. Medya, iletişim ağları ve film endüstrisinin gelişmesi ile kitlelerin istenilen yönde harekete geçirilmesi ve kışkırtılması kolaylaşmıştır. Birleşmiş Milletler (BM), Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO), Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların etkisi artmakta ve bu kuruluşlar devletlerin iç işlerine müdahale ederek yeri geldiğinde mikro düzeyde askeri müdahalelerde (BM, NATO) bulunmaktadır.

Devlet egemenliğinin ve otoritesinin sarsıldığı, sorgulanmaya başladığı böylesi bir dönemde, yurttaşların mensubu olduğu devlete karşı itaat mekanizması da aşınmaya uğramıştır. Bu ortamda türeyen devlet-dışı aktörler olarak suç örgütleri, yerel savaş ağaları, terör grupları ve çeteler yeni savaşların temel oyuncularındır. Savaşın devlet-dışı aktörlerce yürütülür hale gelmesine mukabil artık devletlerarası (*inter-state*) değil, devlet içi (*intra-state*) savaşlar ön plandadır. Düzenli ordulara bağlı üniformalı askerlerin yerini alan savaş ağaları, asker-sivil ayrımının bulanıklaşmasına neden

olmuştur (Eker, 2015: 41). Günümüzde birçok devlet bu tarz oluşumlarla tek başına mücadele edebilecek konumda değildir.

Devlet mekanizmasının zayıflaması, istikrarsızlıklar ve çatışmalar bir savaş ekonomisi oluşturmakta ve küresel olarak finansal bir döngüyü ortaya çıkarmaktadır. Uzun süre çatışmaların yaşandığı bölgelerde uluslararası ticaret ağları oluşturulmakta; gerçekleştirilen silah ve mühimmat satışları, kaçakçılık ve talan ile bu savaşlardan çıkar elde edilmektedir. Savaş ağları çoğu zaman bir toprak bölgesinin kontrolüne dayanan yasadışı savaş ekonomisinin parçalarının kontrolü için yarışmaktan imtina etmemektedirler (Newman, 2004: 176). Bu tür savaşlar genellikle doğal kaynak açısından zengin olan, kalkınma düzeyi düşük ülkelerde gerçekleşmektedir. Çatışmaların ardından yapılan uluslararası askeri yahut siyasi müdahaleler de sürecin bir parçası olmaktadır. Mesela Libya’da 2011’deki söz gelimi insani müdahale operasyonunun ardından siyasi istikrar sağlanamamış, iç savaş yükselişe geçmiştir ve günümüze kadar gelen aşamada Libya’daki kaynakların kaçakçılık yoluyla başka ülkelere aktarıldığı sürekli olarak gündeme gelmektedir (Bkz: Assad, 2018). Yine aynı şekilde Kongo Demokratik Cumhuriyeti’nde görevli olan BM Misyonuna ait bir tankın devrilmesi sonucunda tankın içinden çuvallarla dökülen mineraller, bu askerlerin mineral kaçakçılığı yaptığını ortaya çıkarmıştır (Reporter, 2018). Sierra Leone’de meydana gelen savaşta elmas kaçakçılığın ne kadar artış gösterdiği bilinmektedir. Bu minvalde “yeni savaşlarda” elmas, altın, petrol, gaz, kereste gibi varlıkların ele geçirilmesi, askeri zaferlerden ya da stratejik olarak önemli alanların kontrolünden daha önemli gibi görünmektedir (Allen, 1999; 371). Bu savaşların savunmasız kanadını oluşturan kadın ve çocuklardan çoğunlukla asker yahut işçi olarak istifade edilmektedir.

1.1.1.2. Başarısız Devletler (Failed States)

Uluslararası hukuk literatürüne yeni girmiş kavramlardan biri olan başarısız devlet; otoritesini yeterince sağlayamayan, içeride ve dışarıda sürekli olarak büyük sorunlarla karşılaşan ve bu sorunları çözme konusunda yetersizlikler gösteren devletler için kullanılmaktadır. Karakteristik olarak bu tarz devletler suçların ve şiddetin yükselişe geçtiği, sınırlar üzerindeki kontrolün zayıfladığı, etnik/dini/kültürel düşmanlıkların palazlandığı, yolsuzlukların ve adaletsizliğin arttığı, yaşam beklentilerinin düştüğü vs.

özellikleri paylaşmaktadırlar. Özellikle sömürgeciliğin tasfiyesinin ardından yeni kurulan devletler çoğunlukla bu kategori içerisine dahil edilmektedir. Zira sömürgeciler bu genç devletlere zayıf bir devlet otoritesi, sınır sorunları, dışa bağımlı ekonomi, büyük ölçüde tahrip edilmiş insan unsuru, sosyo-ekonomik adaletsizlikler, etnik husumetler ve kukla yönetimleri miras bırakmıştır. Bu özelliklerin görüldüğü yerlerde vatandaşların devletlerine karşı güven duygusu ve yurttaşlık hissi azalmaktadır. Sivil isyanların çıkması, adalet arayışları, silahlanmalar, terör olayları, iç savaşlar böylesi ortamlarda sıklıkla görülebilmektedir.

1.2. SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA AFRİKA'DA ÇATIŞMALARIN ANATOMİSİ

Bu çalışmanın temel eksenini oluşturan Afrika, Soğuk Savaş'ın bir uzantısı niteliğinde olan ve gittikçe daha yaygın hale gelen yeni savaşların en önemli merkezlerinden biridir. Soğuk Savaş döneminden günümüze kadar Afrika'da iç savaş nitelikli sıcak çatışmaların yaşandığını, bunların sayısının 150'ye yakın olduğunu, bu savaşlar sonucunda takriben 20 milyon civarında insanın hayatını kaybettiğini ve 70 milyondan fazla Afrikalının ise yerlerinden edilerek mülteci pozisyonuna düştüğünü söylemek yaşananların ne kadar vahim olduğunun görülmesi açısından yeterlidir (Tamçelik, 2014: xxxiii).

1980-90'lı yıllardan itibaren birçok Afrika ülkesi (Angola, Mozambik, Liberya, Sierra Leone, Sudan, Cezayir, Uganda, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Ruanda, Burundi vs. gibi) anti-emperyalist karakterden gittikçe uzaklaşan savaşlarla sarsılmış, bölünmeler yaşamış ve kıtada yeni kaynaklar keşfedildikçe üzerinde gerçekleşen talanlar artmıştır. Bu dönemde Afrika'da muhalif ve radikal örgütlenmeler her geçen gün sayısını ve şiddetini artırmıştır. Bu durumun Afrika için kronik hale geldiği yorumları da sıklıkla yapılmaktadır.

Şekil 2: Devlet-dışı savaşlarda ölümlerin haritası (Map of non-state fatalities) 1989-2008
(Sundberg vd., 2012: 356)

Söz konusu savaşların Afrika’da yaygın olmasının sebepleri, bakış açılarının ve uzmanlıkların çeşitliliğine göre farklı şekillerde açıklanmakta ve tartışılmaktadır. Bu alandaki tartışmalar son derece önemlidir, çünkü bu tartışmaların sonuçları, çatışmaları durdurmak için kullanılan stratejileri ve hatta savaşa dönüşü önlemek için kullanılan yöntemleri doğrudan etkilemektedir.

1.2.1. Geleneksel ve Kültürel Öğeler

İçinde büyük ölçüde ırkçı eğilimler barındıran bu görüşe göre Afrika’daki toplumların gelenek ve kültürlerinde yanlış olan unsurlar bulunmaktadır. Bu yanlış ve hatalı unsurlar Afrikalıların genetik kodlarına işlenmiştir ve günümüzdeki savaşlarda onlar büyük ölçüde bu genetik mirasın etkisiyle hareket etmektedirler. Bu görüşün mensuplarından Stephen Ellis (1998:169) söz konusu görüşünü desteklemek için Liberya İç Savaşı’nı örnek göstermektedir. Ona göre Liberya’daki savaş ağalarının göstermiş olduğu vahşet, onların tarihe dayalı geleneklerinin açık bir yansımasından başka bir şey değildir (Mkandawire, 2002; s.184’den alıntı).

Sosyal darwinizmin etkisinde olan Batılı sömürgeci zihniyetten farksız bu yaklaşım, Afrika’daki savaşların nedenlerini açıklama noktasında oldukça sığ kalmakta ve

Afrika için “barbar” gibi olumsuz bir imajın oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Tüm tarihsel ve uluslararası realiteleri görmezden gelmektedir.

1.2.2. Neopatrimonyal Devlet Teorisi

Bu yaklaşıma göre Afrika ülkeleri yasalar ve ideolojilerden ziyade, yönetim erkinde bulunan şahısların etki gücü içine hapsedilmiş vaziyettedirler. Yönetim erki genel olarak, devletin kaynaklarına yakın olmaları açısından bu toplumların –tabir-i caizse- elit nepotist tabakasını oluşturmaktadır. Bu açıdan devletin kaynakları adil bir dağıtıma tabi tutulmamaktadır. Devlet kademelerinde görev alan memurlar için ehliyet ve liyakat değil, mevcut duruma yönelik sadakat aranmaktadır. İktidar hırsı devletleri kaosa sürüklemektedir. Yönetim sistemi adil ve şeffaf olmaktan uzaktır. Muhafız seslere genel olarak müsaade edilmemekle birlikte halka karşı sertlik ve müsamahasızlık söz konusu olmaktadır. Başarısız devlet sorunsalı içinde değerlendirilebilecek böyle bir sistem nefret üretmekte ve düşmanlarını kendi içinden çıkarmaktadır. Örneğin Sierra Leone’de iç savaş öncesinde devletin eğitimden sağlığa birçok mekanizması çökmüş, siyasi baskılar artış göstermiştir. Halkın devlete olan güveni azalmış, nefreti artmıştır ve nihayetinde savaş patlak vermiştir.

Afrika’da devlet şiddetinin artışı Afrika’nın dünyanın en fakir kıtası olması, açlık ve kıtlık içinde yaşamaları şeklinde açıklayan görüşler de mevcuttur. Bu kıtada kaynak kısıtlıdır ve yolsuzluk fazladır, bu yüzden şiddet durmamaktadır. Yönetici kadrolar patrimonyal bir sistem oluşturarak halkı sindirmekte ve bu kıt kaynaklar üzerinde rahatlıkla tahakküm kurabilmektedirler (Cilliers, 2003; 98). Ülkemizde üniversitelerin uluslararası ilişkiler bölümlerinde ders kitabı olarak kullanılan “Uluslararası İlişkiler: Uluslararası İlişkilerin Yeni Dünyası” kitabında Afrika’daki sorunların kökeni şu şekilde açıklanmaktadır:

“Doğa, Afrika’ya cömert davranmamış. Toprağın büyük kısmı verimsizdir. Bazı zamanlarda bazı bölgelere aşırı yağmur yapar, bazılarında da hiç yağmaz. Hastalıklar ve böcekler besilidir, insanlar değil. Bu sebepten ötürü, eskiden beri Afrika’nın seyrek nüfusunu küçük köylerde hastalıklara karşı direnerek yaşamaya çalışan çiftçiler oluşturur. Tek meseleleri aileleri ve hayatta kalmaktır; yönetim ve ekonomik büyüme değil. Afrika hiçbir zaman Avrupa tarzı ‘güçlü devleti’ kuramamıştır (İstisnalar vardır: Etiyopya ve Zulular)” (Berry & Roskin, 2014: 162).

Bu açıklamalar da kıtanın gerçeklikleri bilinmeden yahut görmezden gelinerek yazılmıştır. Zira Afrika'nın yeraltı ve yer üstü kaynaklar açısından dünyayı doyurabilecek potansiyele sahip olduğu ve üzerindeki küresel rekabetin her geçen arttığı sürekli olarak gündeme gelmektedir. Bu yüzden Afrika'daki savaşları fakirliğe bağlamak isabetli bir yaklaşım değildir.

Afrika'daki çatışmaların doğası üzerine görüş bildiren neopatrimonyal devlet teorisi artı ve eksileriyle ciddi olarak ele alınmalıdır. Zira bu görüş zincirin önemli bir halkasını oluşturmaktadır. Günümüzde elli dört ülkesi ile Afrika'da devletler -birkaçı istisna tutulursa- genel olarak böylesi bir izlenim oluşturmaktadırlar ve söz konusu yaklaşım bu ülkelerdeki iç savaşların gerekçeleri üzerine mantıklı bir zemin sunmaktadır. Lakin Afrika'daki savaşları kıta ülkelerinin tamamına yakınının kötü ve başarısız yönetimlerine ve demokrasinin gelişmemiş olmasına bağlamakla kıtanın sömürgecilik tarihi görmezden gelinmiş olacaktır. Zira Afrika'nın Batı sömürgeciliği döneminde insan unsuru büyük ölçüde tahrip edilmiş, sömürgelere bağımsızlığın verilmesi aşamasında da oluşturulan yeni devlet nizamlarıyla bu ülkelerin egemen bir devlet gibi hareket etmeleri kısıtlanmıştır. Bu açıdan bu devletler başarısız bir dekolonizasyon aşamasından geçmişler, dünyanın diğer bölgelerinden daha fazla sıkıntılara maruz kalmışlardır (Kavas, 2011: 230).

1.2.3. Rasyonel Seçim Teorisi

Rasyonellik, “düşüncenin aklileştirilmesi”, yani dünya üzerine düşünürken duyguların işe karışmasından sakınmayı ifade etmektedir (Kirman, 2013: 66). Rasyonel seçim teorisine göre de insanlar rasyoneldir ve kararlarında kendi çıkarlarını gözeterek acıdan kaçarlar. Sosyolojik bir teori olan rasyonel seçim teorisi farklı alanlarda, özellikle de ekonomi biliminde yoğun ilgi görmektedir. Bu teori Afrika'daki savaşları da akılcı düşünce ve çıkar maksimizasyonu çerçevesinde açıklamaktadır. Daha önce de bahsi geçtiği üzere, savaşlar kendi içinde bir ekonomi oluşturmakta ve belli başlı bazı odaklara kazanç sağlamaktadır. Rasyonel tercih teorisine göre ekonomik kazanç güdüsü ve hırsı yeni savaşların en büyük motivasyon kaynağıdır. Bu şekilde ekonomi fonksiyonunun içine bir savaş mantığı inşa edilir (Kaldor, 2005: 9). Afrika'da olan durum da budur. Afrika'daki savaşlar büyük ölçüde Afrika'nın zengin kaynakları üzerinde tahakküm kurma ve onları talan etme güdüsü içerisinde

gerçekleştirilmektedir. Silah ticareti, uyuşturucu/maden/insan kaçakçılığı, özel askeri şirketlerin dahli, sivillerin zorla çalıştırılması vs. söz konusu savaş ekonomisinin temel unsurlarıdır. Bu yüzden bu tarz savaşlar büyük ölçüde dışardan desteklenmektedir. Küreselleşme de bunun başlıca tetikleyicisidir. Afrika içerisindeki silahlı gruplar bir vekâlet savaşçısı pozisyonundadır ve bazı silahlı gruplar doğdukları ülkenin dışında da savaşlara gidebilmektedirler. Uganda'da 1988 yılında ortaya çıkan Tanrı'nın Direniş Ordusu (LRA: Lord's Resistance Army), uzun süre Uganda'da radikal eylemlere imza attıktan sonra Sudan'da ve şimdi de Orta Afrika Cumhuriyeti'nde varlık göstermektedir. Çad Gölü havzasından Afrika Boynuzu'na kadar, terörizmin etkisinde olan devletler, kendi yurttaşlarının sınır ötesindeki çatışma alanlarında bulunuşlarına şahitlik etmektedirler (Olojo vd., 2018; Tandoğan ve Ozğan, 2018: 357-397).

Savaşın getirmiş olduğu sivil mağduriyeti de uluslararası yardım kuruluşlarına yapılan bağışları arttırmaktadır. Hatta uluslararası yardımın çekilmesi için sivillere yönelik şiddetin kasıtlı olarak artırıldığı bile iddia edilmektedir (Harris, 2012: 15). Talan savaşları verenler karşı tarafın yenilmesine yahut mutlak kazanca ihtiyaç duymazlar. Zira onların amacı uzlaşa değil talandır. Bu yüzden Afrika'daki savaşlarda uzlaşa sağlamak hiç kolay değildir ve savaşlar oldukça uzun sürmektedir. Mesela Sudan'da yirmi üç yıl süren iç savaş neticesinde Sudan bölünmüş, enerji ve yeraltı kaynaklarının kahir ekseriyeti Güney Sudan'da kalmıştır. Yeni kurulmuş bir devlet olarak merkezi otoritesini sağlamakta güçlük çeken ve halkı birçok ülkede sığınmacı olarak yaşayan Güney Sudan'ın kaynakları kolaylıkla sömürülebilmektedir (Kavas, 2017; Yılmaz, 2018). Aynı şekilde Kongo Demokratik Cumhuriyeti 1960'daki bağımsızlığından beri, zengin kaynaklara ve yatırımlara sahip olan Katanga bölgesi ile kriz içindedir ve bu ülkede devlet mekanizması oldukça kırılgan bir vaziyettedir (Gilbert-Reynolds, 2016; 570-574).

Bireysel bazda bu teori çerçevesinde meseleyi ele aldığımızda Afrikalılar da bir miktar kazanç elde edebilme düşüncesiyle terör örgütlerine katılabilmektedirler. Çocuklar ailelerinin yanında ulaşamadıkları barınma, giyinme, beslenme gibi imkânlarla bu örgütler içerisinde ulaşabilmektedir. Tek başına adalet arayışı kitleleri harekete geçirmekte yeterli olmamakta, kazanç düşüncesi kişilerin daha kolay harekete

geçebilmesini sağlamaktadır. Bir adalet mücadelesi zaman içerisinde bir yağma savaşına dönüşebilmektedir.

1.2.4. Post-Kolonyal Teori

Post-kolonyal teori, Batı-merkezci, devlet ve güvenlik odaklı olarak addettiği mevcut uluslararası ilişkiler kuramlarının kullandığı temel kavramlara eleştirel bir bakış açısı getirme ve ana akım uluslararası ilişkiler kuramlarını yeniden yapılandırarak, bu kuramlara bir alternatif sunma iddiası taşımaktadır (Tepeciklioğlu, 2015: 80). Zira Batı merkezli uluslararası ilişkiler teorileri genel olarak üçüncü dünya ülkelerine ve özelde Afrika'ya karşı birçok önyargı ve belki de -tabir-i caizse- art niyet barındırmaktadır. Batı merkezli fikir akımlarında Afrika'da çatışmaların nedeni, yukarıda da görüleceği üzere, daha çok Afrika'nın -kültür, antropoloji, din, yönetim anlayışı gibi- iç dinamikleriyle açıklanmakta, bu sorunun çözümü için "demokrasi", "insan hakları", "serbest piyasa ekonomisi" gibi unsurlar tek yol olarak sunulmaktadır. Söz konusu ülkeler tarafından yapılan "başarısız", "haydut" devlet ve "terör devleti" gibi nitelendirmelerle kıtanın daha girift olan sorunları ve bunları dile getiren düşünürler görmezden gelinmektedir. Bu yüzden post-kolonyal teori genel olarak üçüncü dünya ülkeleri içerisinde, bu duruma karşı yükseltelen bir ses ve bir tepki olarak görülebilir.

Post-kolonyalizm kavramı, kolonyal sömürgeciliğin sona ererek sömürge ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanmalarının ardından gelen süreç için kullanılmaktadır. Ancak ifade edildiği üzere sona eren sadece kolonyalizm olmuştur. Sömürgecilik ise farklı boyutlarıyla ve daha şiddetli bir şekilde devam etmektedir. Bazı teorisyenlere göre de Afrika'da çatışmaları, şiddeti besleyen, sosyo-ekonomik ve politik krizlere yol açan unsur hem kolonyalizmin bıraktığı miras hem de yeni araçlarla sürekli olarak devam eden ve şiddetini artıran sömürgeciliktir. Batılı kolonyalistler, dekolonizasyon sürecinin ardından geride suni sınırlar, demografik değişimler, yerli kültürden kopuş, sosyo-ekonomik dengesizlikler ve bölünmüşlük, insani sermayenin tahribi, üretim ve güç araçlarının belli ellerde toplanması, politik şiddet geleneği, güvenlik boşlukları, doğal kaynakların ve finansal sermayenin paylaşımı, zayıf kurumsal yapı vs. gibi çok sayıda sorunu miras olarak bırakmışlardır. Çok az Afrika ülkesi kendi kaynakları üzerinde etkili bir kontrole sahiptir (Mazrui, 1995: 28). Bu sorunlar ise kaynak ve pazar arayışında olan büyük güçlerin küresel rekabetinde, zayıf temeller üzerine

oturtulmuş Afrikalı devletleri savunmasız hale getirmektedir. Politik sömürgecilik sona erse de ekonomik sömürgecilik tüm şiddetiyle devam etmektedir. Mesela Güney Afrika ülkelerinde araziler ve maden kaynakları büyük ölçüde beyazların kontrolündedir.

Uluslararası politik ve ekonomik örgütler vasıtasıyla, hukuki yollardan bu ülkeler doğrudan kısıkaç altına da alınabilmektedir. IMF ve Dünya Bankası ile ekonomik açıdan, BM Güvenlik Konseyi'nin güçlü karar mekanizmaları ile askeri ve siyasi açıdan Afrikalı ülkeler kolayca yönlendirilebilmektedir. Bu şekilde kolonyal geçmişin karanlık yansımaları ve yeni nesil sömürgecilik araçları Afrika'da refahın sağlanmasını zorlaştırmakta, yoğun olarak silahlı çatışmaların yaşanmasına sebebiyet vermektedir.

Afrika'daki çatışmaların yaygınlığını antropolojik ve kültürel öğelere bağlayan görüşleri ise, emperyalizmin serbest yayılımı için geliştirilen, kafaların gerçeklerden başka yöne doğru çevrilmesine neden olan söylemler olarak değerlendirilebilir. Yani sömürgeci ülkeler Afrika'nın bazı ülkelerinde yaşanan travmalar üzerindeki sorumluluklarının üstünü örtmek için Afrika'nın kültürüne yönelik söylemlere ağırlık vermektedirler (Bkz.: Bond, 2006: Giriş).

1.3. AFRİKA'DA YENİ SAVAŞLARIN GÖLGESİNDE ÇOCUK ASKERLER

Yeni savaşlarda sivillerin yoğunluğunun artmasının, bu savaşların en belirgin özelliklerinden biri olduğu ve Afrika'da sıklıkla görüldüğü daha önce belirtilmişti. Bu sürecin en büyük mağduriyetini şüphesiz çocuklar yaşamaktadır. UNICEF tarafından hazırlanan "Dünya Çocuklarının Durumu 2005" adlı rapora göre 1990 ile 2005 yılları arasında bu tür çatışmalarda hayatını kaybeden 3,6 milyon insanın %45'inden fazlasını çocuklar oluşturmuştur (Carol, 2005: 10). Mevcut şartlarda çocukların silahlı çatışmalara savaşçı olarak katılım oranları önceki dönemlere göre giderek artmaktadır. Bu açıdan çocuklar artık savaşların yeni yüzüdür (Singer, 2001). Televizyon, gazete, dergi gibi medya araçlarında da elinde silah olan siyahi çocukların "tehlikeli katiller" yahut "masum kurbanlar" olarak iki farklı şekilde yer almasına ve bu çocukların bir nevi ikonlaştırılmasına şahit olunmaktadır. Yardım kuruluşları bağış toplamak için hazırladıkları broşürlerde bu çocuklara da yer vererek bağışlarını artırabilmektedir.

Yani bu mesele artık her haliyle uluslararası toplumun gündemine girmiş bulunmaktadır.

Afrika özelinde çocuk asker sorunu ele alındığında bu durumun daha belirgin olduğu görülebilir. Çocuk askerler, 20 yılı aşkın zamandır Afrika'da meydana gelen uzun ve kanlı savaşların temel karakteristiğini oluşturmaktadır. Tahmini hesaplamalara göre dünya üzerinde 300.000 çocuk askerinin yaklaşık 120.000'i, yani %40'ı Sahraaltı Afrika'da bulunmaktadır (Coalition to Stop The Use of Child Soldiers, 2001: 14). Bu rakam güncel olmayıp bir tahmini ortaya koymaktadır. Günümüzde çocuk askerlerin sayıları hakkında bir veri ortaya konulamamaktadır. Zira Afrika kırsallarında nüfusa kayıtlı olmayan çocuklar da çatışmalarda savaşçı pozisyonunda yer alabilmektedir. Lakin Afrika'daki çatışmalarda çocukların yoğun olarak kullanıldığı inkâr edilmemektedir. Uganda'da Tanrının Direniş Örgütü (LRA) gibi birçok vekil aktör çocukları aktif olarak kullanmışlardır. Günümüzde de dünya üzerinde en yüksek çocuk asker kullanım oranlarına sahip on dört ülkenin yedisi Afrika'dadır. Bunlar; Orta Afrika Cumhuriyeti, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Mali, Nijerya, Somali, Güney Sudan ve Sudan'dır.

Şekil 3: BM Genel Sekreterliği yıllık raporuna göre çocuk asker kullanımının en yüksek olduğu 14 ülke (Child Soldiers International, 2016-17)

Bazı örgütlerde çocuk sayısının yetişkin sayısını geçtiği görülmüştür. Bu açıdan Afrika'da savaşların büyük ölçüde çocuklar üzerinden yürütüldüğünü söylemek yanlış olmayacaktır. Afrika'da bu sorunun kökenlerine inmeden önce çocuk asker kavramının tanımı ve kapsamına bakılmalıdır.

1.3.1. “Çocuk Asker” Kavramı

“Çocuk asker” kavramını tanımlamadan önce “çocuk” kavramını irdelemek gerekmektedir. 1989 BM Çocuk Hakları Sözleşmesi de 0-18 yaş arası bütün bireyleri çocuk olarak nitelendirmiştir. Birçok devlet bu sözleşmeyi imzalamış, bu tanımlamayı kabul etmiş ve yasal düzenlemelerini bu çerçevede hazırlamıştır. Mesela ülkemizde 1 Nisan 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ile çocuk tanımı değiştirilmiş ve evrensel tanım kullanılmaya başlamıştır (Polat & Güldoğan,2010:106).

Uluslararası hukuktaki bu çocuk tanımı birçok ülke tarafından benimsenmiş olsa dahi yetersizdir. Çünkü çocukluk olgusu topluma, kültüre, coğrafyaya ve sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine göre farklılık gösterebilmektedir. 18 yaş altı nüfusu yetişkin nüfusuna göre yüksek ve kalkınma düzeyi düşük bir ülkede, çocuk olarak adlandırılan bireylerin iş gücüne katılımı, evlendirilmeleri yahut da askerlik yapmaları toplum tarafından anormal karşılanmayacaktır. Hatta aynı toplum içerisindeki çocukların sınıf farklarına göre yetişkinlik dönemleri değişkenlik gösterebilir. Bu o toplumun realitesini yansıtır ve o kişiler çocuk olarak değil, sorumluluk alması gereken bireyler olarak görülür. Çocukluğa karşı romantik yaklaşım ise 19. yüzyılda Batı'daki endüstrileşmenin çocuk olgusunu coğrafi ve psikolojik olarak yeniden konumlandırması ile alakalıdır (Burman, 1994: 239).

Çocuk asker kavramının birkaç farklı tanımı olmakla birlikte bu tanımlamalar genel olarak aynı hususlar üzerinde durmaktadır. Bu kavram ilk defa UNICEF inisiyatifinde kabul edilen -daha sonra *Paris İlkeleri* ismini alacak olan- *Cape Town İlkeleri*'nde tanımlanmıştır. Bu tanıma göre kız ya da erkek fark etmeksizin savaşçı, aşçı, hamal, mesajcı, ajan veya seksüel amaçlı herhangi bir şekilde, silahlı bir grup yahut da silahlı güçler tarafından kullanılan 18 yaş altındaki bireyler “çocuk askerler” kapsamına girmektedir (Paris Principles, 2007). Diğer uluslararası hukuk metinlerindeki tanımlamalar da genel olarak bu tanımlama üzerinden hareket etmektedir.

Ancak çocuk kavramında bulunan ihtilaf burada da karşımıza çıkmaktadır. Zira İngiltere’de 16 yaşında askere alınan (İngiltere 16 yaşından itibaren gençleri askere alabilmektedir) ve yine aynı yaşta Afrika’da terör örgütleri içine dahil edilen farklı iki gencin ikisi de çocuk asker kategorisi içerisine dahil edilir. Ancak bireysel tecrübeleri, eylemleri ve içinde buldukları koşullar birbirinden oldukça farklıdır. Aynı şekilde Filistin’de İsraili saldırganlara karşı taş atan bir çocuk ile Kuzey Amerika’da bir çete üyesi bir çocuğu da aynı şekilde değerlendirmek doğru sonuçlar vermeyecektir.

1.3.2. Afrika’da Çocuk Asker Sorununun Sosyo-Politik Kökenleri

Afrika’da yoğun olarak görülen ve hatta Afrika için kronik hale geldiği yorumları yapılan savaşların sebepleri üzerine birçok araştırma yapıldığı gibi, çocuk askerlerin yoğunluğu üzerine de benzer çalışmalar yürütülmüş, bazı fikirler üretilmiştir. Bu çalışmaların birçoğunun ortak noktası, Afrika’daki bu sorunun kökenini genel olarak 1990’lı yıllarda yükselişe geçen iç savaşlar silsilesi içerisinde, Afrikalı devletlerin sarsılmış olan egemenlikleri çerçevesinde ele almalarıdır. Bunlar şüphesiz bu sorunun anlaşılmasında inkâr edilemeyecek açıklamalardır. Lakin bu sorunun kökleri daha gerilerde, sömürgecilik dönemlerinde aranmalıdır. Zira Afrikalı çocuklar, Batı sömürgeciliği döneminde Batılılar, dekolonizasyon sürecinden sonra sömürgecilik mirasını devralmış yönetimler ve silahlı gruplar tarafından sürekli olarak çeşitli şekillerde istismara uğramıştır. Günümüzdeki çocuk askerler sorunu ise geçmişten gelen meseleler silsilesinin yansımalarından sadece biridir (Demir, 2018).

Afrika’da sömürgelerin tasfiyesi döneminde Afrikalıların bağımsız ve egemen bir devlet olabilmelerinin önündeki en büyük engellerden biri şüphesiz insan unsurunun büyük ölçüde tahrip edilmiş olmasıydı. 15-19. yüzyıllar arasında Avrupalı sömürgecilerin köle ticareti için Afrika’dan milyonlarca insanı gemilere doldurarak zorla çeşitli coğrafyalara götürmeleri ve Afrika’nın demografisini bozmaları, insan unsurunun tahrip edilmesinin en önemli sacayaklarıdır. Köle ticareti maksadıyla götürülen Afrikalıların üçte birinin on dört yaş altında olduğu tahminleri dikkate alınacak olursa (Bkz. Dudenhoefer, 2016), Afrika’da yeni ve parlak bir neslin oluşumunun önünün tıkandığı görülecektir.

Bunun yanı sıra gerek Birinci ve İkinci Dünya Savaşları’nda gerekse de sömürgeleştirilmiş Afrika ülkelerinde meydana gelen ayaklanmalarda Afrikalılar silah

altına alınmış ve asker olarak kullanılmışlardır. Özellikle Fransa Birinci Dünya Savaşı'nda yaklaşık 700.000 yerli askeri silah altına almış, bunların haricinde 240.000 kişiyi yardımcı kuvvet olarak çeşitli yerlerde çalışmaya zorlamıştır (Kavas, 2011a; 72). Fransızlarla birlikte diğer Avrupalı sömürgeci devletler tarafından Birinci Dünya Savaşı'nda yaklaşık iki milyon Afrikalı, Afrika'nın çeşitli yerlerinde ve Avrupa'da savaşa dahil edilmişlerdir (Bischof, 2018).

Afrikalıların fiziksel varlıklarına yönelik saldırılar da azımsanamayacak boyutlardadır. Hemen hemen bütün Afrika ülkeleri bu deneyime sahiptirler. Almanların 20. yüzyılın başlarında Namibya'da gerçekleştirdiği ve yaklaşık 100.000 insanı katlederek ırkçı deneyleri için kullandığı Herero ve Nama soykırımı (Taş, 2017); Fransızların 1917'de Çad'da 400 yerli âlime karşı gerçekleştirdikleri Kub-Kub katliamı (Kavas-Tandoğan, 2017); İngilizlerin Kenya'da çiçek hastalığını bir biyolojik silah olarak kullanmasının yanı sıra Mau Mau direnişinin ardından binlerce Kenyalıyı katletmesi; Belçika'nın günümüz Kongo Demokratik Cumhuriyeti topraklarında yerli insanlara işkence etmesi, uzuvlarını kesmesi ve mevcut nüfusun yarısını kırk yılda (1880-1920) katletmesi (Düzler, 2017) ve bunlar gibi birçok örneği dikkate alındığında Afrikalılar üzerindeki travmanın ve tahribatın başka bir boyutuna şahitlik edebilir.

Bunların yanı sıra Afrika'da yoğun olarak faaliyet gösteren misyonerler Afrikalıların zihniyet dünyasına yönelik çalışmalar yürütmüşlerdir. Bazı ülkelerde dayatılmaya çalışılan fikirlere karşı direnen kişiler ya eğitim hakkından mahrum bırakılmışlar yahut da kendileri bilinçli olarak bu okullara gitmemeyi tercih etmişlerdir. Bunun en şiddetli yaşandığı yerlerden biri olan Malavi'de İngiliz sömürgeciliği döneminde dini aidiyetlerinden dolayı Müslümanlar okullara alınmamış ve müstakil okullar açmalarına müsaade edilmemiştir (Kavas, 2003: 477-480). Eğitimsiz kalan yahut zihniyet dünyası işgal edilen insanlar da esasında Afrikalılara yapılmış bir saldırıdan başka bir şey değildir.

Nitelikli insan unsurundan yoksun bırakılan Afrika'da yaşanan kalkınma sorunları, en temel insani haklara sahip olmaktan bile kıta insanını mahrum bırakmaktadır. Eğitim, sağlık gibi ihtiyaçlar bir yana, barınma ihtiyacını karşılamak bile başlı başına bir sorun haline gelebilmektedir. Böyle bir ortamda bir gelecek beklentisi ve ideale sahip olamayan birçok çocuk için en iyi alternatif silahlı gruplar içinde yer almaktır. Bu

şekilde ailelerinin yanında erişemedikleri birçok kaynağa ulaşabileceklerini, güven içinde olacaklarını ve belki de bir saygınlık kazanabileceklerini düşünmektedirler. Bu düşünce içinde Afrika ülkelerinde silahlı gruplar içine çocukların gönüllü katılım oranı oldukça yüksektir. Yaşları itibariyle kolayca tahrike kapılmaları ve savunmasız olmaları onları silahlı gruplar için bir hedef haline getirmektedir. Bunun yanında aileleri tarafından satılmaları ve teröristler tarafından kaçırılmaları da sıklıkla karşılaşılabilen olaylardır. Aile içi şiddete ve istismara maruz kalan çocuklar için de silahlı gruplar bir kurtuluş kapısı olabilmektedir (Demir, 2018).

1.3.3. Zorlama ve Gönüllük Esası Çerçevesinde Afrikalı Çocuk Askerler

Afrikalı çocuklar sadece terör grupları tarafından değil, hükümet güçleri tarafından da kullanılabilirler. Evlerden, okullardan, mülteci kamplarından kaçırılmaları çatışma bölgelerinde sıklıkla görülebilmektedir. 1999 yılında Etiyopya'nın Oromo bölgesinde bu sebepten kaynaklı olarak çok sayıda okul kapanmıştır. Liberya'da ailelere yönelik ölüm tehditleriyle birçok çocuk savaşa zorlanmıştır (Twum-Danso, 2003; 25). Çocukların dönüş umutlarının kırılması için ailelerinin ve akrabalarının öldürülmesi ve hatta bazen çocuklara ailelerini öldürmeleri konusunda baskı yapılmaktadır ki bunun örnekleri Angola ve Mozambik'te görülmüştür (Bkz. Honwana, 2002).

Bir çocuğun her ne kadar yapmış olduğu eylemlerden sorumlu tutulamayacağı, kötü olan şeyleri bilinçli olarak yapmayıp yetişkinlerin kurbanı olduğu değerlendirmeleri yapılsa da, savaşa katılan birçok çocuğun bu sürece bilinçli olarak dahil oldukları da gözlenmiştir (Denov, 2010; 40). Çocuklar belli bir yaştan sonra sosyo-ekonomik eşitsizlikleri ve toplumsal huzursuzlukları algılayabilirler. Bu açıdan silahlı gruplara gönüllü olarak dahil olmaları, onların adalet arayışlarının bir neticesi olarak da değerlendirilmektedir. Mensubu oldukları devletin ekonomisindeki sorunlar da gönüllü katılımlarda başlıca tetikleyici olabilmektedir.

1.3.4. Afrika'da Çocuk Askerlerin Karşılaştıkları Sorunlar

Çocuk asker oranının en yüksek olduğu yerlerden biri olan Afrika kıtasında çocuklardan silahlı gruplar yahut güçler içerisinde çeşitli şekillerde istifade edilmektedir. Bazı çocuklar doğrudan çatışmalara katılarak "savaşçı" rolünü

üstlenmektedir. Bazı çocuklara da daha önce de belirtildiği üzere aşçılık, gözcülük, ajanlık, hamallık, habercilik ve seks köleliği gibi vazifeler verilmektedir.

Çatışma ortamı içinde birçok çocuk asker çeşitli şekillerde hayatını kaybetmektedir. Doğrudan savaşa müdahil olmaları, canlı kalkan olarak yahut da bombacı olarak kullanılmaları çocukların birçoğunun ölüm riskini arttırmaktadır. Ayrıca salgın hastalıklar ve açlıktan kaynaklı ölümlerin oranı da yüksektir. Bazı ülkelerde iklimsel nedenlerden kıtlık olabileceği gibi, bir politika olarak ekilebilir arazilerin, tarlaların tahrip edilmesi de kıtlığı artırıcı etki yapmaktadır. 1980'li yılların başlarında Etiyopya yönetiminin bir savaş stratejisi olarak tarlaları yakması ve ekilebilir arazileri mayınlarla doldurması açlık ve kıtlığa neden olmuştur (Otunnu, 2002; Akt. Güldoğan, Polat, 2010: 113). Açlık ve susuzluk beraberinde birçok hastalığı da getirmektedir. Bu ülkelere yapılan uluslararası yardımların ise gerekli yerlere ulaşip ulaşmadığı konusu şaibelidir. Beslenme yetersizliğinin bu kadar yaygın olmasının önemli sebeplerinden biri hükümetlerin stoklarda bulunan ve yapılan yardımlardan elde edilen yiyeceklerin sadece az bir miktarını sivil halka ayırması olduğu düşünülmektedir. Somali'de yapılan bir araştırma sonucunda toplam gıda yardımlarının sadece %12'sinin sivil halka ayrıldığı iddia edilmiştir (Güldoğan, Polat, 2010: 113).

İçme sularının kanalizasyonla karışması ile yayılan kolera mikrobi, sıtma ve kızamık sıkça karşılaşılan ölüm nedenleri arasındadır. Bunların yanında cinsel yollarla bulaşan hastalıklar da yoğun olarak görülmektedir. Kongo'da kliniğe getirilen çocukların %80'inde cinsel yolla bulaşan hastalık olduğu tespit edilmiştir (Güldoğan, Polat, 2010: 114). Bütün bu zorlu kamp koşullarında hayatta kalmayı başaranlar ise ağır fiziksel veya psikolojik sorunlar ile karşı karşıya kalmaktadır. Bir yetişkinin bile tahammül sınırlarını zorlayabilecek böylesi bir savaş ortamından bir çocuğun etkilenmemesi mümkün değildir. Kamplardan dönebilen çocuklar büyük travmalar yaşamakta ve uzlaşmaya kapalı bir yaklaşım sergilemektedirler. Toplumun onları dışlaması yahut da onların kendilerini toplumdan soyutlamaları söz konusudur. Bu özellikle de kamplardan anne olarak dönmüş olan kız çocukları için oldukça belirgindir. Kamplardan büyük travmalar içinde dönmüş olan çocukların toplum için ne kadar büyük bir tehdit oluşturacağı tahmin edilebilir. Bu çocukların saldırgan özellikler göstermesi çevreye veya kendilerine zarar vermelerine, hatta canlı bomba olarak kullanılmalarına sebebiyet verebilmektedir. Birçoğunun uyuşturucu bağımlısı olduğu

da göz önüne alınırsa, sadece bu çocukların var olduğu ulusu değil, bütün bir dünyayı karanlık bir geleceğin beklediği yorumunda bulunmak, çocuk askerlerin sayısının arttığı çağımızda abartı olmasa gerektir.

1.3.5. Afrikalı Çocuk Askerlerin Damgalanması

Uluslararası toplumun gündeminde yeni bir konu olan Afrikalı çocuk askerler buldukları ülkeye, örgüte, savaştıkları kişi yahut kuruluşlara göre farklı şekillerde ele alınmakta ve nitelendirilmektedirler. Kimi zaman henüz hiçbir şeyin farkında olmayan masum bir kurban, kimi zaman zulme karşı mücadele eden vatansever bir kahraman, kimi zaman da tehlikeli bir canavar olarak tasvir edilmektedirler. Hatta bu konu bir popüler kültür malzemesi haline gelmiş, senaristlerin peşinden koştuğu çocuk asker hikâyeleri ile bir film piyasası dahi oluşturulmuştur. Dünya medyasında da takipçilerin dikkatini çeken haberler yapılmakta ve görseller kullanılmaktadır.

Bu çocuklara yönelik yaklaşım farklılıkları belli amaçlar doğrultusunda şekillenmektedir. Yardım kuruluşları çocuk askerlerin mağdur yönünü öne çıkartan çalışmalar yürütürler ve sempati uyandırırılar (Denov, 2010; 8). Aynı şekilde film endüstrileri de dramatik hikâyelerle bu çocuklara karşı bir acıma duygusunun oluşmasını sağlarlar. Ancak bu çalışmaların iki yüzü vardır. Acıma ve sempati uyandırma durumu ile uluslararası destek toplanması sağlanırken bir yandan da bu çocukların toplumu ve kültürü ile birlikte ötekileştirilmesine neden olabilmektedir. Bu durum ise Afrika'nın tamamen savunmasız ve yardıma muhtaç bir kıta olduğu imajını çizmektedir (Aydın, 2018: 216). Eric Burman (1994) bu meseleyi küresel Kuzey-Güney çatışması ve kültür emperyalizmi ekseninde değerlendirmektedir. Çocuklar üzerinden yürütülen kampanyalarda çocukların yaptıkları kötü şeylerden sorumlu olmadıkları, masum oldukları vurgusu hâkimdir. Çocukların kötü şeyler yapmasının asıl sorumluları o toplumun yetişkinleridir. Yani o çocukların yetiştikleri toplumlar geri kalmış, barbar toplumlardır algısı oluşturulmaktadır. Gelişmiş bir kuzey ülkesindeki çocuklar mutluyken, geri kalmış bir güney ülkesindeki çocuklar sürekli hayatta kalma mücadelesi içindeymiş gibi resmedilmektedir. Bunu yaparken Kuzey ülkeleri insanların trajedilerinden ticari kazanç elde etmeyi ve Güney üzerinde tahakküm kurmayı amaçlamaktadırlar. Ayrıca Burman'a göre bu tarz kampanyalar yardım toplama konusunda işlevsel olmamaktadır. Zira bu kampanyaları yürütenler

ihtiyacın ne olduğunu kendi bakış açısına göre değerlendirerek kendi çözüm yollarını dayatmaktadırlar.

Afrikalı çocuk askerlerin tehlikeli oldukları vurgusu diğer bir yaklaşım olup medyaya, akademik çalışmalara ve politikacıların söylemlerine yansiyabilmektedir. Özellikle medyada çocuk askerler “geleceğin barbarları” ve “ölüm makinaları” olarak nitelendirilir ve onları topluma kazandırma çabalarının umut vadetmediği vurgulanır (Verhey, 2002). Örneğin 2007 yılında dönemin Fransız Dışişleri Bakanı Philippe Douste-Blazy söz konusu Afrikalı çocukların bir zaman bombası olduğunu; çocukluklarını, barışı ve ülkelerinin gelişmesi noktasındaki umutlarını kaybettiklerini söylemiştir (*Child soldiers “are a time bomb”*, 2007).

Çocuk savaşçıların cesur birer kahraman oldukları imajı kendini daha çok bağımsızlık mücadeleleri içerisinde, tarihsel çalışmalarda göstermektedir. İç savaşlarda bu figürler çok fazla ortaya çıkmamaktadır. Bunların istisnalarından biri Sierra Leoneli eski çocuk asker Ishmael Beah’dır. Beah, ülkesindeki savaş döneminde uyuşturucu kullanıp kolayca insanları öldürebilen bir savaşçıyken, kendini değiştirerek mağdur insanlar yararına çalışan bir kahramana dönüşmüştür. Deneyimlerini ve dönüşümünü kitaplaştırmış, çeşitli popüler gazete ve dergilerde boy göstermiştir (Gumbel, 2007).

1.3.6. Çocuk Askerler Üzerine Küresel Sorumluluk

1.3.6.1. Uluslararası Hukukta Çocuk Askerler

Dünyada “insan hakları”, 21. yüzyıla uzanan süreçte uluslararası toplumun gündemini giderek daha fazla meşgul etmeye başlamıştır. Bu açıdan, aslında yüzlerce yıldır dünyanın bir gerçeği olarak kabul görmüş ancak bulunduğumuz çağ itibariyle boyutu değişmiş olan “çocuk asker” olgusu sorgulanmaya başlamış ve bunun önüne geçilmesi için çalışmalar başlatılmıştır. Ancak bu sürecin önüne geçerek kontrol altına almak hiç kolay değildir. Zira çocuk askerler mevzusunun ele alınması, beraberinde birçok faktörün de dikkate alınmasını gerekli kılmaktadır. Ulusal, bölgesel yahut küresel birçok faktör çocukların silahlı çatışmalarda kullanılmasına yol açabilmektedir. Özellikle de terör örgütlerinin, silahlı eylem gruplarının sayısının ve yaptırım gücünün dünyanın her yerinde giderek artması, kandırılması ve korkutulması daha kolay olan çocuklar için büyük tehdit oluşturmaktadır. Birçok silahlı grubun bünyesinde

yetişkinlerden çok çocukların olduğu gözlemlenmektedir. Uluslararası çabalar ile devletlerin çocukları asker olarak kullanmasının önüne büyük ölçüde geçilmiş olsa da devlet dışı aktörlerin çocukları istismarının önüne yeterince geçilememektedir. Ancak mevcut çabalar dikkate değerdir.

Çocukların asker olarak kullanılmasının önüne geçilmesine yönelik ilk uluslararası çabalar 20. yüzyılın sonlarına rastlamaktadır. Buna yönelik birçok uluslararası hukuk metni oluşturulmuştur ve ülkesel ve küresel raporlar hazırlanmıştır. Bu metinler vesilesiyle çocuklar ve çocuk askerler üzerine kısa sürede hukuksal altyapı oluşturulmuştur.

Hukuki açıdan çocuklar 1949 Cenevre Konvansiyonu öncesinde, geleneksel olarak askeri çatışmalarda korunması gereken unsurlardan biri olarak ele alınmıştır. Çocuklar üzerine ayrı bir düzenleme söz konusu değildir. Askeri çatışmaların yaşandığı hallerde, dezavantajlı konumda olan insan grubu içinde değerlendirilen çocukların güvenliğinin, yiyecek, sığınak gibi ihtiyaçlarının karşılanması gibi hususlar insani hukukta klasik tedbirler olarak kabul görmüştür (Mann, 1987). İkinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı atmosferinin ardından 1949 yılında hazırlanan "Savaş Dönemlerinde Sivillerin Korunmasına Yönelik Cenevre Konvansiyonu" ile birlikte savaş dönemlerinde çocukların konumu, klasik yaklaşım çerçevesi içinde sistemleştirilmiştir (Geneva Convention, 1949). Bu metinde çocuk vurgusu yer alsa da doğrudan silahlı çatışmalar içinde yer alan çocuklar üzerine bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak 1977 tarihli (1) numaralı ek protokolde "Çocukların Korunması" başlığı hususi olarak açılmıştır. İlgili maddeler çerçevesinde 15 yaşına ulaşmamış çocukların düşmanca davranışlara doğrudan katılmamaları için gerekli tüm önlemlerin alınmasına karar verilmiştir (Protocol Additional, 1977). Bu önlemlerin neler olması gerektiği gibi hususlar bu protokol içinde yer almamıştır. Ancak meseleye dair bir yaş sınırı getirmesi açısından önemlidir.

1900'lerin ortalarına gelindikçe sömürgeciliğin tasfiyesi sürecinin hızlanmasının ve dönemin gergin politik atmosferinin de etkisiyle yeni savaşlar, özellikle de özgürlük savaşları patlak vermiştir. Özgürlük savaşlarına, özellikle Güney Asya ve Afrika'da siviller doğrudan müdahil olmuştur. Bu dönemde çocukların asker olarak kullanılma oranları önceki dönemlere oranla oldukça artış göstermiştir (Mann, 1987). Bu durum

Uluslararası Kızılhaç Komitesi'nin 1971 yılı Yönetim Uzmanları Konferansı raporunda ortaya koyulmuş ve sivillere yönelik yeni çalışmalar yapılması çağrısında bulunulmuştur (ICRC, 1971: 25). Harekete geçen uluslararası toplum ilk ciddi, sistemli ve temel çalışmalarını 1990'ların ardından sunmaya başlamıştır. Bu çalışmalardan biri de çocuk hakları üzerine en temel metinlerden biri olan BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'dir. Sözleşme, 1989 yılında imzalanmış olup 1990 yılında yürürlüğe girmiştir. Türkiye de dahil olmak üzere 142 ülke tarafından onaylanmıştır. Bu sözleşmenin 38. maddesinin 3. fıkrasında: “Taraf devletler, özellikle on beş yaşına gelmemiş çocukları askere almaktan kaçınırlar. Taraf devletler, on beş ile on sekiz yaş arasındaki çocukların silah altına alınmaları gereken durumlarda, önceliği yaşça büyük olanlara vermek için çaba gösterirler” ifadelerine yer verilmektedir (BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, 1989). Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne 2000 yılında bir ek protokol getirilmiştir. Bu protokol tamamıyla çocukların asker olarak kullanılmasının sonlandırılmasına odaklanan ilk uluslararası antlaşmadır. Protokolün birinci maddesinde taraf devletlere 18 yaşını doldurmamış bireylerin zorunlu olarak askere alınmamaları hususunda yükümlülük getirilmiştir (Optional Protocol, 2002). 18 yaşın altında olan bireylerin askere alınması yasaklanmış olmasına rağmen belli durumlarda gönüllülük esasının kabul edilebileceği belirtilmiştir.

Protokole taraf olan devletlerden, kendileri açısından yürürlüğe giriş tarihini izleyen iki yıl içinde bu hususta rapor sunmaları istenmiştir. Taraf devletlerin, silahlı çatışmalar neticesinde mağdur olmuş çocukların sosyal hayata entegrasyonu için birbirlerine destek olması ve yardım etmesi koşulu getirilmiştir. Ek protokolün hayata geçirilmesinde devlet dışı organizasyonların çabası dikkate değerdir. Bu konuda Çocuk Asker Kullanımını Durdurma Koalisyonu ve onun ulusal ortakları küresel bir algı oluşturma konusunda başarılı adımlar atmışlardır. Örneğin 1999-2001 yılları arasında Güney Afrika, Portekiz, Danimarka, Finlandiya gibi ülkeler 18 yaş sınırını kabul edip yasalaştırmıştır (Becker, 2004: 3). Ordusunda 18 yaş altı gönüllü askerler barındıran ve bunları doğrudan silahlı çatışmalara dahil eden ABD, 2002 yılında Çocuk Hakları Üzerine Ek Protokolü onaylayarak bu durumu değiştirmiştir (Becker, 2004: 4).

BM'nin çocuk askerler üzerine en spesifik ve kapsamlı çalışmaları 1990'ların sonlarında kendini göstermeye başlamıştır. BM Genel Sekreterliği çocuk askerlere

ilişkin çalışmalarda bulunmak üzere Graça Machel'ı¹ görevlendirmiştir. Machel'in "Impact of Armed Conflict on Children" başlıklı raporu meselenin boyutunun anlaşılması için oldukça önemlidir. Ciddi bir şekilde yürütülen çalışmada Machel'in başında bulunduğu ekip söz konusu sorunun en şiddetli yaşandığı bazı ülkelere ziyaretler gerçekleştirmiş ve bulguları 1996 yılında bir rapor halinde BM Genel Kurulu'na sunmuştur. Machel raporda kolonyal mirasın, sosyo-ekonomik ve politik krizlerin ve küresel ekonomi politikalarının kamu düzeninin sağlanmasını zorlaştırdığını ve bunun da şiddetli çatışmalara yol açtığını ifade etmiştir (Machel, 1996: 9). Günümüzde yaşanan savaşların çocuklar üzerindeki riski artırdığını vurgulayan Machel, raporda çocuklara karşı işlenen suçların cezasız kalmaması, çocukların uluslararası barış ve güvenlik ajandasında merkeze alınması, silahlı çatışmalarda çocuk hakları ihlallerinin gözlenmesi ve raporlanması, cinsiyet hususunun dikkate alınması, çocuk hakları üzerine eğitim kampanyalarının düzenlenmesi, sivil toplumun güçlendirilmesi ve tüm bu sayılanlar için kaynak ayrılması tavsiyelerinde bulunmuştur. Machel'in hazırladığı rapor, çocuk askerlere ilişkin BM Genel Kurulu ve BM Güvenlik Konseyi ile BM Genel Sekreteri'nin karar ve açıklamalarına kaynak oluşturmuştur (Azarkan, 2009: 101).

Söz konusu rapor çerçevesinde BM Genel Kurulu tarafından silahlı çatışmalarda yer alan çocuklar için çalışmalar yürütmek üzere özel temsilciler atanmıştır. Bu temsilciler çocuk askerlerin yoğun olduğu bölgelerde araştırmalar yapmaktadırlar ve çocuk asker kullanan devletler ve silahlı gruplarla görüşmeler yürütmektedirler. Ulusal, bölgesel ve küresel düzeyde çalışmalar yürüterek çocuk askerler üzerine farkındalık oluşturmaya çalışmaktadırlar. Bunu yaparken medyadan ve devlet dışı organizasyonlardan destek görmektedirler. Özel temsilcilerin bu çabaları çoğu zaman sonuçsuz kalmaktadır. Örneğin 2003 yılında, Liberya'da faaliyet gösteren LURD isimli silahlı grupla yapılan görüşmeler neticesinde LURD çocuk asker kullanımını sonlandıracağını açıklamış ancak bunu uygulamamıştır (Becker, 2014: 5).

1.3.6.2. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararları

BM Güvenlik Konseyi, UNICEF ve BM Barış Koruma Operasyonları Birimi çocuk askerler sorunu üzerine eğilen başlıca organlardır. Özellikle BM içindeki güçlü

¹ Graça Machel bağımsızlık sonrası Mozambik'in ilk eğitim ve kültür bakanıdır.

konumu ve kararlarının bağlayıcılığı ile Güvenlik Konseyi'nin kararları oldukça önemlidir. Bahse konu mesele, BM Güvenlik Konseyi'ne de ilk defa 1999 yılında sirayet etmiştir. Bu tarihte Güvenlik Konseyi çocuk asker kullanımının uluslararası barış ve güvenlik için bir tehdit oluşturduğunu kabul etmiş ve gereken tüm önlemlerin alınması için üye devletlere çağrıda bulunmuştur (S/RES/1261). 2000 yılında alınan 1314 sayılı kararda BM Genel Sekreteri'nin çocukların barış görüşmeleri sürecinde ele alınması tavsiyesine yer verilmiştir. Ardından bir sene sonra alınan 1379 sayılı Güvenlik Konseyi kararı ile çocuklar barış gücü misyonu içine dahil edilmiştir. Bunun yanında çocuk asker kullanan devletlere ve gruplara karşı yaptırım yapılmasına karar verilmiştir (S/RES/1379).

2003 yılında BM Güvenlik Konseyi 1460 sayılı karar ile çocuk asker kullanan devletleri ve grupları uyarılmış; kurallara uymaya davet etmiştir (S/RES/1460). 2005'te Güvenlik Konseyi'nin 1612 sayılı kararı ile çocuk askerler üzerine bir çalışma grubu oluşturulmuş (S/RES/1612) ve bu konudaki çalışmalar sistemleştirilmiştir. 2000'li yılların başlarından itibaren BM tarafından bu konuda yıllık raporlar hazırlanmaktadır.

1.3.6.3. Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM)'nin Yaptırımları

1998 yılında UCM'nin kurucu antlaşması olan Roma Statüsü'nde "15 yaşından küçük çocukların ulusal silahlı kuvvetlere çağırılması, askere alınması veya çatışmalarda aktif olarak kullanılması" (Rome Statute of International Criminal Court, 1998) savaş suçları kapsamına alınmıştır. Roma Statüsü, 120 ülke tarafından kabul edilmiştir. Statüde yapılan düzenlemeler çocukların korunmasına yönelik çabalara önemli katkılar sağlamıştır. Bu düzenlemeler gelecekte yapılacak uluslararası antlaşmaları etkileyecek güce sahiptir (Azarkan, 2009: 97).

UCM, çocuk askerler ile alakalı hükümleri çeşitli davalarla pratiğe aktarma tecrübesine de sahiptir. Örneğin 2005 yılında Uganda'da faaliyet gösteren LRA'nın beş komutanı hakkında çocuk asker kullanmaktan kaynaklı olarak yakalama kararı çıkartılmıştır (Azarkan, 2009: 99). 2006 yılında Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde faaliyet gösteren Kongo Vatandaşlar Birliği'nin lideri Thomas Lubango Dyilo hakkında aynı sebeple dava açılmıştır.

Kuralların hayata geçirilmesinin başlıca örneklerden biri Sierra Leone Özel Mahkemesi'dir. Bu mahkeme ile ilk defa çocuk asker kullanma suçlamasıyla yargılamalar gerçekleşmiştir. 15-18 yaş arası çocuklar işledikleri suçlardan mesul kabul edilmiş ve yargı sürecine dahil edilmişlerdir. Ancak mahkemece yargılanan çocuklar çocuk koruma kurumları, eğitim kurumları veya mesleki eğitim veren kuruluşlara verilerek, rehabilitasyonları sağlanarak cezaları çekmeleri sağlanmıştır (Azarkan, 2009: 99).

UCM'nin çocukların asker olarak kullanımına yönelik attığı adımlar, bu konuda alınan kararların uygulanabilmesi ve geliştirilmesi yanında somut adımlar atılabilmesi için oldukça önemlidir. Ancak adaleti sağlayıp sağlayamadığı yahut suça yönelik caydırıcı olup olmadığı şüphelidir. Zira koca bir iç savaşın yükü birkaç savaş ağasının omzuna yüklenmiş olmaktadır. Eğer savaşın anahtar faktörü olarak bunlar görülüyor da diğer tetikleyiciler görmezden geliniyorsa, o zaman en iyi çözümün UCM olduğu düşünülebilir.

1.3.6.4. Çocuk Askerlerin Kullanımını Durdurma Koalisyonu (Coalition to Stop the Use of Child Soldiers)

Çocuk askerler sorunu üzerine aktif çalışmalar yürüten Çocuk Askerlerin Kullanımını Durdurma Koalisyonu 1998 yılında, on altı yaşından itibaren gençleri askere alan İngiltere'yi merkez olarak kabul ederek, altı STK tarafından kurulmuştur: Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International), İnsan Hakları İzleme Örgütü (Human Rights Watch), Uluslararası Çocukları Koruma İttifakı (International Save the Children Alliance), Cizvit Mülteci Hizmeti (Jesuit Refugee Service), Quaker Birleşmiş Milletler Ofisi (the Quaker United Nations Office) ve Uluslararası İnsanların Dünyası Federasyonu (International Federation Terre des Homne). Bu organizasyonlar içerisinde Hıristiyanlığa ait iki tarikatın yer alması, kolonyal sömürgecilik döneminde Avrupa ülkeleri için alan açıcı olarak faaliyet gösteren Hıristiyan misyonerleri akıllara getirmektedir. Ancak bu ikisini doğrudan doğruya birbirine benzetmek için mevcut koşullar altında herhangi bir dayanak bulunmamaktadır.

Koalisyonun temel hedefleri uluslararası kamuoyunun, politikacıların ve devlet dışı organizasyonların desteğinin sağlanması, medyada etkinliğin artırılması ve Çocuk Hakları Konvansiyonu'nun evrensel olarak uygulanmasını sağlamaktır (Child Soldiers

International, 2001: 23). Buna yönelik yüz yetmişten fazla ülkeden, çocuk hakları ve askerlik yasaları ile alakalı bir rapor hazırlamaları istenmiştir. Haber ağının genişletilmesi ve çocuk askerlerin durumunun küresel çapta öğrenilmesi amacıyla bir internet sitesi oluşturulmuştur. Bu site vasıtasıyla uluslararası topluma bilgi akışı sağlanmaktadır. Ayrıca birçok ülkede kurumsallaşmaya gidilmiş; araştırma ve gözlem faaliyetlerinde bulunulmuştur. Çocuk askerler üzerine her yıl raporlar hazırlanmaktadır. Günümüzde Orta Afrika Cumhuriyeti, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Güney Sudan, Nijerya, Mali gibi politik istikrarsızlıkların devam ettiği Afrika ülkeleri bu kuruluşun çalışma alanı içerisinde yer almaktadır.

1.3.6.5. Terhis Etme (Demobilization), Silahsızlandırma (Disarmament), Yeniden Topluma Kazandırma (Reintegration) [DDR] Programları

Savaşların sona ermesinin ardından savaş döneminin tahribatından kurtularak toplumsal yapının tekrardan inşa edilmesi, tarih boyunca savaş mağduru devletlerin başlıca amaçlarından biri olagelmıştır. Bu inşa sürecinin politik, askeri, insani, ekonomik vs. birçok boyutu vardır. 1990'lı yıllardan itibaren, BM'nin barış operasyonlarının da artması ile birlikte aktif hale gelen ve sistemleştirilen DDR programları da şiddetli savaşların yaşandığı ülkelerdeki toplumların yeniden inşasının bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Genellikle BM, Dünya Bankası, Avrupa Birliği ve çeşitli hükümetlerle uluslararası yardım kuruluşları tarafından fonlanmakta ve gerçekleştirilmektedir. Fon miktarları ülkelere ve programların kapsamına göre değişkenlik göstermektedir. Savaşların yoğunluğuna bağlı olarak Afrika'da da pek çok ülkede bu programlar faaliyete sokulmuştur. Savaşların yoğunluğuna bağlı olarak Afrika'da da birçok ülkede faaliyete sokulan bu programlar vasıtasıyla çocuk askerler sorunu ile de özel olarak ilgilenilmektedir. Afrika'da çocukların da sürece dahil edildiği ilk DDR programı 1995'te Angola'da gerçekleştirilmiştir (Verhey, 2002).

DDR programının parçalarından olan silahsızlandırma programı (disarmament) sivil yaşam aktörlerinin rolüne ve onların dış desteklerinin önemine ışık tutmaktadır. Mevcut yasaların bilinmesinin birçok vakada olduğu gibi çocukları ve onların ailelerini askere almaya karşı çıkma ve kendini koruma yönünde desteklediği ortaya çıkmıştır. Resmi ve resmi olmayan eğitim ve diğer gençliğe yönelik aktiviteler, gıda güvenliği ve mülteci kamplarının güvenliğinin sağlanması çocukların silahlı

kuvvetlere alınmasını önleyen önlemler içinde sayılabilir (Polat & Güldoğan, t.y.; 119).

DDR programının terhis etme (demobilization) aşamasında çocuk askerlerin, savaşan taraflar arasındaki barış sürecine dahil edilerek silahlı gruplar içerisinde kontrollü olarak arındırılmasını ve silahsızlandırılmasını öngörülmektedir. Terhis edilen savaşçılar için özel merkezler kurularak bu merkezlerde onların sağlık, eğitim, gıda, giyim gibi ihtiyaçlarına yönelik çalışmalar yürütülmesi amaçlanır (Kalama, 2018; 16). Başlangıçta tüm savaşçılar bir merkeze toplanırken 2000'li yıllarda bunun işlevsel olmadığı ortaya çıkmış; kadınlar ve çocuklar için ayrı çalışmalar başlatılmıştır.

Bu sürecin en son ve en sancılı aşamasını topluma yeniden kazandırma (reintegration) programı teşkil etmektedir. Bu aşamada çocukların imkân dahilinde aileleriyle bir araya gelmeleri, eğitimlerine devam etmeleri, sağlıklı bireyler olarak toplum içinde varlık göstermeleri amaçlanmaktadır. Bunun için sivil toplum kuruluşlarının da desteği ile kliniklerin, bakım evlerinin açılması öncelikler arasındadır.

İlk uygulamaları bilgi ve tecrübe eksikliğinden kaynaklı olarak başarısız olan söz konusu programlar 2000'li yıllardan itibaren gelişme göstermeye başlamıştır. BM tarafından 2005 yılında bu programların koordinasyonu ve denetimi için Bütünleşmiş DDR Standartları (UN Integrated DDR Standarts) oluşturulmuştur. BM Genel Sekreterliği tarafından 2005 yılında hazırlanan bir raporda (BM Genel Kurulu [A/C.5/59/31]) DDR'nin hedefleri başlıca şu şekilde sıralanmıştır:

- DDR programları geniş kapsamlı barış inşası ve toparlanma sürecinden ayrı olarak uygulanamaz. Bu programların daha geniş barış, iyileşme ve gelişme çerçeveleriyle koordine edilmesi hayati önem taşımaktadır.
- Başarılı bir DDR programı, tarafların karşılıklı siyasi iradesine bağlıdır.
- Önceden uygulanmış olan DDR programlarından ders çıkartılarak aynı hatalara düşülmemelidir.
- DDR, küçük silahların yayılmasını kontrol altına alma ve azaltma çabalarının yanı sıra, hukuk ve güvenlik sektörlerinin kurallarını gözden geçirmek ve düzeltmek için planlı hareket etmelidir.
- Güvenilir ve devamlılığı olan fonlamalar programların başarısı için gereklidir.

- Farklı kategorilerde yer alan insanlar (erkek, kadın, çocuk) ayrı olarak ele alınarak program dizayn edilmelidir.
- Savaşlar sadece ülkeleri değil bölgeleri de etkilediği için DDR bölgesel bazda ele alınmalıdır.
- Tüm DDR çalışmaları birbirleriyle koordineli olmalı ve planlı bir şekilde hareket etmelidir.

1.3.6.5.1. DDR Programları Önündeki Engeller

1990'lı yıllardan itibaren Afrika'da aktif olarak hayata geçirilen DDR programları Angola, Orta Afrika Cumhuriyeti, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Nijerya, Burundi, Liberya, Sierra Leone, Somali, Güney Sudan, Fildişi Sahilleri vs. birçok Afrika ülkesinde uygulanmıştır ve uygulanmaya devam etmektedir. Ancak söz konusu programlar çeşitli sebeplerden dolayı yetersiz kalmakta ve daha önce ifade edilen amaçları yerine getirmekte başarısız olmaktadır. Bunun başlıca sebeplerinden biri, ülke içi istikrarsızlıkların devam etmesidir. Program sürecinin tüm aşamalarını geçtikten sonra toplumsal hayata karışmaya hazır olan çocukları dış dünyada yine bir hayat mücadelesi beklemektedir. Çocuk asker vakaları yerini çocuk işçilik veya toplumdan dışlanma vakalarına bırakabilmektedir. Hatta bazı çocuklar başka coğrafyaların vekâlet savaşçıları pozisyonuna bürünebilmektedirler. Aynı vaziyetin Güney Sudan'daki eski çocuk askerler için de geçerli olduğu ve Yemen'e savaşmaları için götürüldükleri iddia edilmektedir (Kirkpatrick, 2018).

DDR'de karşılaşılan bir diğer ciddi sorun ise, silahlı grupların bu programları kendi lehlerine kullanma ve barış görüşmeleri sırasında pazarlık güçlerini arttırma arayışlarıdır. Daha önce de belirtildiği üzere bu programların hedeflerinden biri de çocukların barış sürecine dahil edilmesidir. Bu açıdan bazı terör örgütleri barış görüşmelerinde ellerini güçlendirmek amacıyla çocukları kullanmaktadır. Örneğin Sudan'da SPLA isimli terör örgütü, UNICEF'in yardım fonlarını ele geçirmek maksadıyla 2004 yılında -tabir-i caizse- çocuk stoğu yapmıştır (Coalition to Stop the Use of Child Soldiers, 2004: 23).

Bir diğer engel ise maddi kaynak sorunudur. DDR programları genel olarak yabancı fonlarla yürütülmektedir. Örneğin 1991 yılında Etiyopya'da faaliyete geçen programın fonlaması ABD ve İtalya tarafından, Namibya'daki programın fonlaması AB, Küba ve

İsveç tarafından gerçekleştirilmiştir (Lamb, 2008: 4). Yedi Afrika ülkesinin dahil edildiği Orta Afrika Göller Bölgesi programı Dünya Bankası'nın yanı sıra 12'si Avrupa ülkelerinden olmak üzere 13 bağışçı tarafından fonlanmıştır (Kalama, 2018:15). Ancak en az beş-altı yıllık bir süreci kapsayan program sürecinde bu fonlar yetersiz gelebilmekte ve bu süreçte kız çocukları dışarda tutulabilmektedir. Bununla birlikte çocuklar çeşitli yollarla yeni savaş alanlarına çekilebilmektedir.

Tüm bunların yanı sıra DDR programları, faaliyete sokulacak ülkelerin sosyal ve kültürel durumları analiz edilmeden başarı sağlayamaz. Programın eksiklerinden biri de uzmanların bunu doğru bir şekilde analiz edememesinden kaynaklanmaktadır. Somali bunun en bariz yaşandığı ülkelerden biri olmuştur. Somali'de uygulanan DDR programı için hazırlanan bir raporda, programın ülke içinde yanlış anlaşılması ve çeşitli gruplar tarafından şüpheyle yaklaşılması yüzünden layıkıyla görevin yerine getirilemediği vurgulanmaktadır (Morse, 2005: 15). Aynı zamanda programın tüm aşamalarından geçmiş olan çocuklar aileleri ve toplumları tarafından kabul edil(e)meyebilmekte ve katil olarak damgalanabilmektedirler. Bu durum çocukların daha fazla marjinalleşmesine neden olmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. SİERRA LEONE İÇ SAVAŞI VE DEVRİMCİ BİRLEŞİK CEPHE

2.1. SİERRA LEONE'NİN KOLONYAL TARİHİ

Sierra Leone Afrika'nın batısında, Atlas Okyanusu'na kıyıdaş, 71.740 km²'lik küçük bir ülkedir. Kuzeyde Gine, güneyde Liberya ile komşudur. Ülke sömürgecilik öncesi dönemde Afrika'nın çeşitli bölgelerinden göçler almıştır. 8. yüzyılda kuzeyden Limbalar, Futa Calon'dan Temneler, 16. yüzyıldan itibaren Mali'den göç eden Mendeler ve daha sonra Susular buraya göç etmişlerdir (Tomar, 2009: 153). Mendeler ülkenin güneyinde ve güneydoğusunda, Temne ve Limbalar kuzey bölgelerinde çoğunluğu teşkil etmektedirler. Limbalar bölgenin en eski yerleşimcileridir. Mendeler ise 18. yüzyılda verimli arazi arayışları ve siyasi bir yapı oluşturma hedefleri çerçevesinde göç etmeye başlamışlardır (Pham, 2005: 2). Ülkenin siyasi yapısı, ufak kabile yapılanmaları şeklinde gerçekleşmiştir. 15. yüzyılda Portekizliler buraya gelerek sahil şeridinde etkinlik kurmuşlardır. Ülke, Portekizli denizci Pedro de Sintra tarafından, ülkenin dağlarına atfen Serre Lyoa (aslan dağları) olarak isimlendirilmiştir (Tomar, 2009: 153). Portekizliler burada kale inşa etmiş ve burayı köle ticareti için bir üs olarak kullanmışlardır.

Sierra Leone'nin kaderini değiştiren hadiseler silsilesi ise 18. yüzyılın sonlarında başlamıştır. Amerikan bağımsızlık savaşından sonra İngiltere'nin Amerika'daki köleleri, İngiliz Kuzey Amerika kolonisi Nova Scotia'ya ve İngiltere'ye göç etmek zorunda kalmışlardır. Bu durum birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu bölgelerde artan köle nüfusu ihtiyacın oldukça üstüne çıkmış ve toplumsal rahatsızlıkların patlak vermesine yol açmıştır. Endüstri devrimi ile insan gücüne olan ihtiyaç da gitgide azalma eğilimi gösterince, birçok köle ihtiyaç dışı pozisyonda kalmıştır. Boşta kalan köleler toplumsal hayata uyum sağlamakta ve geçimlerini idame ettirmekte zorluklar yaşamışlardır. Suç oranlarının da buna bağlı olarak arttığı İngiltere'de köleler halk tarafından toplumsal düzeni bozmakla suçlanmışlardır (Wai, 2015: 72).

İhtiyacın üzerinde olan köle nüfusunun meydana getirdiği toplumsal sorunların büyümesinden tedirgin olan İngiltere yönetimi, çözüm arayışları için bir komite

kurmuştur. Çözüm olarak benimsenecek uygulamanın fikri ise, 1771-74 yılları arasında Sierra Leone’de araştırmalar yürüten ve burada bir tarım yerleşimi kuran İngiliz botanikçi Henry Smeathman’dan gelmiştir. Smeathman bu bölgenin zenginliklerinin henüz keşfedilmediğine inanmakta ve buranın kolonileştirilmesi ile birlikte ekonomik potansiyelinin değerlendirilmesi gerektiğini düşünmekteydi. Burada tarım plantasyonları kurularak İngiltere’den getirilecek kölelerin burada çalıştırılması fikrini öne sürmüştür (Kaifala, 2017: 60-61; Pham 2005: 4). Komisyonun üyelerinden, köleliğin kaldırılması fikrinin kıvılcımlarını atan ve “siyahilerin savunucu” lakabıyla ünlenen İngiliz hukukçu Granville Sharp, kölelerin bölgeye taşınarak burada ideal bir toplum yapısı için uğraş verilmesi gerektiğini savunmuştur. Sharp, köleliğin insan doğasına ve ahlaki normlara aykırı olduğunu iddia etmiş ve genç yaşlarından itibaren kölelik karşıtı kampanyalara katılım göstermiştir (Wai, 2015: 68). Nihayetinde söz konusu anlayış farklılıklarına rağmen köleler için Afrika’da yeni bir yerleşimin kurulması en ideal yol olarak değerlendirilmiştir.

2.1.1. Yerleşim ve Kreoller

İlk olarak 1787 yılında Londra’dan bir gemi, 411 kişilik ilk “özgürleştirilmiş köleler” kafilesini Afrika’da seçilmiş ve satın alınmış olan topraklara taşımak üzere yola koyulmuştur. Bu kişilerin ilk yerleşim yerine, Granville Sharp’a atfen “Granville Town” ismi verilmiştir (Harris, 2014: 10). Sharp’ın burada hayalini kurduğu ideal toplum ütopyası, bir süre sonra korkunç bir distopyaya dönüşmüştür. Zira iklim değişikliği, salgın hastalıklar, bölge yerlilerinin saldırıları ve güvenlik zafiyetleri neticesinde birçok yerleşimci hayatını kaybetmiştir. Bu açıdan ilk yerleşim programı büyük bir başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

1792’deki ikinci dalga ile devam eden taşıma işlemi, 1863’e kadar devam etmiştir (Harris, 2014: 11). 1792 yılında yeni yerleşimcilerin gelmesiyle birlikte, “özgür şehir” anlamına gelen Freetown şehri İngilizler tarafından kurulmuştur. 1807’de İngiltere’nin köleliği kaldırmasından bir sene sonra Freetown’da koloni yönetimi oluşturulmuştur (Tomar, 2009: 154). Bununla birlikte özgür kölelerin taşınma süreci hız kazanmış ve buradaki nüfus büyük bir yükseliş trendi yakalamıştır. 1808’de 2000 olan yerleşimci nüfusu, 1840’ta 40.000’e ulaşmıştır (Wai, 2015: 83). 1864’te koloni son şeklini almıştır.

Göç sürecinde Nova Scotia'dan kabileler halinde Sierra Leone sahillerine getirilen özgür köleler, ülkede çoğunluğu oluşturmaktadır. Bölgenin yeni yerleşimcileri büyük ölçüde Afrika kökenli olmakla birlikte, bunların içerisinde İngiliz otoritesini tanımayı reddeden Jamaikalı Maroonlar da yer almıştır. Portekizliler tarafından köleleştirilmiş olan Nijerya kökenli Yoruba Müslümanları ise dini kimliklerini muhafaza etmekle birlikte, kendi aralarında Portekizce konuşmaktaydılar (Harris, 2014: 11). Oluşan bu karmaşık toplumsal yapıda, bölgeye sonradan gelenler kendi aralarında yeni bir “kreol (creole)” kimliği oluşturdular. Kreol kavramı Sierra Leone’de Avrupa ve Amerika’dan gelen ve geldikleri ülkelerin kültürel özelliklerini taşıyan topluluk için kullanılmıştır. Büyük ölçüde Sierra Leone’nin sahil şeridinde yerleştirilmiş olan kreoller, Batı tipi eğitim ve kültür ile yetişmiş olmalarından dolayı kendilerini uzun yıllar iç bölgelerdeki yerli kabilelerden daha farklı ve daha üstün görmüşlerdir.

19. yüzyılın sonlarında, Avrupalı devletler arasında sömürgecilik yarışı hızlanıncaya kadar, bu yeni İngiliz kolonisi yerel ortaklar vasıtasıyla idare edilmiştir. Merkezden yönetici ve memur atamaları sınırlı tutulmuştur. Bu süreçte kreoller, İngiliz koloni yönetiminin anahtar aktörleri olmuşlardır. İngilizler tarafından eğitilen kreoller, üst düzey memur, bürokrat, öğretmen, doktor, tüccar ve misyoner olabilmekteydiler. Kreoller, misyonerler eliyle Anglo-Sakson kültürü aldıklarından İngiliz yurttaşı sayılmakta, Freetown’daki birkaç orta dereceli okula ve 1827’de kurulmuş olan Fourah Bay Koleji’ne gidebilmekteydiler. 1876’dan sonra bu okul mezunları, eğitimlerini Durham Üniversitesi’nde bütünleme hakkını da kazanmışlardır (Ataöv, 1975: 295). Fourah Bay Koleji, Afrika’nın ilk üniversitesi olarak bilinmektedir ve İngilizler Freetown’u bu sayede “Afrika’nın Atinası” olarak tanıtmışlardır (Kavas, 2018). Bu açıdan Sierra Leoneli kreoller kendilerini Batı Afrika’nın entelektüel, politik lideri ve ileri toplumu olarak görmüşlerdir (Harris, 2012: 40). Ancak kreoller de bütünleşik bir yapı oluşturamamış, kendi aralarında özellikle de dini konularda bölünmeler yaşamışlardır. Ancak bu ayrışmanın büyük sorunlara yol açtığına dair elimizde herhangi bir veri bulunmamaktadır.

2.1.2. Protektora Dönemi

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Avrupalı güçler arasında Afrika’nın sömürülmesi ve parselizasyonu süreci hız kazanmış, rekabet oldukça kızışmıştır.

1884-85'teki Berlin Konferansı ve 1895'teki Fransız-İngiliz sınır anlaşması ile Sierra Leone'nin sınırları kesin olarak çizilmiştir. Bu anlaşmalar yoluyla İngilizlerin hâkimiyet alanı on misli büyümüş ve 1896'da "protektora" ilan edilmiştir. Burada açıklığa kavuşturulması gereken nokta, Başkent Freetown ile ona yakın bölgelere "koloni", hinterlanda da "protektora" denilmesidir. Koloni 268, protektora 27.540 mil karelik bir alanı kapsamaktadır (Ataöv, 1975: 295). Kolonide büyük ölçüde sonradan bölgeye getirilen kreoller, hinterlandda yerliler yaşamaktadır. Bu açıdan ülke toplumsal olarak iki parçaya bölünmüş ve yıllarca bunun sancılarını çekmiştir.

Protektoranın ilanı, Sierra Leone'de İngiliz sömürgeciliğinin esas başlangıcını teşkil etmektedir. Önceden kendi dinamikleri ile idare edilen ülke, Avrupalıların sömürü yarışının yükselişe geçmesiyle birlikte İngiltere'den atanan valiler tarafından, İngiliz kurallarına uygun olarak yönetilmeye başlamıştır (Wai, 2015: 76). İngilizlerin bölgede artan çıkarları kreoller için olumlu sonuçlar doğurmamış, merkezden idareci ve memurların atanması ile birlikte kolonideki öncelikli konumlarını kaybetmişlerdir. 1890'larda gelmeye başlayan Lübnanlılar da kreollerin rollerini üstlenmeye başlamışlardır. Ancak yine de doktorluk, öğretmenlik gibi ustalık gerektiren işlerde kreollerin varlığı devam etmiştir (Harris, 2012; 41-42).

Protektora eğitim, altyapı ve politik temsil açısından koloniye göre oldukça eksik kalmıştır. Koloni bölgesinde güçlü etkileri olan kreoller, protektora yönetiminde söz sahibi yapılmamışlardır. İç savaş yıllarında dahi kreollerin iç bölgelerle iletişiminin olmadığı ve savaşın endişesini taşımadıkları eleştirileri yapılmıştır. Yasalar bile iki bölgede farklı işlemiştir. Kreoller eğitim, sağlık, akademi, ticaret gibi alanlarda Sierra Leone'ye katkı sağlasalar da Batı medeniyetinin asimile edici eğitim ve toplum yapısını taşımak gibi bir misyona sahip olmuşlardır (Harris, 2012: 44).

Protektora bölgesi olan hinterlandı ve burada yaşayan halkı henüz yeterince tanımayan İngilizler, iç bölgelerle teması artırmak amacıyla tren yolu inşasına girişmişlerdir. Tren yolu inşasında büyük ölçüde yerliler çalıştırılmış ve birçoğu ağır çalışma koşullardan dolayı hayatını kaybetmiştir (Ataöv, 1975: 297). Yerli kabilelerin İngilizlere karşı öfke ateşlerinin ilk kıvılcımları bu şekilde başlamıştır. 1 Ocak 1898'de uygulamaya konulacak olan Barınma Vergisi (Hut Tax) kararı, öfke ateşini yangına dönüştürmüş ve kitlelerin toplu halde İngilizlere karşı harekete geçmesini sağlamıştır.

Sömürge valisi Sir Frederic Cardew tarafından gelirlerin artırılması maksadıyla alınan Barınma Vergisi kararı, dört ve daha fazla odalı ev sahiplerinden on şilin, daha az odalı olanlardan beş şilin vergi alınmasını öngörmüştür (Kaifala, 2017: 171). Bu karara karşı çıkan yirmi dört yerel şef bir araya gelerek anlaşma içine girmişlerdir. Bu mücadelenin sembol ismi olan Bai Bureh de bu yirmi dört şeften biridir. Bai Bureh, Temne kabilesine mensup Müslüman bir direnişçidir ve İngiliz koloni yönetimine karşı mücadele etmiştir. Yerlileri zor duruma sokan vergi yüküne karşı, tarihe “Barınma Vergisi Savaşı (Hut Tax War)” olarak geçen direnişi başlatmıştır. (Abraham, 1974). Savaş boyunca direnişçiler birçok koloni memuruna, askerine, Kreol tüccara ve misyonere saldırmışlar ve birçoğunu öldürmüşlerdir (Kaifala, 2017: 174). İsyan dokuz ayda ancak bastırılmış, Bai Bureh ve diğer bazı isyancılar, o dönem adı Altın Sahilleri olan Gana’ya sürülmüşlerdir. Bu nedenle Bai Bureh, Sierra Leone’nin ulusal kahramanları/önder şahsiyetleri arasında yer almaktadır (Harris, 2014; 21).

2.2. BAĞIMSIZLIĞA GİDEN YOLDA SİERRA LEONE

Barınma Vergisi’ne yönelik başlatılan direniş, İngiliz sömürge yönetimine karşı Sierra Leonelilerin gerçekleştirdiği mücadelelerin ilkidir. İlerleyen dönemlerde meydana gelen ayaklanmalar, büyük ölçüde işçi ve sendika hareketleri şeklinde gerçekleşmiştir. Söz konusu ayaklanmalar, bağımsızlık taleplerinden ziyade hak taleplerini ihtiva etmektedir. Ancak bağımsızlığa giden süreci bu ayaklanmalar tetiklemiştir.

1917’de Gana’da kurulan ve Batı Afrika’da önemli bir politik farkındalık sağlayan İngiliz Batı Afrikası Ulusal Kongresi (National Congress of British West Africa), bölgenin önde gelen aydınları ve düşünürleri tarafından milliyetçi/nasyonalist bir oluşum olarak kurulmuştur. Aralarında Sierra Leone’den delegelerin de yer aldığı katılımcı ülkelerin temsilcileri, eşitlik ve çeşitli alanlarda sömürge yönetiminden hak taleplerinde bulunmuşlardır. İngiliz İmparatorluğu için savaşıp ölen bu insanlar, aynı şekilde yönetime de müdahil olmayı hak ettiklerine inanmışlardır. Ancak savaş dönemi içerisinde Afrikalıların her türlü kaynağına ihtiyaç duyan Avrupalılar için bu tarz oluşumlar ve onlardan gelen talepler bir sorun teşkil etmiştir. Fazla uzun soluklu olmayan Kongre, Batı Afrika ülkelerinin milli bilinçlerini geliştirmeleri açısından işlevsel olmuşsa da halka inememiş, aydın hareketi olarak kalmıştır (Eluwa, 1971).

1935'te, Sovyetler Birliği'nde eğitim görmüş olan T.A. Wallace Johnson isimli Marksist bir gazeteci, Batı Afrika Gençlik Ligi (West African Youth League) isimli, dikkat çeken bir oluşum başlatmıştır. Başta Sierra Leone olmak üzere, Batı Afrika ülkelerinde sömürgeciliğe karşı propagandalar yürütmüştür. Kısa bir süre içerisinde büyük bir popülerlik kazanmış ve Freetown Şehir Konseyi'ndeki seçimlerde yer almıştır. Ancak İkinci Dünya Savaşı sırasında koloni yönetimi tarafından, tedirginliğe yol açan söylemlerinden dolayı tutuklanmış ve Sherbro Adasına sürgüne gönderilmiştir. Savaştan sonra, başlatmış olduğu oluşum dinamizmini kaybetmiştir (Harris, 2014; Ataöv, 1975).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra SSCB ve ABD'nin baskılarından ve yükselen seslerden dolayı İngilizler, bu ülke için bağımsızlığın kaçınılmaz olduğunu görmüştür. 1950-60 arasındaki on yıllık dönemde, bağımsızlık sonrası için bir hazırlık aşaması olmuştur. 1951'de yeni bir anayasa yürürlüğe girmiş ve ülke özerkliğe bir adım daha yaklaşmıştır. Protektordaki yerel halka, yönetimde daha fazla söz hakkı verilmeye başlanmış ve siyasi parti kurmalarına izin verilmiştir (Tomar, 2009: 154). 1951 yılında iki protektora organizasyonu ve bir koloni partisi Sierra Leone Halklar Partisi'ni (Sierra Leone People's Party [SLPP]) şekillendirmek için bir araya gelmişlerdir. 1951'de Afrikalıların da katıldığı, yetkilerin sınırlı tutulduğu ilk hükümet kurulmuştur (Yeryomina, 2007: 2). SLPP 1950'li yıllarda gerçekleştirilen iki seçimde de, kuzeyin partisi olmakla yaftalanan koloni partisi Tüm Halkın Kongresi Partisi'ne (All Peoples Congress [APC]) karşı üstünlük sağlamıştır. Politik elitlerin değişmeye yüz tuttuğu bu dönemde, kendilerini Avrupalı olarak gören kreoller, protektora halkının bu kadar ön plana çıkmasını kendileri açısından tehlikeli olarak addetmişlerdir. Ancak SLPP ulusal bağımsızlık için çabalamamış, bu açıdan beklentileri karşılayamamış ve kreoller için tam olarak bir tehdit olamamıştır. Yolsuzluklar ve kötü yönetim anlayışı neticesinde bağımsızlık sonrasında APC'nin önü açılmıştır (Kandeh, 1992).

1955'te Freetown'daki ilk genel grev Sierra Leone'deki anti-emperyalist mücadelenin bu yeni aşamasının başlangıcı sayılabilir. Grevin ilk nedeni, ana madde fiyatlarının, kiralardan ve ulaştırma ücretlerinin arttırılması olmuştur (Yeryomina, 2007: 3). Grev, zaman içerisinde büyüyerek siyasi bir nitelik kazanmış ve köylülerin de ağır vergi yüklerine karşı ayaklanmasını sağlamıştır. Halkın öfkesinin farkına varan politikacılar bu olayın ardından bağımsızlık söylemleri üretmeye başlamışlardır. Ülke nihayetinde

27 Nisan 1961’de bağımsızlığını ilan etmiştir. Toplumsal bölünmüşlük ve siyasi yozlaşmanın hâkim olduğu ülkeyi ilerleyen dönemlerde büyük trajediler beklemektedir.

2.3. BAĞIMSIZLIK SONRASI İSTİKRARSIZLIK YILLARI

Sierra Leone’nin bağımsızlığının ardından göreve gelen ilk devlet başkanı, protektora bölgesine mensup bir şefin oğlu olan Milton Margai idi. Margai, Fourah Bay Koleji’nde eğitim almıştı ve protektora bölgesinin ilk doktoruydu. 1950’lere kadar ülkenin sağlık hizmetleri içinde görev yaptı. Politik kariyeri ise 1951’de kurulan SLPP’ye başkanlık etmesi ile başladı (Thomas, 2019). Protektora bölgesinden gelmesi bağımsızlığın ardından devlet başkanı seçilmesinde etkili olmuştu. Protektora bölgesi ülkenin çoğunluğunu oluşturmaktaydı. Ülkedeki etnik ve kültürel dağılım siyasi arenada belirleyici bir faktördü ve tüm ülkeyi kucaklayan siyasi bir yapılanma mevcut değildi. SLPP Mende dili konuşanların, doğu ve güney şehirlerinin partisi olarak bilinmekteydi (Peters, 2011: 40). Ancak Margai politik kariyerinin başlangıcından itibaren protektoranın beklentilerini karşılayamadı. Bağımsızlık öncesinde İngilizlere karşı katı tutuma sahip, bağımsızlık için direten bir lider olmayan Margai, bağımsızlığın ardından da mevcut düzeni değiştirmeye çalışmadı. Sömürge mirası olarak kalan toplumsal bölünmüşlük de ulusal birliği mümkün kılacak bir hükümetin kurulmasına engel olmuştu. Bağımsızlık ülkede herhangi bir yapısal değişim meydana getirmemişti (Fyfe, 1987: 417). Sierra Leone, Gana kurucu lideri Kwame Nkrumah, Gine lideri Ahmed Sekou Toure gibi ulusal birliği ve dayanışma duygusunu sağlayacak bir lidere hiçbir zaman sahip olamadı.

Devlet Başkanı Milton Margai’nin 1964 yılında vefat etmesinin ardından, devletin başına Milton Margai’nin kardeşi Albert Margai geçti. Kısa süren iktidarı döneminde Albert Margai ülkede tek partili düzeni hayata geçirmeyi hedeflemişse de bu hedefini gerçekleştiremedi. Yolsuzluk, otoriterlik ve etnik ayrımcılık gibi suçlamaların da muhatabı oldu (Sesay, 1995; 168). Ülkeyi uzun süre çıkmazlar içine sokacak olan yolsuzluklar dalgası, SLPP döneminde başlamıştı. Ülke ekonomisi de her geçen gün daha kötüye gitmekteydi. Tarımsal üretim her geçen gün düşmekteydi ve pirinç ihracatçısı olan ülke, 1966’da pirinç ithalatçısı haline gelmişti. Hükümet kredi için IMF’nin kapısına koşmak zorunda kaldı (Fisher, 1969: 619). 1967’deki genel

seçimlere giden süreçte SLPP gittikçe gözden düşmeye başladı ve APC'nin iktidarına giden yol bu şekilde açılmış oldu.

2.3.1. Sieka Probyn Stevens Dönemi

1967'deki seçimler, sonuç itibarıyla şaşırtıcı olmamıştı. Liderlik becerileri dikkate alınmaksızın, etnik ve kültürel dağılımın etkisiyle ülkenin güney ve doğusu büyük ölçüde SLPP'nin lideri Albert Margai'ye, kuzey ve batısı APC'nin lideri Sieka Probyn Stevens'a oy vermeyi tercih etmişti. Her iki partinin de oyları birbirine oldukça yakındı. Ancak SLPP içinden dört muhalif milletvekilinin istifa etmesi her şeyi değiştirmişti. İstifalarla birlikte SLPP parlamentoda 28, APC 32 sandalyeye sahip olmuştu (Kaifala, 2017: 186). APC'nin karizmatik lideri Sieka Probyn Stevens, başbakanlık koltuğuna oturmuştu. Muhalefet partisinin iktidara yükselmesi sadece Sierra Leone'de değil, Batı Afrika'da ilk defa şahit olunan bir durumdu (Harris, 2014: 55).

Ülkenin siyasi tarihinde ismi hiç unutulmayacak olan Sieka Probyn Stevens'ın başbakanlık koltuğundaki ilk günlerinde, Tuğgeneral David Lansana öncülüğündeki Sierra Leone ordusu bir darbe gerçekleştirerek yönetime el koydu. Lansana'nın Stevens'ı istemediği ve Albert Margai ile anlaşığı iddia edilmekteydi. Ancak bu darbeye, ordu içinden beş subay ve iki kıdemli polis tarafından oluşturulan Ulusal Reformasyon Konseyi (National Reformation Council/NRC) karşı darbe ile yanıt verdiler. Nisan 1968'e kadar süren askeri rejim bu tarihte, konsey üyesi olmayan subayların gerçekleştirdiği üçüncü bir darbe ile koltuğu devretmek zorunda kaldı. Bu defa devlet idaresi sivillere devredilmişti (Fisher, 1969: 611). Bir sene içerisinde üç darbe yaşayan ülkenin yeni başbakanı, önceki seçimlerin galibi Sieka Probyn Stevens olmuştu. Ancak bu darbeler silsilesi, Stevens'ı paranoyaklaştırmış ve tedbirli olmaya zorlamıştı. İçerde bazı ordu mensuplarının 1971'de darbe hazırlığı ve dışta Portekiz'in Aralık 1971'de Gine'deki rejimi değiştirmeye çalışması olayından sonra Stevens, Gine ve Liberya ile bölgesel bir savunma antlaşması önerdi. Gine askerleri Freetown'a yollanarak Stevens iktidarının ayakta durmasına yardımcı olmuşlardı (Ataöv, 1975: 305).

Sierra Leone'nin en sancılı süreçleri Stevens dönemi ile başladı, iç savaşa giden süreç geri döndürülemez hale geldi. Zira Stevens, ülkeyi manipüle edici bir yönetici oldu ve

var olan krizleri daha da derinleştirdi. Devlet içindeki çürümeleri, bozuklukları göz ardı etti ve sistemi daha da katılaştırdı. Ülkedeki muhalif politikacılar ajan olmakla suçlandılar ve çeşitli basın organları yasaklandı. 1971 yılında cumhuriyetin ilan edilmesi ve Stevens'in cumhurbaşkanı olması onun otoritesini daha da artırması ile sonuçlandı. 1973'te yapılan seçimlerde baskı ve sindirme yolu ile SLPP'nin seçimlerden çekilmesi sağlandı. APC fiili olarak tek parti haline gelmiş ve bu sayede Stevens gücünü pekiştirmiş oldu.

Önceki darbe deneyimlerinden dolayı asker ve polis teşkilatlarına güvenmeyen ve iktidarını kaybetmekten korkan Stevens, 1973'te Küba'dan verilen destekle adı sonradan Özel Güvenlik Tümeni (Special Security Division [SSD]) olacak olan Dahili Güvenlik Birimi (Internal Security Unit [ISU]) isimli paramiliter kuvvetleri kurdu. Bu kuvvetler "Sieka Stevens'in köpekleri" olarak nitelendirilmekteydi (Peters, 2011: 42). Mensuplarını büyük ölçüde gecekondulu mahallelerinden, okuma yazma dahi bilmeyen işsiz gençler oluşturmaktaydı. Bu paramiliter kuvvetler aracılığıyla halka korku aşılanıyordu. Bu kuvvetler, Stevens'in kişisel güvenlik güçleri gibiydi. Stevens'a yönelik yükselen muhalif seslerin cellatlarıydılar. Stevens için güç, basit insanların anladığı yegane dildi (Kandeh, 1999: 359).

Politikacılar rant elde etme yahut da cezalandırılma düşüncesi ile sessiz kalmayı tercih etmekteydiler. Ancak susmayan bir kesim vardı ki onlar da üniversite öğrencileriydi. Öğrenciler, zaman zaman rejime karşı kitleler halinde ayaklanıyorlardı. Özellikle 1982 yılında büyük bir isyan hareketi başlamıştı ve Stevens, rejimine yönelik büyük bir endişe duymaya başladı. Çünkü gençler hükümet binalarına kadar ulaşmışlar ve ağır hasar vermişlerdi. Ancak SSD güçlerinin müdahalesi ile isyan bastırıldı. Fourah Bay Koleji geçici bir süre için kapatıldı, isyancı öğrenciler teker teker tutuklandı (Kaifala, 2017: 197-198).

Sosyal hizmetler, eğitim ve sağlık için ayrılan bütçelerde kısıtlamalara gidildi. Kırsal yerleşimler büyük ölçüde ilgisiz bırakıldı, yönetim mekanizmaları zayıfladı. Kırsaldaki gençler daha iyi hayat beklentisi içinde kitleler halinde şehirlere göç etmeye başladılar (Denov, 2010: 57). Böyle bir ortamda beklentilerini karşılayamayan halkın sisteme yabancılaşması, gençlerin öfke ateşinde olması kaçınılmazdı. Ancak Sierra Leone'de halkın öfkesinin birikmesine sebep olan şey sadece politikacıların ve

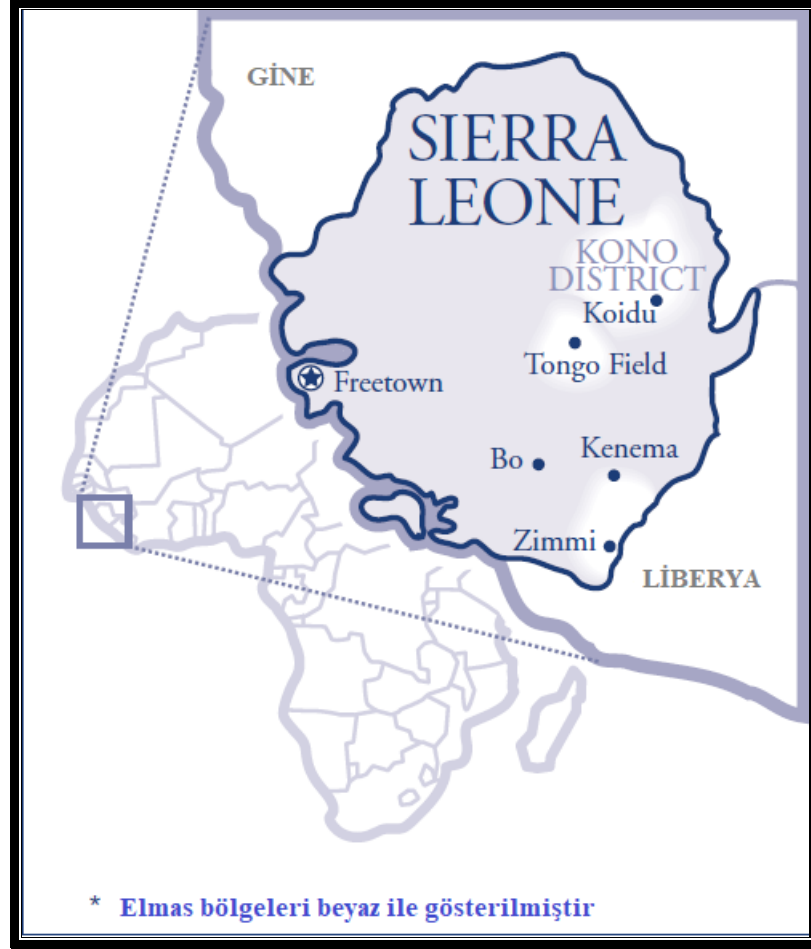
devlet görevlilerinin şiddet ve baskısı değildi. Ülkenin zengin kaynakları yabancı iş insanları ve yerli işbirlikçiler tarafından yağma edilirken yerli halk her geçen gün daha da fakirleşmekteydi. Söz konusu kaynak ülkenin yerlilerine huzur değil, fakirlik ve savaş getirmekteydi. Özellikle ülkede bol miktarda bulunan elmas madenleri, politik yolsuzluğun temel aracı haline gelmişti ve bu madenlerin çıkarılması ve işlenmesi büyük ölçüde yabancı işletmelerin ellerindeydi.

Stevens rejiminin tüm bu uygulamalarına herhangi bir uluslararası tepki gelmemekteydi. Çünkü Soğuk Savaş döneminin kaotik atmosferinde ülke yönetimi hem Doğu hem de Batı bloğu ile iyi bir diyaloga sahipti. Her iki blokla da ticari ve siyasi ilişkileri vardı. Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) gibi bölgesel iş birliği örgütleri vesilesiyle bölge ülkeleri ile ilişkilerini sıkıntısız bir şekilde ilerletebilmekteydi. (Luke, 1988: 72).

2.3.2. Yolsuzluk ve Savaş Aracı Olarak Elmaslar

Sierra Leone, dünyanın zengin ve en kaliteli elmas cevherlerine sahip ülkelerinden biridir. Kenema, Kono and Bo ülkenin doğusundaki başlıca elmas şehirleridir (Rodgers, 2006: 268). Elmaslar yıllarca ülke ekonomisinin bel kemiğini oluşturmuştur. Ancak bu değerli cevher, toplumun sadece belli bir kesimine refah sağlarken halkın kahir ekseriyetine fakirlik, kötü şartlarda çalışma, kölelik ve savaş getirmiştir. Ülkenin elmas madenleri ile olan imtihanı ise 1930'da başlamıştır.

Sierra Leone'de elmaslar ilk defa 1930'da ülkenin doğusunda yer alan Kono bölgesinde keşfedilmiştir. İngiliz sömürgeciliğinin sembol isimlerinden olan Cecil Rhodes'in 1880 yılında kurmuş olduğu ve Afrika'nın elmas madenleri üzerinde bir tekel haline gelen De Beers isimli madencilik şirketi, Sierra Leone'deki elmas yatakları için harekete geçmekte gecikmemiştir. 1935 yılında De Beers'in yan kuruluşu olan Sierra Leone Selection Trust (SLST) ile Sierra Leone'deki koloni yönetimi arasında, elmasların çıkartılıp işlenmesi hususunda, kazancın %27'sinin devlete verilmesi karşılığında 99 yıllık bir anlaşma imzalanmıştır (Osikhena, 2009). Yeni elmas alanları keşfedildikçe anlaşma revize edilmiş (Smillie vd., 2000: 43) ve De Beers'in tekeli sürekli olarak pekiştirilmiştir.

Şekil 4: Sierra Leone'deki elmas bölgeleri (Gberie, 2002: 6)

Elmasın alüvyonlu ve kolay çıkarılabilen bir cevher olmasından ve polis köpekleri tarafından kokusunun alınmamasından dolayı çalışanlar tarafından çalınması ve kaçırılması kolaydır. Bu durum şirketi -kâr etmesine rağmen- tedirgin etmiştir ve şirket bölgede sıkı kontrol sistemleri kurmuştur. Yerli şeflerle anlaşma yoluna gidilmiş ve onlara bu hizmetleri karşılığında gayrimeşru ücretler verilmiştir. Hatta 1953 yılında, Afrika için yeni bir olgu olan özel güvenlik şirketlerinden ve İngiliz istihbaratından yardım bile alınmıştır. Kaçakçılık faaliyetlerinin önüne geçilememiş olsa da, istihbarat raporları ilginç sonuçlara ulaşmıştır. Sierra Leone elmaslarının, Avrupalıların ve İsraililerin elmas ofisleri açtıkları Liberya'nın başkenti Monrovyaya kaçırıldığı, oradan da dünya piyasasına (özellikle Belçika ve Sovyetler Birliği'ne) sunulduğu ortaya çıkarılmış ve hatta söz konusu ofisler tarafından kaçakçıların fonlandıkları iddia edilmiştir (Smillie vd., 2000: 50). 1956'ya kadar uzanan süreçte Kono bölgesinde 75.000 yasa dışı madencinin yer aldığı ve geniş çaplı kaçakçılık faaliyetlerinde

buldukları tahmin edilmektedir. Bu kaçakçılar ise -daha sonra da irdeleneceği üzere- büyük ölçüde Lübnan kökenlidirler. De Beers 1954 yılında, Sierra Leone elmaslarının kaçakçılık merkezi haline gelen Monrovia’da, kaçakçılığı mümkün olduğu kadar kontrol altına alabilmek için bir satın alma ofisi açmıştır (Pham, 2005: 68).

Küresel elmas rekabetinin Sierra Leone için sarsıcı olduğu gerçeği izahtan varestedir. 1955-58 arasında 47 milyon sterlin değerinde elmas ülke dışına kaçırılmış, 1950’lerin başlarında yaklaşık 75.000 ila 80.000 arasındaki yerli, maden işçisi olarak çalıştırılmıştır. Bu yeni maden sektörü, yerli halkın tarımsal üretimi belli ölçülerde bırakarak maden işçiliğine yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Tarımsal üretimin azalması ise gıda kıtlığı ve enflasyonla neticelenmiştir (Rohdie, 1966: 165). Ülkenin pirinç ithalatçısı haline gelmesi bu şekilde de açıklanmaktadır. Elmasların refahından payına sadece bedel ödemek düşen Sierra Leone halkı için De Beers, yerlilerin kaynaklarını ele geçirmeye ve yabancıları zenginleştirmeye çalışan bir araçtan başka bir şey değildi (Gberie, 2002: 7).

Ülkenin 1961 yılında bağımsızlığını kazanması De Beers’in tekel konumunu değiştirmemiş, faaliyetlerini aynı şekilde sürdürmeye devam etmiştir. Ancak 1971 yılında Devlet Başkanı Sieka Stevens’in girişimleriyle Ulusal Elmas Madencilik Şirketi (National Diamond Mining Company) kurulmuş ve SLST’den %51’lik bir hisse millileştirilmiştir (Osikhena, 2009: 40). Bu her ne kadar umut vadeden bir gelişme gibi görülse de, ülkenin kıymetli cevherleri yine ufak bir azınlığın refahını sağlamak için kullanılmaya devam etmiştir. Kaçakçılık faaliyetlerinin önüne geçemeyen SLST, 1984 yılında kalan diğer hisselerini de, Stevens’in yakın dostu, Lübnanlı Jamil Said Mohamad’ın şirketi olan Precious Metals Mining Company’ye satmıştır. Ancak yine de De Beers ile ilişkiler kopartılmamış De Beers offshore madencilikteki haklarını muhafaza etmiştir. Monrovia’daki ofisleri vasıtasıyla da görüşmelere devam etmişlerdir (Osikhena, 2009: 33).

De Beers günümüze uzanan süreçte elmas piyasasının başat aktörü pozisyonundadır. Şirket Botswana, Namibya, Tanzanya ve Güney Afrika’da kendi maden alanlarına sahiptir. Satın alma ofisleri vasıtasıyla diğer ufak elmas üreticisi şirketlerin elmaslarını satın almakta ve bünyesinde toplamaktadır. Bu şekilde dünya elmas çıktısının %70-80’ini elinde tutmakta ve fiyatlar üzerinde belirleyici olmaktadır. Şirket, Sierra

Leone'deki hisselerini devrettikten sonra bir daha bu ülke ile elmas ticareti yapmadığını ifade etmektedir ancak piyasaya bu kadar hâkim olan bir şirketin, Sierra Leone'nin elmaslarına kayıtsız kalması pek mümkün görünmemektedir. Liberya'dan dünya piyasasına açılan elmasların kahir ekseriyetinin Sierra Leone menşeli olduğu düşünüldüğünde, De Beers'in Sierra Leone'deki elmas kaçakçılığında payı olduğu ihtimali üzerinde durulabilir (Smillie vd., 2000: 28).

Devletin elmas politikaları da var olan kaotik ortamı daha içinden çıkılmaz bir hale getirmiştir. Kamu yolsuzluklarının tavan yaptığı Sieka Stevens döneminde elmas üretimi üzerine yayınlanan istatistikler, durumun pek de iç açıcı olmadığını ortaya koymuştur. Ülke ekonomisinin belkemiği olan elmas ticareti yanlış politikalara kurban gitmiştir. 1970'te iki milyon karat olan elmas ihracatı on yıl sonra 595.000'e, 1988'de 48.000 düşmüştür (Harris, 2012: 56). Ancak elmas üretimi azalmamış, büyük ölçüde devletin dışında gerçekleştirilmiştir. Elmas sektörü, kayıt dışılığa itilerek adeta bir yolsuzluk malzemesi haline getirilmiştir. Savaş döneminde de elmaslar üzerine büyük bir rekabet meydana gelmiş, elmaslar üzerinden bir savaş ekonomisi oluşturulmuştur. Bu süreçte Lübnanlı tüccar sınıfının oldukça aktif rol üstlendikleri görülmüştür.

2.3.2.1. Lübnanlı Yerleşimciler

2.3.2.1.1.Kısa Tarihi

Sierra Leone elmas ticareti, kaçakçılığı ve yolsuzluğu konusunda isimleri sıklıkla anılan Lübnanlıların, bölgeye göç ettikleri dönemden itibaren ülkenin önde gelen insanlarını teşkil ettikleri ve ekonomiye yön verdikleri bilinen bir gerçektir. Batı Afrika'da önemli bir nüfusa sahip olan Lübnanlılar, ilk defa 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında ekonomik sorunlardan kaynaklı olarak bölgeye göç etmeye başlamışlardır. Avrupa koloni kuralları altında Senegal ve Sierra Leone başlıca göç yerleri olmuştur. İlk göç dalgası 1893'te gerçekleşmiş ve göç edenlerin büyük çoğunluğunu Maruni Hıristiyanlar oluşturmuştur (Gberie, 2002: 10). Lübnan, o dönemde Suriye'nin bir parçası olduğu için göçmenler bölgede "Suriyeli" olarak nitelendirilmişlerdir. Ticaret ve işletmecilik deneyimlerine sahip olmaları ve girişimci olmaları vesilesiyle göç ettikleri bölgelerde tutunmakta zorlanmamışlardır. Kısa süre içerisinde, Sierra Leone'nin elitleri olan Kreolleri yerlerinden ederek kendileri hâkim konuma yükselmişlerdir. Madencilik, tekstil, balıkçılık gibi birçok alanda küçük

endüstriler kurma başarısı göstermişlerdir (Beydoun, 2013: 114). İngiliz koloni yönetimi de bu süreçte Lübnanlıların yatırımlarının önüne taş koymamış, aksine onları destekler mahiyette bir tutum sergilemiştir. Hatta Sierra Leone'nin bağımsızlığından önce Lübnanlılar, İngiliz koloni yönetimi altında ticarete bir tekel haline gelmişlerdir (Kaifala, 2017: 193). Bu sayede, kendi ülkelerinde fakir düşen Lübnanlılar, bu yeni coğrafyanın burjuvaları ve elitleri haline gelmişlerdir.

Yıllarca yaşayacakları ve birçok konuda öncü olacakları topraklarda Lübnanlılar homojen kalmayı ve yerlilerle çok fazla karışmamayı tercih etmişlerdir. Bu açıdan Batı Afrika'da doğan ve büyüyen Lübnanlılar bu bölgeye tamamen entegre olamamış ve Lübnanlılık bilincini hiç yitirmemişlerdir. Bu yüzden Sierra Leoneliler ile kaynaşık bir toplum yapısı oluşturulamamıştır. Gerek Lübnanlıların yerlilerle akrabalık bağları kurmayı tercih etmemesi, gerekse de yerlilerin kaynakları üzerinde tahakküm kurmaları, Lübnanlıların sömürgeci beyaz adamdan farksız olan yabancı unsurlarla aynı karede görülmelerine yol açmıştır. Böyle bir ortamda toplumsal sorunlar kaçınılmaz olmuştur. Yerlilerin gittikçe daha fazla güçlenen ve zenginleşen Lübnanlı göçmenlere karşı öfkesi kaçınılmaz olmuş ve 1919 yılında bu öfke şiddet eylemlerine dönüşmüştür.

Birinci Dünya Harbi yıllarında Sierra Leone, savaşın maliyetini İngilizlerle beraber çekmek zorunda kalmıştır. İngiltere'nin tarım merkezlerinden biri olan Sierra Leone'de bu dönemde fiyatlar oldukça yükselmiş ve hatta pirinç üreticisi olan ülkede pirinç fiyatları %400 artmıştır. Fiyatların bu kadar yükselmesini tetikleyen unsur ise sadece savaş değil Lübnanlı tüccarın karaborsacılık faaliyetleri olmuştur. Lübnanlı tüccarlar yerli üreticilerden pirinç satın alarak stoklayarak depolarında istiflemişlerdir. Bu istifleri daha sonra diğer Lübnanlı tüccara yahut da İngilizlere daha yüksek fiyattan ve toptan satmayı tercih etmişlerdir. Pirinç ve diğer gıda ürünlerinin fiyatı ve mülkiyeti üzerinde bir tekel oluşturmuşlardır (Beydoun, 2013: 120-121). Bu durum 1919 yılında ülkede şiddetli bir besin kıtlığının oluşmasına sebebiyet vermiştir. Buna karşılık yerliler Lübnanlılara karşı ayaklanarak onlara ait evleri ve dükkanları 36 saat boyunca yağmalamışlardır. Batı Afrika'da Lübnanlılara karşı gerçekleştirilen ilk ayaklanma hareketi bu şekilde Sierra Leone'de gerçekleşmiştir. Lübnanlıların kayıpları İngiliz koloni yönetimi tarafından karşılanmış ve Lübnanlılar kaldıkları yerden ticaretlerine devam etmişlerdir (Winder, 1962).

2.3.2.1.2. Ekonomik Güç

Ülkede elmas varlığının keşfedilmesi ile birlikte Lübnanlı tüccarlar bu alana da yoğun ilgi göstermişlerdir. Özellikle 1940'lara ve 50'lere uzanan süreçte yükselişe geçen elmas kaçakçılığında bu tüccarların ve kartellerin büyük payları vardır. 1950'lerde dünya piyasasına ulaşan elmasların yaklaşık %20'sinin, ağırlıklı olarak Lübnan ve Mandingo kökenli tüccarlar tarafından Liberya yolu ile Sierra Leone'den kaçırıldığı tahmin edilmektedir. Liberya'daki Lübnan toplumu bu sayede zenginleşme imkânı bulmuştur. Bunun yanında kaçakçılık suçundan birçok Lübnanlı da tutuklanmış ve hapis cezası ile yargılanmıştır (Gberie, 2002:11).

Bağımsızlığın ardından yürürlüğe giren 1962 Anayasası ile siyahi olmayan Afrikalılar üzerine düzenlemelere gidilmiş ve bunların politik hakları kısıtlanmıştır (Beydoun, 2013: 114). Ancak ülke ekonomisini ellerinde tutan kesim de büyük ölçüde, siyahi olmayan Afrikalılar arasında yer alan Lübnanlılardır. 1966'ya gelindiğinde ülkedeki dükkanların %73'ünün Lübnanlılara ait olduğu görülmüştür (Beydoun, 2013:124). Bu yüzden bu düzenlemelerin o dönem için çok fazla işlevsel olmayacağı anlaşılabilir bir şeydir.

Sieka Stevens dönemi, Lübnanlı iş insanlarının etki gücünün artması konusunda bir dönüm noktası olmuştur. Bu dönemde elmas lisansları politik zemine uygun olarak dağıtılmıştır. Cumhurbaşkanı Stevens Lübnanlı tüccarlarla yakın ilişkiler geliştirmiş ve karar alıcı mevkilerde onlara da yer vermiştir. Lübnanlı iş insanları arasında özellikle üç isim karanlık taraflarıyla öne çıkmıştır. Bunlar Fred Kamil, Henneh Shamel ve Jamil Sahid Muhammed'dir (Gberie, 2002: 12). Fred Kamil Liberya'da yaşayan bir iş adamıydı ve kaçakçılar tarafından kandırıldıktan sonra onlara karşı ufak çaplı bir savaş başlatmıştı. Kiralık silahlı adamları ile birlikte Sierra Leone sınırında elmas kaçakçılarını pusuya düşürüyor ve onların mallarını ellerinden alıyordu. O bu faaliyetini yürütürken De Beers'ten iş birliği teklifi aldı. Anlaşmaya göre Kamil ve onun silahlı çetesi kaçakçıları aynı şekilde pusuya düşürmeye devam edecek ve ele geçirdikleri elmasları De Beers'e vereceklerdi. Şirket de bunun karşılığında ona elmasların değerinin üçte birini verecekti (Pham, 2005: 68).

İkinci iş adamı Henneh Shamel, Lübnanlı Şii toplumunun varlıklı ailelerinden birine mensuptu. 1930'lardan itibaren altın ve elmas madenciliğinin yanı sıra değerli taş

kaçakçılığıyla da meşgul olmaktadır. Siyasi hayatının başlarında Stevens'in yakın çevresindedir. Ancak bu dostluk uzun sürmedi ve Shamel 1969 yılında çeşitli suçlamalarda tutuklandı (Gberie, 2002: 12).

Üçüncü ve en önemli iş adamı, Sierra Leone'de politikacı ve bürokratlarla derin temaslara sahip, Lübnanlı Şii toplumu mensuplarından olan Jamil Sahid Muhammed idi. Jamil Stevens döneminin en kârlı çıkan iş insanlarından ve Sierra Leone'de elmas kaçakçılığının sembol isimlerindedir. Stevens döneminde kabine toplantılarına iştirak etmiş ve karar alım süreçlerinde bulunmuştur (Kandeh, 1999: 351). 1971 yılında kurulan ve SLST'nin %51'lik hissesini devralan Ulusal Elmas Maden Şirketi'nde oldukça etkiliydi. Hatta alınan hisselerin %12'si Jamil'e verildi. SLST kalan hisselerini de 1984 yılında Jamil'in şirketine (Precious Metals Mining Company) sattı ve Sierra Leone'de üretimi bıraktı. Milli Elmas Maden Şirketi de işlevsiz hale geldi ve 1986'da kapatıldı. Stevens elmas sektörünü Jamil'in ellerine bırakmıştı. Jamil ülke ekonomisinde gücünü ve etkisini arttırdıkça, siyasi karar alım süreçlerinde de etkin olmaktadır. Sierra Leoneliler Jamil'i, devleti kişisel mülkü olarak gören ve ülke ekonomisini kurutan bir insan olarak görmektedirler (Sillah, 2016: 11). Stevens döneminde Orta Doğu fonlarına ulaşmak için bir araç olarak görülen Lübnanlı tüccarlar, Cumhurbaşkanı Joseph Momoh döneminde aynı şekilde değerlendirilmemiştir. Hatta Stevens döneminin en güçlü figürlerinden olan Jamil, Momoh döneminde ülkeden sürülmüştür.

Daha önce de bahsedildiği üzere, ülke idarecileri eliyle kaynakların yabancılar tarafından yağmalanmasına göz yumulurken ülke ekonomisi kötüleşme ve halk fakirleşme eğilimi göstermiştir. Özellikle ekonominin temel taşı olan elmasların ülke ekonomisine katkısı oldukça azalmıştır.

2.3.2.1.3. Dış Politika

Batı Afrika'daki Lübnanlılar, Orta Doğu ile ticari ve siyasi ilişkilerini kesmemişlerdir. Jamil gibi önde gelen iş insanları Orta Doğu'ya yatırımlar yapmışlar ve siyasi gelişmeleri yakından takip etmişlerdir. Orta Doğu'da ve bilhassa Lübnan'da da 1970-80'li yıllarda gündem sürekli sıcaklığını korumuştur. 1967'deki Arap-İsrail Savaşı, ardından 1975'te patlak veren Lübnan İç Savaşı, İsrail'in Lübnan'ı işgal etmesi süreci ve ekonominin kapitalistleşmesi ile gelir dağılımının giderek dengesiz hale gelmesi

neticesinde Lübnan'dan Sierra Leone'ye doğru büyük bir göç dalgası gelmeye başlamıştır (Sillah, 2016: 11; Ayrıca bkz.: Erdem, 2018). İç savaşta yer alan Lübnanlı militanlar, Sierra Leone'deki soydaşları ile temas halinde olmuşlar ve onlardan ciddi destekler almışlardır (Smillie vd., 2001: 5). Militanların finansal ihtiyaçlarının giderilmesinde elmaslar önemli bir rol oynamıştır. Lübnan'daki Şii Emel hareketinin² ve Lübnan siyasi hayatının önde gelen isimlerinden olan Nabih Berri'nin Sierra Leone doğumlu olması bu desteğin sağlanmasında önemli bir etken olarak görülebilir. Berri aynı zamanda Jamil ile yakın arkadaşdır. Sierra Leone'deki Şii Lübnanlılar Emel hareketine önemli destekler vermişlerdir.

1980'li yıllara gelindiğinde Sierra Leone'deki elmas sektörü içerisinde iki grup etkin olmuştur. Bunlar Rus kökenli İsraililer ve göçmen Lübnanlılardır. Bu ülkenin karar alıcı konumundakilerle derin bağlara sahip olan Lübnanlı iş insanları, 1986'da Cumhurbaşkanı Joseph Momoh'u, Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) lideri Yaser Arafat'ı ülkeye davet etmeye ikna etmişlerdir. Gerçekleşen ziyarette ise Arafat, FKÖ savaşçıları için bir eğitim üssü verilmesini teklif etmişse de bu teklif Momoh tarafından geri çevrilmiştir (Kandeh, 1996 Aktaran: Gberie, 2002). Ayrıca yine etkin Lübnanlılar aracılığıyla İran'ın dikkati Sierra Leone'ye çekilmiş ve İranlılar Freetown'da büyük bir kültür merkezi inşa etmişlerdir (Gberie, 2012: 13). Tüm bunların yanı sıra, Sierra Leone'deki Lübnanlıların elmaslarla Hizbullah ve el-Kaide'ye finansal destek verdikleri iddialar arasındadır. Bu konu iç savaş bahsinde tekrardan gündeme gelecektir.

Tüm bu yaşananlar İsrail'in dikkatinden kaçmamıştır. Özellikle Yaser Arafat'ın ziyareti İsrail lobilerini harekete geçirmiş, Momoh üzerinde İsrail ile bağlarını güçlendirme ve Lübnanlılara taviz vermekten vazgeçme hususunda baskı oluşturulmuştur. Momoh'un Lübnanlıların baskın konumlarına yönelik başlattığı mücadele, 1987 yılında başarısız bir darbe girişimiyle sonuçlanmıştır. Darbeye müdahil olduğu gerekçesiyle Jamil ülkeden sürülmüştür. Bu durum İsraililerle yakınlaşmak ve Lübnanlıları elmas sektöründe uzaklaştırmak için aranan zemini

² Temmuz 1975'te kurulan Emel (Lübnan Direniş Tugayı) (Afwaj Al-Muqawmat al Lubnaniyya [AMAL]) bir milis güç olarak tasarlanmıştır. Örgütün kuruluş nedeni, Güney Lübnan'daki Şii nüfusa yönelik İsrail saldırılarına karşı Lübnan ordusunun yeterli mukavemeti gösterememesi olmuştur. FKÖ ile müttefik olan Emel, bölgede politize olmuş Şii gençleri bünyesinde toplamış ve silahlandırmıştır. Örgüt kısa süre içerisinde askerî açıdan büyük bir güce sahip olmayı başarmıştır (Geniş bilgi için bkz.: Erdem, 2018).

hazırlamıştır. Lübnanlı tüccarların faaliyetleri karşısında, bu ülkede varlık gösterme konusunda istekli olan İsraililer daha iyi bir alternatif olabileceği izlenimini vermiştir. İlk iş birliği hamleleri Shaptai Kalmanovitch gibi Rus kökenli İsraili iş insanları ile başlamıştır. Ancak daha sonra Kalmanovitch'in Güney Afrika'da Apartheid rejimine yönelik uygulanan ambargoyu delerek Sierra Leone üzerinden silah, altın ve elmas kaçakçılığı yaptığı ortaya çıkmıştır (Smillie vd.,2000:46). İlerleyen yıllarda İsrail'de Sovyetler Birliği ajanı olma suçlamasıyla tutuklanmıştır. Kalmanovitch'in ardından gelen İsraili iş insanları bundan farklı bir tablo çizmediler. Ancak yine de madencilere daha iyi fiyatlar vermeleri bakımından Lübnanlı iş insanlarına göre daha güvenilir olarak görülmüşlerdir. Bu durumdan huzursuz olan Lübnanlı tüccarlar İsraili şirketlere karşı harekete geçmiş ve yolsuzluklarını ortaya çıkarmaya başlamışlardır (Gberie, 2002: 16). Bu şekilde Lübnan ve İsrail'in Orta Doğu'da yürüttükleri savaş Sierra Leone'ye taşınmıştır.

2.3.2.1.4. Sosyal Kıpırdanmalar

Lübnan toplumu ve tüccarlarıyla çok iyi bir geçmişe sahip olmayan Sierra Leoneliler için bağımsızlıktan sonra da değişen pek bir şey olmamıştır. Yerli unsurlar büyük ölçüde sosyo-ekonomik olarak geride kalmışlardır. Özellikle kırsal yerleşimler idareciler tarafından ilgisiz bırakılmıştır. Sieka Stevens döneminde bahsi geçtiği üzere yolsuzluklar ve kötü idare anlayışı halkı daha da fakir duruma düşürmüştür. Bilhassa maden bölgelerindeki insanlar ülkenin en fakir kitlelerini oluşturmuştur. Onlar madenlerin sahibi değil çalışanı olmuşlardır (Gberie, 2002: 7). Buna karşılık Lübnanlılar ülkenin en zengin ve etkin sınıfını oluşturmuşlardır. Bu dengesizlik, sosyal olarak bir huzursuzluk ve rahatsızlık sebebi olmuştur.

1982 Stevens rejimine karşı başlayan ve Fourah Bay Koleji'nin kapatılmasına yol açan ayaklanmada Lübnanlı tüccarlar da kendilerini tehdit altında görmüşlerdir. Zira bu ayaklanmaya binlerce işsiz genç katılmış ve öfkelerini Lübnanlı tüccarın sahip olduğu dükkânlara ve iş yerlerine yöneltmişlerdir (Gberie, 2005: 44). Bazı tacirler "Stevens'in köpekleri" olarak nitelendirilen SSD kuvvetlerine kendilerini korumaları karşılığında rüşvet vermişlerdir (Kaifala, 2017: 198). İsmi bu çalışmada çokça zikredilen ve bahsi geçen dönemde gücünün zirvesinde olan iş adamı Jamil'in idareciler tarafından, ağırlıklı olarak Lübnanlı ve Filistinlilerden oluşan 500 kişilik bir

kişisel güvenlik gücü kurmasına müsaade edilmiştir (Kandeh, 1999: 351). Karar mekanizmaları, halktan gelen tepkileri bu şekilde bertaraf etmeye çalışmışlardır.

2.4. SIERRA LEONE’NİN KAYIP YILLARI: İÇ SAVAŞ DÖNEMİ (1991-2002)

Stevens halkın kendisine karşı olan tepkisinin farkındaydı ve komşu ülke Liberya’nın Başbakanı William Tolbert’ın bir darbe ile görevinden alınması ve öldürülmesi onun için bir ders niteliğindedi. Bu yüzden artık herhangi bir zorlamaya gerek kalmadan koltuğu devretmesi gerektiğini anladı. Yaşı da oldukça ilerlemişti (Luke, 1988: 75). Nihayet 1985 yılında, ekonomik ve sosyal reform vaatleriyle General Joseph Momoh ülkenin yeni cumhurbaşkanı oldu.

Politik kariyerine 1974’te APC içinde başlayan Momoh, Stevens rejiminde savunma bakanlığı görevini yürütmüştü. Askeri eğitimini Nijerya ve İngiltere’de almıştı. Ülkenin cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturduğunda, Stevens’tan büyük bir enkaz devralmıştı. Önünde iki seçenek vardı; ya ülkeyi bu enkazdan kurtarmak için mücadele edecekti -ki bu hiç kolay değildi- yahut da Stevens’in açtığı yoldan ilerleyerek ülkeyi büyük bir kaosa sürükleyecekti. Söylemleri halkın umutlarını yeşertmekteydi. Ülkenin tekeli haline gelen Lübnanlı iş insanları için “yabancı iş insanları uzun zamandır misafirperverlik ve korumamızın keyfini çıkardılar. Ama artık yasalarımıza ve düzenlemelerimize saygı duymak, bunlara uymak ve onları besleyen parmakları ısırmaktan kaçınmak zorundalar” demişti. Ancak önceki rejim vesilesiyle güçlenmiş ve bürokrasi içerisinde etkisini artırmış olan yabancı iş insanlarına çok fazla müdahalede bulunamadı (Kaifala, 2017: 201-202). Liberya’da patlak veren iç savaş da Sierra Leone’de tedirginlik oluşturmaktaydı. Sınırdan sürekli olarak mülteciler gelmekteydi. Ülke ekonomisi de oldukça kötü vaziyetteydi. 1990 yılında Sierra Leone İnsani Gelişmişlik Endeksi’nde (Human Development Index [HDI]) sonuncu olmuştu (United Nations Development Programme [UNDP], 1991; 16).

Ülke ekonomisi de her geçen daha kötüye gitmekteydi. Dünyanın en fakir ülkeleri listesinde Sierra Leone’nin ismi silinmemekteydi. Ülke dış yardımlarla ayakta kalmaktaydı. İşsizlik oldukça yüksekti. 1989’da gayri safi yurt içi hâsıla (GSYİH), 1980’deki rakamın %74 altındaydı. Savaşın başladığı 1991 yılının ortalarına kadar ülke ekonomisi şimdiye kadarki en büyük düşüşüne şahit olmuştu. Bir zamanlar tarım ekonomisi olan Sierra Leone’de aynı yıl içerisinde tarımdan elde edilen gelir %42

oranında azalarak 10 milyon dolara düşmüştü (Zack-Williams and Riley, 1993: 94). Ülkenin fakirliği en çok güney ve doğu bölgelerine yansımaktaydı. Çünkü yıllardır yönetimde tek söz sahibi olan APC kuzey yönelimli bir partiydi. Örneğin doğu hattındaki bir demiryolu yenilenmek üzere kullanıma kapatılmış ve bir daha açılmamıştı. Bu bölgelerdeki köylüler 1980'lerin başlarında protesto gösterileri düzenlemeye kalkışmışlar ancak protestocular şiddetle susturulmuşlardı. Hatta bazı yerliler, sınır komşuları olan Liberya'ya sığınmak mecburiyetinde kaldılar. Şiddet gören ve göç eden yurttaşların kahir ekseriyeti ilerleyen süreçte, on yıllık iç savaşın en büyük aktörlerinden olan Devrimci Birleşik Cephe (Revolutionary United Front [RUF]) isimli aşırılıkçı örgüte katılacaklardı (Harris, 2012: 58).

Tüm bunlar olurken Cumhurbaşkanı Momoh vaatlerini yerine getiremez olmuştu ve artık iktidarını korumanın peşine düşmüştü. Tutuklamalar, sansürler, baskı ve yıldırma politikaları tüm hızıyla devam etti. Üç yıl kapalı olan Fourah Bay Koleji 1989'da tekrardan açıldı ve ülkenin en büyük muhalif kitlesi olan öğrenciler politik reform taleplerinde bulunmaya devam ettiler (Geniş bilgi için bkz. Kaifala, 204-206). RUF'un kurucu kadroları da bu kolejden çıkmıştı.

2.4.1. RUF'un Kuruluşu

Yıllardır süregelen kötü yönetim anlayışı, yolsuzluklar ve şiddet politikalarına karşı en büyük direnişi gösteren Fourah Bay Koleji öğrencileri, 1980'li yıllarda Libya Devlet Başkanı Muammer Kaddafi'nin *Yeşil Kitap*'ta³ sistemleştirdiği sosyalist fikirlerden -diğer Batı Afrika ülkelerindeki gençler gibi- etkilenmeye başlamışlardı. Kaddafi'nin fikirlerini üçüncü dünya ülkelerinin tam anlamıyla bağımsızlığına kavuşabilmesi ve ilerleyebilmesi için bir yol haritası olarak görmekteydiler. Okulun ilk öğrenci birliği başkanı Abdul Gbla, yıllık devrim kutlamalarına katılmak üzere dört kişiyle beraber 1982 yılında Libya'yı ziyaret etmişti (Abdullah, 1998: 214). Öğrenciler arasında Pan-Afrikanist görüşler yayılmaya başlamıştı. Şehre rejim karşıtı posterler ve karikatürler asılmaktaydı. 1980'lerin başlarında anti-emperyalist söylemler kampüslerde yankılanmaktaydı. APC rejimi bu durumun farkındalığına sahipti ve

³ Kitabın orijinali için bkz: Muammar Gaddafi, *Al-kitab al'akhdar*, Almarkaz Alealami Liaibhath Wadirasat Alkitab Al'akhdar [Uluslararası Yeşil Kitap Araştırma ve Araştırmalar Merkezi], 1975

öğrencilerin radikalleşmesi endişesini taşımaktaydı. Bu yüzden bu öğrenciler yakından takip edilmeye başlandı.

1985'te öğrenci birliği başkanı seçilen Alie Kabba, Libya ile olan bağları daha da öteye taşıdı. Öğrenci birliği başkanı seçilmeden önce de Libya'ya gidip geldiği iddia edilen Kabba, okuldan atıldı ve üç arkadaşıyla beraber tutuklandı. Bir süre sonra serbest bırakılan bu kişiler, Sierra Leone'deki devrimci gençlere askeri eğitim ve ideoloji eğitimi verilmesi taleplerini içeren bir dilekçeyi Libya hükümetine sundular. Kaddafi rejimi, anti-emperyalist hareketleri destekleme misyonu çerçevesinde bu teklifi kabul etti ve 1987 yılında bir grup Sierra Leoneli, Bingazi'ye askeri eğitim almak için gelerek ilk adımı attılar (Davies, 2000: 358). Ayrıca Libya'ya gidenler arasında Liberya, Gana ve Gambiyalılar da bulunmaktaydı. Bu süreçte sadece öğrenciler değil, eğitimsiz ve işsiz gençler de eğitim kamplarında yerlerini aldılar.

Başlangıçta üniversite öğrencileri arasında, belli bir fikir altyapısı çevresinde gelişen devrimci hareket, ilerleyen dönemlerde bu gruba dahil olan ve İbrahim Abdullah (1998) tarafından "lumpen" olarak nitelendirilen eğitimsiz ve işsiz gençlerin söz sahibi olduğu bir mekanizma haline dönüştü. Bu kişiler ciddi organizasyon ve ideoloji sorunları yaşamaktaydılar. Alie Kabba ve onun grubundakiler, siyasi bir eğitim olmadan devrimci bir savaş başlatma fikrine karşıydılar. Ancak diğer grup bu şekilde düşünmemektedir. Bu iki grup arasındaki fikir ayrılıkları aşılamadı ve bunun neticesinde entel gruplar bu hareketin askeri ayağını terk etmeye başladılar (Truth and Reconciliation Commission [TRC] Vol.3A, 2004: 94).

Bu dönemde öne çıkan isimlerden Sankoh da ilköğretim seviyesinde eğitim almış bir onbaşıydı. 1971 yılında Stevens'a yönelik gerçekleştirilen darbe girişiminde yer almış ve başarı sağlanamayınca hapse atılmıştı. APC rejiminin muhaliflerindendi ve fikir değil aksiyon insanıydı. Bu yüzden gerçekleştirilecek olan devrimin temel dinamiğinin güç olduğuna inanıyor, silahlı mücadeleyi önceliyordu. Bu bağlamda, hareket içerisinde kalan entelektüel gençleri de kendi liderliğine yönelik bir tehdit olarak değerlendirdi ve onları baskı uygulayarak hareketin dışında bıraktı (Geniş bilgi için bkz: Davies, 2000). Onun önderliğinde, ideolojik temelden ve yol haritasından yoksun olarak hazırlanan manifestolar ve "*Artık Köleliğe Hayır. İktidar ve Zenginlik Halka!*" (Yeryomina, 2007: 6) sloganları ile RUF kuruldu. Diğer yandan Libya'daki askeri

kamplarda eğitim gören ve Liberya iç savaşının sembol ismi olan Charles Taylor ile Sankoh 1988'de Libya'da tanışmışlar ve ortaya koydukları devrim hedefleri için birbirlerine destek olmak üzere anlaşmışlardı (TRC Vol.3A, 2004: 100).

2.4.2. Charles Taylor'ın Sierra Leone İç Savaşına Etkileri

Charles Taylor, Liberya'ya Amerika'dan getirilen azatlı kölelerin torunlarından ve ülkesinin seçkin bir kesimine mensuptu. 1983 yılında devleti dolandırmakla suçlandı ve tutuklanmadan üniversite eğitimini almış olduğu ABD'ye kaçtı. Ardından ise Liberya'daki mevcut rejime yönelik harekete geçmek için Libya'ya geçti. Burada rejim karşıtlarıyla beraber National Patriotic Front of Liberia (NPFL) isimli tedhiş örgütünü kurdu. Aslında Taylor'ın amacı sadece mevcut rejimi devirmek ve lider olmak değildi. Onun bir de "Büyük Liberya" ideali vardı. Büyük Liberya ideali, Sierra Leone'nin güneyini ve Gine topraklarının bir kısmını kapsamaktaydı. Bu ideale "Taylorland" diyenler de vardı (Johnston, 2008: 121).

Taylor Libya'dayken bu hedefler çerçevesinde Batı Afrika'daki devrimci olarak nitelendirilen gruplarla ve liderlerle temas kurdu ve destek aradı. Bu şekilde 1989 yılında, kurucusu olduğu NPFL güçleri ile Fildişi'nden ülkesine saldırarak Liberya iç savaşını başlatmış oldu. Bu örgüt içerisinde sadece Liberyalılar değil, Sierra Leone ve Burkina Fasolular da vardı. Savaşı ise başlangıçta büyük ölçüde Fransa ve İtalya gibi ülkelere Fildişi Sahili yoluyla yaptığı milyonlarca dolarlık yasadışı kereste ihracatı ile finanse etmekteydi (Gberie, 2003: 2). İlerleyen aşamalarda ise Sierra Leone elmasları finansal sürece dahil edilecekti.

Yeni kurulmuş olan RUF, Liberya'da mülteci konumunda bulunan Sierra Leonelileri de bünyesine dahil ederek ilk savaş deneyimini burada elde etmişti. 1990'ların ortalarına kadar NPFL ülkenin %95'ini ele geçirmişti (Harris, 2014: 83). Bu çerçevede Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu'nun (ECOWAS) askeri kanadını teşkil eden Batı Afrika Ülkeleri İzleme Grubu (ECOMOG) barış gücü askerleri Sierra Leone'nin Liberya sınırına konuşlanmış ve Sierra Leone'den askeri destek almıştı. Bu sayede işgalci NPFL güçlerini bombalamaktaydı. Bu yüzden NPFL lideri Taylor, Sierra Leone'nin resmi yönetimine karşı düşmanlık beslemeye başladı. Radyoda yaptığı bir konuşmada Sierra Leone'ye "savaşın acı tadını tadacakları" yönünde göz dağı verdi

(Zack-Williams, 1993: 93). Bu bağlamda RUF'u desteklemek ve mevcut rejimin yıkılmasını sağlamak hem sınırlarındaki bir düşmanın ortadan kalkmasını sağlayacak hem de Sierra Leone elmaslarına giden yolu açacaktı. Organizasyon ve çalışma stratejileri onu Sankoh'tan ayırıyordu ve bu sayede RUF üzerinde istediği etkiyi kurmakta zorlanmamıştı.

1991 yılının başlarında Taylor'ın girişimleriyle RUF harekete geçirildi ve Sierra Leone'nin güneyine saldırılar başlatıldı. Bu ilk saldırılar NPFL savaşıları tarafından yönetildi ve hatta savaşa katılan 2.000 kişinin 1.600'ü NPFL'dendi. Liberya'dan gelen özel güçlere daha sonra Libya, Burkina Faso, Fildişi Sahili, Gambiya, Gine, Togo ve Nijerya'dan da katılanlar oldu. Bu ülkelerden gelen kişiler ise devrim gibi bir amaç taşımamakta, ganimet toplayarak kişisel servetlerini artırmayı planlamaktaydılar (TRC Vol.3A, 2004: 120-121). RUF daha savaşın ilk aşamalarında hedefinden sapmış ve devrimci fikirlerini bir kenara koyarak yabancı güçlere maşalık yapan, yağmacı bir örgüt niteliğine bürünmüştü.

Sierra Leone ordusu savaş kabiliyetinden yoksundu ve gelen saldırılara mukavemet göstermekte zorluklar yaşıyordu. Sierra Leone kökenli ECOWAS Genel Sekreteri Abass Bundu, Sierra Leone ordusunun isyancılara karşı koyabilecek nitelikte olmadığını, sayılarının az ve ekipmanlarının yetersiz olduğunu dile getirmekteydi (Clotilde, 2017: 108). Yıllarca siyasi tartışmaların merkezinde yer alan ordu, asıl görevini ihmal etmişti. Bu yüzden Momoh, RUF'a karşı Ginelilerin üstün savaş becerilerinden yararlanmak için Gine'den, iki ülke arasındaki savunma paktı çerçevesinde 200 kişilik takviye güç getirtti. NPFL bu güçlere karşı savaş becerilerinden dolayı çekince içerisindeydi ki Gineliler bu grupları Liberya sınırına püskürtmeyi başardı (Wai, 2015: 98). Gerek Ginelilerin gösterdiği bu başarı gerekse de NPFL ile RUF arasında yaşanan sorunlar neticesinde NPFL Sierra Leone iç savaşından çekilmeye karar verdi. Bu iki örgütün anlaşmazlık sebebi ise NPFL'nin önder kadrosunun içerisinde bulunduğu yağma hırsı ve RUF'a karşı göstermiş oldukları kibirdi. NPFL mensupları RUF komutanlarından emir kabul etmemekteydiler. Bu sebeplerden dolayı NPFL savaştan ayrılmış olsa da, elmas ve silah ticareti üzerine RUF ile anlaşma sağlanmıştı (Kaifala, 2017: 225). Bu açıdan RUF'un silah tedariki için elmas madenlerinin kontrolü hayati öneme sahipti. Ülkenin içinde bulunduğu

siyasi kriz ortamı, RUF'un elmas madenlerinde hakimiyet kurmasına zemin hazırlamış oldu. Liberya'da Taylor'ın rejimi devirip başa geçmesiyle bu süreç daha kolay hale geldi.

2.4.3. 1992 Askeri Darbesi ve NPRC Yönetimi

1992 yılına gelindiğinde Sierra Leone'nin devlet mekanizması çökmüş vaziyetteydi. Ekonomi, siyaset, bürokrasi, toplum, ordu vs. her mekanizma derin bir kriz içerisindeydi. Devletin güvenliği büyük tehdit altındaydı. Güney bölgelerini işgal eden RUF'un bu bölgelerdeki faaliyetleri kulaktan kulağa yayılmakta ve korku saçmaktaydı. Bu ortamda ordunun içindeki muhalif genç subaylar, 29 Nisan 1992 tarihinde Valentine E. M. Strasser öncülüğünde Momoh'a darbe yaptılar. Darbeci subaylar tarafından yönetim mekanizması için Ulusal Geçici Yönetim Konseyi (National Provisional Ruling Council [NPRC]) kuruldu. Diğer hükümetlerde de olduğu gibi savaş ve yolsuzlukların sonlandırılacağı ve ülkenin bir an önce sivil yönetime devredileceği söylemleri bu hükümette de çokça duyuldu. Ancak refah ve zenginliğin tadını aldıktan sonra bu vaatler havada kaldı.

Bu yeni yönetici konseyin öncelikli hedefi orduyu güçlendirmektir. Ancak konseyin orduyu güçlendirmekten anladığı şey, asker sayısını artırmaktan başka bir şey değildi. Ordunun içerisine dolandırıcılar, hırsızlar, çete üyeleri, zararlı içecek ve madde bağımlıları dolduruldu. Askeri eğitim ve vatani sadakatten mahrum olan bu askerler, gündüzleri askerlik vazifelerini yerine getirirken geceleri teröristlerle iş birliği yapmaktaydılar. Bu kişilere, asker (soldier) ve isyancı (rebel) kelimelerinden türetilen "sobel" ismi verilmekteydi (Zack-Williams, 1997: 357). Sobeller, teröristlere askeri üniforma vererek onların sivilleri yanıltmalarına ve işgallerini kolaylaştırmalarına yardım etmekteydiler. Bu şekilde şehirler baş döndürücü bir hızla el değiştirmekteydi. Halk hem ordudan hem de RUF'tan zarar görmekteydi.

Yağmalanan şehirlerdeki siviller kendilerini korumak için kabile temelli olarak ayrılan Sivil Savunma Güçleri'ni (Civil Defence Forces/CDF) kurarak RUF'a karşı savaş başlattılar. Kamajorlar⁴ söz konusu sivil savunma güçleri arasında, İngiliz özel askeri

⁴ Kamajorlar, Sierra Leone'nin doğusunda ve güneyinde yaşayan Mende etnik kökenine mensup, yerel sivil savunma güçleridir. Cumhurbaşkanı Kabbah tarafından RUF'a karşı mücadelede aktif olarak kullanılmışlardır.

şirketlerinin de desteğiyle en etkili mücadeleyi sunan birlik olmuştur. Kamajorlar devletin de desteğiyle en iyi organize olmuş sivil savunma gücüdür (Berman ve Florquin, 2005: 371).

NPRC rejimi ilk dönemlerinde yabancı askerlerin de katkısıyla RUF'u yenmeye çok yaklaşmıştı. Zafer kazanacağına emin olan NPRC, RUF mensuplarının teslim olmasını teşvik etmek için bir aylık ateşkes ilan etti ve af vaatlerinde bulundu. Ancak bu ateşkes kararı büyük bir hataydı. Çünkü RUF bu karardan istifade ederek ülke içerisinde ilerleme kaydetmişti (Wai, 2015: 101). Buna ordu içindeki yaygın zafiyet ve sobeller de eklendiğinde, NPRC rejimi RUF'a karşı zayıf konuma düşmüştü. RUF'a sunulan görüşme ve savaşı sonlandırma teklifleri geri çevrilmekteydi. RUF talanlarıyla kendine ekonomik bir düzen kurmuş, güç elde etmişti. Çoğu zaman bir vekalet savaşı yürütmesi bakımından Mozambik iç savaşının aktörlerinden Mozambik Ulusal Direniş Hareketi (Resistência Nacional Moçambicana [RENAMO]) ile kıyaslanan RUF, RENAMO gibi işgal ettiği bölgelerde kendi düzenini kurma hedefi taşımamaktaydı (Abdullah, 1998: 222). Aksine işgal ettiği bölgelerde düzeni bozmakta, halkı öldürmekte ve işkence etmekteydi.

RUF'un hızlı ilerleyişine karşılık NPRC Başkanı Strasser, 1995'te Zimbabwe ve Güney Afrika'nın bağımsızlık hareketlerini bastırmak için kurulan askeri kuvvetlerde görev yapmış olan Robert C. Mackenzie'nin kumandası altındaki Londra menşeli Gurkha Güvenlik Muhafızları (Gurkha Security Guards [GSG]) isimli özel güvenlik şirketi ile anlaştı. Bu güvenlik şirketi RUF hakkında ön bilgiye sahip değildi ve beklenen başarıyı gösteremedi. Bir süre sonra GSG anlaşmayı feshederek ülkeyi terk etti (Peters, 2011: 69). Ardından Güney Afrika'dan Executive Outcomes (EO) isimli, bünyesinde eski ajan ve savaşçıların bulunduğu özel askeri şirket ile anlaşma sağlandı. Bu şirket 1994 yılında Güney Afrika'daki Apartheid rejiminin beyaz azınlığı için savaş vermişti. İngiliz iş adamı Tony Buckingham bu şirketin ortakları arasındaydı ve söz konusu şirket, bu kişinin ismiyle anılmaktaydı. Sierra Leone'de faaliyet gösteren İngiliz Branch Enerji Şirketi'nin de teşvik ve girişimleriyle ülkenin mevcut yönetimi ile EO arasında anlaşma sağlanmıştır. Bu süreç Angola iç savaşı sırasında da yaşanmıştır (Harding, 1997; Akam, 2012).

EO'nun öncelikli hedefi elmas alanlarını koruyarak RUF'un yaşam kaynağını kesmektir. Ancak bunun için talep edilen fiyat çok yüksekti. Devlet hazinesi bu şirkete akmaktaydı (Zack-Williams, 1999: 150). Bu şirket de başarı sağlayamazsa Strasser iktidarını kaybedeceğini biliyordu. Çünkü gücünü yabancı askeri şirketlerden devşiren yönetime karşı halkın güveni büyük ölçüde sarsılmıştı ve uluslararası toplum askeri rejimin sona ermesi gerektiği konusunda baskı yapmaktaydı.

2.4.4. İkinci Cumhuriyet Dönemi

Strasser endişelerinde haklı çıkmıştı. Ordu içindeki Strasser muhalifleri 1996 yılında kansız bir darbe ile Strasser'i devirerek Konakri'ye sürdüler. Ülkenin şimdiki (2019) devlet başkanı Julius Maada Bio, tuğgeneral rütbesi ile NPRC'nin başına geçti. Ancak uluslararası toplumun baskısı gittikçe artmıştı. Bu yüzden NPRC buna daha fazla direnmeye ve yönetimi sivillere devretmeye karar verdi.

26-27 Şubat 1996'da on üç partinin katılımıyla başkanlık ve parlamento seçimleri gerçekleştirildi. SLPP parlamentoda en çok temsil oranına sahip parti olmaya hak kazanırken, bu partinin başkan adayı Ahmad Tejan Kabbah oyların %60'ını alarak ülkenin yeni cumhurbaşkanı oldu. APC ise oyların sadece %5'ini alabilmişti (Kandeh, 1998: 104). Kabbah, ülkesinin ilk Müslüman lideriydi ve BM Kalkınma Programı'ndan emekliydi. BM'de görev yapmış olması ve siyasi tecrübeleri ona olan güveni artırmakta ve savaşın biteceğine yönelik umutlar artmaktaydı. İlk icraatlarından biri ordunun yeniden ihya edilmesi için Nijerya ile askeri eğitim anlaşması yapmak olmuştu (Mustapha and Bangura, 2010: 37). Ancak RUF uzlaşma yanlısı görünmemekteydi. Seçimlere katılım sağlaması için davet edilen RUF, barış sağlanmadan seçim olması fikrini kabul etmedi ve bu süreçte vatandaşların sandığa gitmelerine mâni olmak için müthiş bir korku saldı. Seçim için geliştirilen "Gelecek senin ellerinde" söyleminden hareketle RUF teröristleri, insanların ellerini kesmeye başladılar. Seçimlerden sonra, oy kullandıklarına dair bir emare olarak tırnaklarında mürekkep izi taşıyan kişiler doğrudan hedef haline gelmişti.

Kabbah da kendinden önceki yönetim gibi RUF ile uzlaşmanın yollarını aradı. Bu çerçevede Fildişi Sahili'nin başkenti Abidjan'da görüşmeler başlatıldı, nihayetinde 30 Kasım 1996 tarihinde Abidjan Barış Antlaşması imzalandı. Bu zamana kadar

görüşmelere karşı direnen Sankoh, EO savaşçılarının RUF'a verdiği tahribattan ve örgütün ilerlemesine engel olmalarından dolayı görüşmeye ikna olmuştu. EO yüzünden elmaslara ulaşamamakta ve alınan silahların borcunu ödeyememekteydi. Görüşmeler sırasında ilk talebi de EO'nun ve diğer yabancı askerlerin hemen savaştan çekilmesi olmuştu. IMF de ulusal hükümete fahiş fiyatlar ödenen EO ile anlaşmanın sonlandırılması yönünde baskı yapmakta ve hatta kredileri sonlandırmakla tehdit etmekteydi. RUF'un ikinci talebi ise dokunulmazlıktı ve talepleri bu anlaşmada büyük ölçüde karşılık bulmuştu. Abidjan Antlaşma ile savaşın sonlandırılması, EO'nun çekilmesi, RUF'un siyasi bir parti niteliğine bürünmesi, DDR programlarının başlatılması ve barış sürecinin takibi için Ulusal Konsolidasyon Komisyonu kurulması hükümleri kabul edildi (Abidjan Peace Accord, 1996). Antlaşma BM, Commonwealth ve Afrika Birliği Örgütü'nün garantörlüğünde imzalandı.

Bu görüşme ve anlaşma Kabbah'ın yoğun çabaları sayesinde gerçekleşmiş ve toplumda savaşın bitmesine dair umutları yeşertmişti. Kabbah kalıcı barışı sağlayabilmek için RUF'a karşı elindeki birçok şeyi feda etmişti. RUF mensuplarına önceki suçları için dokunulmazlık verilmiş, siyasi temsiliyete müsaade gösterilmiş, EO ile yapılan kontrat sonlandırılmıştı. Anlaşma çerçevesinde Barış Konsolidasyon Komisyonu kuruldu. Bu komisyonda RUF ve ulusal hükümet eşit oranda temsil edilecekti. Rejim anlaşmaya harfiyen uymaya özen göstermekteydi. Kabbah rejimi ekonomik reformlar başlatarak ilerleme kaydetmeye çabalıyordu. Uluslararası toplum tarafından da bu gelişmeler umut vaat edici olarak görülmekteydi. Hatta ülkeye yatırımcılar da ziyaret etmeye başlamışlardı. Ancak her şeye rağmen Kabbah, darbelerin siyasi hayatta oldukça yaygın olduğu ülkede kendi iktidarının sağlamlığından endişe etmekteydi. Bu yüzden İngiltere, ABD gibi güçlerden destek aramaktaydı.

Abidjan Antlaşması hususunda rejim kararlı bir duruş sergilerken, barış gibi bir amacı olmayan ve zaman kazanmak maksadıyla görüşmelere katılan RUF mensupları, başından beri bu anlaşmaya sadık kalmadılar (Kabbah, 2012: 3). Örgüt meşru bir hale bürünmüş olduğu için sivil halka yönelik saldırılar ve kaçakçılık faaliyetleri daha hızlı ve rahat bir şekilde ilerleme kaydetti.

Bu süreçte Kabbah'a karşı darbe planlarının yapıldığı dedikoduları ülke çapında yayılmaya başlamıştı. Zira ordu mensuplarından sobel olarak isimlendirilen bir grup RUF ile iş birliği içerisine girmişti ve güç paylaşımına hazır vaziyetteydi. 25 Mayıs 1997'de yapılan askeri darbe bu yüzden şaşırtıcı olmadı. Ancak ilginç bir şekilde, bu süreci yakından takip eden ECOMOG güçleri Sankoh'u tuzağa düşürerek Nijerya'da tutukladılar (Kabbah, 2012: 4).

Yeni cunta yönetimi, Askeri Güçler Devrimci Konseyi'ni (Armed Forces Revolutionary Council [AFRC]) kurdu ve bu konseyin başına John Poul Koromo, başkan yardımcılığına Nijerya'da tutuklu olan Sankoh tayin edildi. AFRC vandalizm ve terörle karakterize edilen bir yapıya sahipti. Siviller üzerinde büyük bir korku atmosferi meydana getirmişti. Yönetim sürecinde planlanan şey RUF'un ulusal ordu haline getirilmesiydi. Ülke yönetimini ele geçirmiş sayılan RUF mensupları, şehirlerde ve sokaklarda diledikleri gibi hareket edebilmekteydiler. Abidjan Antlaşması ölü bir anlaşma mahiyetine bürünmüştü. RUF'un en büyük uğraşı, başkanları Sankoh'un serbest bırakılmasıydı. Bu zaman zarfında ülkede sivillerin güvenliği büyük bir tehdit altına girmişti. Darbenin ardından bir hafta içerisinde yaklaşık bin İngiliz pasaport sahibi de dahil olmak üzere toplam 4.000'in üzerinde yabancı deniz ve hava yoluyla tahliye edildi. Yerliler de güvenlik endişeleri ve gıda sorunlarından dolayı komşu ülkelere yoğun göç hareketi başlattılar. Ülkeye yapılan uluslararası yardımlar, sivillere ulaşamamış, büyük insani krizler patlak vermişti. Bu şekilde darbeden sonraki üç ayda yaklaşık 400.000 insanın göç ettiği tahmin edilmektedir (Kaifala, 2017: 261).

Bazı sivil toplum kuruluşları ve partilerin ön ayak olması ile halk cuntaya karşı itaatsizliğe teşvik edildi. Bu teşvik halk tabakasında belli ölçülerde etki sağladı ve rejimden gelen tehditlere rağmen direnişler ve boykotlar başlatıldı. Öğrenciler okula gitmeyi bırakarak Ağustos 1997'de ülke çapında, iki öğrencinin ölümüyle sonuçlanan büyük bir ayaklanma başlatmışlardır. Uluslararası toplum da cunta rejimini tanımamakta ve bu rejime karşı tavır almaktaydı. Sierra Leone'nin Commonwealth üyeliği askıya alınmıştı. Ancak gerek bu direniş hareketleri gerekse de uluslararası baskılar cunta rejimini etkilemeye yetmedi.

Darbenin ardından Gine'ye sürgün edilen Kabbah ise, bir savaş konseyi kurarak Gine'de cunta rejimine karşı savaşını sürdürmeye karar verdi. Eski kabine üyeleri ve

bölge ülkelerinin liderleriyle çözüm yolları üzerine istişarelerde bulundu. Hala uluslararası toplum tarafından Sierra Leone'nin resmi temsilcisi Kabbah idi. Bu minvalde Ağustos 1997'de düzenlenen yıllık ECOWAS liderler zirvesine ülkesinin resmi temsilcisi olarak katıldı ve üye ülkelerden destek istedi. ECOMOG güçleri de deniz üzerinden abluka uygulamaya çalışıyordu (Kandeh, 1998: 107).

1991 yılında başlayan ve birçok kişinin ölümü, mağduriyeti ve göçüyle sonuçlanan savaş için 1997 yılına kadar pasif bir tutum sergilemeyi tercih eden BM Güvenlik Konseyi, bu tarihte aldığı 1132 sayılı karar ile darbeyi kınamış; sivil, anayasal düzenin yeniden kurulması ve insan hakları ihlallerine son verilmesi çağrısında bulunmuştur. Ülkeye yönelik yaptırım ve silah ambargolarının uygulanmasına karar verilmiştir. Sierra Leone'deki krizin çözümüne yönelik girişimlerde bulunan ECOWAS'a bu süreçte destek olunacağı ifade edilmiştir (S/RES/1132).

ECOWAS üyesi ülkeler Sierra Leone için askeri değil diplomatik çözüm yollarını öncelemekteydi. Bu yüzden AFRC rejimi ile görüşmek ve uzlaşmaya varmak birincil hedefti. Bu çerçevede gerçekleştirilen girişimler neticesinde ECOWAS ile AFRC temsilcileri Gine'nin başkenti Konakri'de bir araya gelmişler ve altı aylık bir geçiş dönemini kapsayan Konakri Barış Planı üzerine mutabık kalmışlardır. Bu plan ile taraflar arasında düşmanlıkların sonlandırılması, Ahmad Tejan Kabbah'ın 22 Nisan 1998'e kadar görevine geri dönmesi, insani yardımların ulaştırılması, silah bırakan savaşçılar için DDR programlarının başlatılması, RUF lideri Foday Sankoh'un barış sürecine dahil edilmesi ve yönetim mekanizmasının yeniden düzenlenmesi öngörülmüştür. Planın uygulama aşaması, görüşme aşaması kadar kolay olmamıştır. RUF ile iş birliği içerisinde olan AFRC, Abidjan Antlaşması'nda da olduğu gibi bu plana sadık kalmamış, sadece zaman kazanmayı hedeflemiştir. AFRC uzlaşmaya yönelik isteksizliğini ortaya koyunca, diplomasi yolu ile mevcut sorunlara çözüm bulunamayacağı anlaşılmış ve ECOMOG güçleri devreye sokulmuştur. İngiltere ve ABD'nin teşvik etmesi ile ECOMOG güçlerinin Sierra Leone'de başlattıkları operasyona en büyük desteği Nijerya vermiştir. Gana ve Gine'nin mütevazı katkıları mevzubahis iken bölgenin Frankofon ülkeleri (Benin, Burkina Faso, Fildişi, Mali, Moritanya, Nijer, Senegal ve Togo) bu operasyona dahil olma hususunda gönülsüz davranmışlardır (McGregor,1999). Esasında bu durum Batı Afrika ülkeleri arasındaki

Anglofon ve Frankofon ayrımını ortaya koymaktadır. Çünkü Fransa ile birlikte Burkina Faso ve Fildişi Sahili, Taylor'ı ve dolayısıyla Taylor'un Anglofon bir ülkeyi istilasını az ya da çok desteklemiştir. Bu uluslararası dinamiklerle de yakından alakadır. Bilindiği üzere Liberya ABD tarafından kurulmuş bir ülkedir ve bu yüzden bir nevi ABD'nin Afrika'daki truva atı olarak görülmektedir. Ancak 1997 yılında Taylor'ın ülke yönetimine el koyması neticesinde ABD-Liberya ilişkileri eski dinamizmini kaybetmiştir. Taylor ise bu boşluğu Fransa ile doldurmaya çalışmış ve Fransa'ya ziyarette bulunmuştur. Fransa, Batı Afrika'daki güç mücadelesi için bunu bir fırsat olarak görmüş ve Taylor'a destek vermiştir. İlerleyen ilişkiler neticesinde 1999 yılında Liberya ihracatının %37'si Fransa'ya yönelik gerçekleşmiştir (Mahony, 2015: 79). Buna karşılık Gana, Gine ve Nijerya gibi Anglofon ülkeler, İngiltere ile paralel olarak merkezi hükümeti desteklemeyi uygun görmüşlerdir. Benzer bir durum Nijerya İç Savaşı sırasında da yaşanmıştır. Frankofon ülkeler ayrılıkçı Biafra bölgesini desteklerken, Anglofonlar merkezi hükümetin yanında yer almışlardır (Harris, 2014: 107). Bu durum esasında bölgedeki Anglofon-Frankofon rekabetinin açık bir göstergesidir ve Afrika ülkelerinin iç istikrarını engelleyen başlıca amiller arasında bu rekabet bulunmaktadır.

ECOMOG Freetown'un bazı bölgelerine hava ve karadan saldırılar başlatmış, bu saldırılarla da yıldırılamayan AFRC'ye karşı Şubat 1998'de savaş ilan etmiştir. ECOMOG güçlerine Sierra Leoneli sivil halktan ve İngiliz özel askeri şirketi Sandline International'dan da destek gelmiştir (Wai, 2015: 109). Gittikçe köşeye sıkışan ve adım adım yenilgiye doğru giden AFRC, RUF mensuplarının da birer birer kaçmasının endişesiyle Ukrayna'dan paralı askerler getirtmiş ve Freetown'un stratejik noktalarına bu askerleri yerleştirmiştir. Silah kaçaklıkları da Liberyalılar ve söz konusu Ukraynalı paralı askerler sayesinde gerçekleştirebiliyorlardı (McGregor, 1999: 493). Bu askerler belli ölçülerde ECOMOG askerlerinin ilerleyişini sınırlandırmış olsa da cunta rejiminin yıkılmasına engel olamamışlardır. Nihayetinde 13 Şubat'ta kesin zafer ilan edilmiştir.

Sürgündeki seçilmiş lider Kabbah ülkeye geri dönmüş, cunta rejimine karşı kazanılan zaferde katkıları yadsınamayacak olan Nijerya Devlet Başkanı Sani Abacha ile birlikte ülkede kutlamalar düzenlemiştir. ECOMOG içerisinde ağırlığı bulunan Nijerya'nın

Sierra Leone iç savaşındaki mevcudiyeti, Abacha'nın Nijerya'yı Batı Afrika'nın hegemon gücü haline getirme hedefi ile açıklanmaktadır (Mustapha and Bangura, 2010: 40).

ECOMOG'un askeri müdahalesine yönelik bir not ekleyecek olursak, bu müdahale uluslararası hukuk açısından tartışmalı bir konudur. Çünkü uluslararası hukuktaki askeri güç kullanım yasağı çerçevesinde böyle bir müdahale için BM Güvenlik Konseyi'nin onayı olması gerekmektedir. Ancak Sierra Leone'nin içinde bulunduğu durumun aciliyeti, tıpkı Kosova'ya gerçekleştirilen NATO müdahalesinde de olduğu gibi, ECOMOG'un müdahalesine yönelik uluslararası toplumun sessiz kalmasını sağlamış ve hatta BM tarafından bu müdahale desteklenmiştir.

Meydana gelen çarpışmalarda ve bombalı saldırılarda altyapısı ağır hasar gören ülke bir enkaz haline gelmişti. Cunta rejimi döneminde ülkenin demografik yapısı oldukça değişmiş, GSYİH'si %20 oranında düşmüştü (Kaifala, 2017: 274). Kabbah ulusal güvenlik, eğitim, sağlık, tarım ve ekonomi yönetimini politik öncelikler listesine aldı. ECOMOG güçlerinin Nijeryalı komutanını Sierra Leone ordusunun savunma personeli şefliğine atadı. Darbelere dolaylı olarak halkın askerlere olan güveni ve saygısı azalmış olduğu için böyle bir atamayı Kabbah gerekli görmüştü (Bundu, 2001: 80). Diğer yandan BM Güvenlik Konseyi 1181 sayılı karar ile BM Sierra Leone Gözlem Misyonu'nun (United Nations Observer Mission in Sierra Leone [UNOMSIL]) kurulmasını onaylamıştır (S/RES/1181). Cunta yönetimi devriliş Kabbah geri döndüğünde Eylül 1998 ile Ocak 2002 arasında 25.000 küçük cephane, 1000 hafif silah, bir milyon kadar da mermi toplanmıştır (Smillie vd., 2000: 20).

ECOMOG buradaki faaliyetlerine ve Freetown'a yönelik saldırılarını sürdüren RUF'a karşı mücadelesine devam etmekteydi ancak bu operasyonların maliyeti, İngiliz hükümetinin desteğine rağmen ilerleyen dönemlerde bu ülkeleri verdikleri destek konusunda gönülsüzlüğe sevk etti. Özellikle Nijerya bu aşamada, ECOMOG operasyonlarında ortaya çıkan masrafların % 70'inden fazlasını üstlenmişti (Osakwe ve Audu, 2017: 107). Kısacası, Nijerya milyonlarca dolar harcamak zorunda kalmıştı. Nijerya Devlet Başkanı Abacha'nın da ölümü üzerine Nijeryalılar askerlerini çekmeye karar verdiler. RUF mensupları da ülkenin çoğunu ellerinde tuttuklarını bilmelerine rağmen kesin bir zafer kazanmanın mevcut güçleri ile mümkün olmadığını

farkındaydılar. Bu yüzden daha önce de yaptıkları gibi zaman kazanmak için dahi olsa görüşme sürecini başlatmak gerekli görülmüştü.

2.4.5. Lome Barış Antlaşması

Önü alınamayan saldırılar ve sivil ölümleri kesintisiz devam etmekte, yapılan görüşmeler ve anlaşmalar hep sonuçsuz kalmaktaydı. Haziran 1999'da RUF ve merkezi hükümet BM ve uluslararası toplumun baskıları neticesinde Togo'nun başkenti Lome'da bir araya geldiler. Bu süreçte ECOMOG askerlerinin de desteğinin kesilmesiyle yalnızlaşan merkezi hükümet RUF'un karşısında zayıf bir vaziyetteydi. Nijerya'da tutuklu bulunan Foday Sankoh barış görüşmeleri için serbest bırakılmıştı. Lome Barış Antlaşması çeşitli dayatmalar çerçevesinde imzalandı. Bu antlaşma ile ateşkes ilan edilmesi, DDR programlarının başlatılması, RUF'un siyasi parti olması, RUF savaşçılarının işlemiş oldukları suçlardan ötürü cezalandırılmaması ve en önemlisi de başkan yardımcılığının yanı sıra yeni kurulacak olan Ulusal Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Komisyonu ile Stratejik Kaynakların Yönetimi Komisyonu'nun başına Foday Sankoh'un getirilmesi kabul edilmiştir. Ekim 1999'da barış inşası sürecinde görevlendirilmek üzere, 6000 askeri personel ve 260 askeri gözlemciden oluşan BM Barış Gücü Misyonu'nun (UNAMSIL) Sierra Leone'ye gönderilmesine karar verilmiştir (S/RES/1270). Asker sayısı daha sonra aşamalı olarak 18.000'e kadar çıkartılmıştır. Nicelik itibariyle BM'nin dünya çapında kurduğu en büyük ve en pahalı misyon UNAMSIL'dir. Ancak misyon askerleri genel olarak üçüncü dünya ülkelerinden, eğitim ve teçhizat açısından eksik askerlerden oluşmuştur. Yani niceliğindeki büyüklük niteliğine yansımamış ve bu misyon çok fazla işlevsel olmamıştır. UNAMSIL'in 2002 yılındaki bütçesi 717 milyon doları bulmuştur (Human Rights Watch [HRW], 2003).

Bu antlaşmada RUF mensuplarına getirilen af, esasında skandal mahiyetinde ve oldukça tartışmalı bir konudur. Zira 1991'den kesintisiz olarak sivillere şiddet uygulayan, savaşıma zorlayan, işkence eden, uzuvlarını kesen ve ülkenin kaynaklarını yağmalayan böyle bir örgütün cezasız kalması kabul edilmesi kolay bir şey değildir. RUF alenen savaş suçu ve insanlığa karşı suç işlemiştir ve uluslararası hukukta bunun bir yaptırımı vardır. Bu yüzden bu antlaşma birçok sivil toplum

kuruluşu ve insan hakları örgütü tarafından şiddetle kınanmış, bunun gerçek ve adil bir barış olmadığı yorumları yapılmıştır (Gallagher, 2000: 164). Ancak bu antlaşma tüm bu unsurlara rağmen BM'nin garantörlüğünde imzalanmış, Batı Afrika ve Avrupa Birliği ülkeleri ve hatta savaştan yorgun düşen Sierra Leone halkı tarafından da desteklenmiştir. Sierra Leone Dışişleri Bakanı bu antlaşmaya yönelik eleştiri getirenlere hitaben, bu antlaşmanın uygulanmasını engelleyecek herhangi bir şey yapmamaları hususunda ikazda bulunmuştur (Gallagher, 2000: 166). Ülkede düğmeler baştan yanlış iliklendiği için af durumunun yanlışlığı çok fazla tartışmaya değer bile görülmemiştir.

Ancak tüm bu çabalara rağmen, diğer antlaşmalarda da olduğu gibi RUF sözünde durmamış, özellikle de elmasların yoğun olduğu bölgelerde silah bırakmayı reddetmiştir. Sivillere yönelik korku ve vahşet saçma eylemleri tüm hızıyla devam etmiştir. Liberya ordusu ile birlikte RUF Gine'ye de saldırılar düzenlemiştir. 2000 yılının mayıs ayında UNAMSIL askerlerine yönelik de bir saldırı gerçekleştirilmiş, birtakım asker ve gazeteci öldürüldükten sonra 500 kadar misyon askeri esir alınmıştır. Bu askerlerin üniformaları misyon ünitelerine saldırmak için bir kamufraj olarak kullanılmıştır. Bunun akabinde olaylarda dahli olduğu düşünülen Sankoh mevcut görevlerinden azledilmiş ve tutuklanmıştır (Harris, 2014: 114). Sağlam dinamikler üzerine kurulmayan Lome Barış Antlaşması bu şekilde işlevsiz hale gelmiştir.

Sierra Leone iç savaşı sırasında çok fazla görünür olmayan İngiliz hükümeti, Mayıs 2000'de havaalanını güvenceye almak ve İngiliz vatandaşlarını tahliye etmek amacıyla Freetown'a 800 paraşütçü ve askeri danışmanlar göndermiştir. İsyancı gruplar içerisinde kendilerine "West Side Boys" ismini veren bir grup savaşçı bu görevlilerden 11'ini ve bir Sierra Leoneli irtibat memurunu Ağustos 2000'de esir almıştır. (Schümer, 2008: 60). Bu grup kendini RUF'tan ayrı görmekte ve bir barış anlaşması yapılacaksa bunda kendilerinin de ciddiye alınması gerektiğini düşünmekteydiler. Bu yüzden bu hadise bu grubun dikkat çekme çalışmalarından biri olarak değerlendirilebilir. Bu duruma karşılık Tony Blair başkanlığındaki İngiliz hükümetinin kararı ile, İngiliz ordusu ile Sierra Leone ordusu "Barras Operasyonu" ismini verdikleri kurtarma operasyonu başlatarak söz konusu grubu etkisiz hale getirdiler. 25 West Side Boys savaşçısı öldürülmüş, liderleri de dahil 18 kişi ele geçirilmiştir (Morris ve Wintour,

2000). İngilizlerin bu müdahalesi, Tony Blair'ın başarı hanesine not edilmiştir. Zira genel olarak uluslararası toplum tarafından -Kosova'da da olduğu gibi- başarılı ve yerinde bir müdahale olarak görülmektedir. Ancak savaşın kökenini İngiliz sömürgeciliğinin bırakmış olduğu mirasta arayanlar için bu müdahale ciddi bir başarı olarak görülmemektedir.

İngiliz müdahalesinin akabinde 10 Kasım 2000 tarihinde, gittikçe zayıflatılan RUF ile merkezi hükümet arasında Abuja Ateşkes Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmada diğerinden farklı olarak UNAMSIL'in antlaşmanın uygulanmasında destekçi olarak kalması ve elmas madenlerinin bulunduğu yerler başta olmak üzere ülkenin her yerinde serbest olması kabul edilmiştir. Bu antlaşmanın ardından örgüt mensuplarının silahsızlandırılması, rehabilitasyonu ve topluma kazandırma süreçleri başlatılmıştır.

Nihai olarak 18 Ocak 2002'de Cumhurbaşkanı Ahmad Tejan Kabbah tarafından, bir dünya savaşına şahitlik eden bu küçük Batı Afrika ülkesindeki savaşın resmi olarak sona erdiği ilan edilmiştir. İngilizler tarafından eğitilen yeni Sierra Leone ordusu sınırlara dağıtılmıştır. Mayıs ayında gerçekleştirilen genel seçimler de sorunsuz bir şekilde gerçekleştirilmiş ve Ahmad Tejan Kabbah tekrardan cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturmuştur. Siyasi parti niteliğine bürünen RUF ise 2002'deki seçimlerde oyların yalnızca %2,2'sini alabilmiştir. UNAMSIL askerleri ise 2006 yılına kadar ülkede kalmışlardır. Bunun akabinde 2006 yılında BM Güvenlik Konseyi almış olduğu 1620 sayılı karar ile, ülkedeki barış sürecine katkı sağlaması amacıyla BM Sierra Leone Entegre Ofisi'ni kurmuştur (S/RES/1620).

2.4.6. Sierra Leone'deki Uluslararası Savaş Ekonomisi

2.4.6.1. Kanlı Elmaslar

2000 yılında Sierra Leone'nin BM temsilcisi İbrahim Kamara, BM Güvenlik Konseyi'nin Sierra Leone'nin elmas ihracatını yasaklanmasının ardından: *“Biz her zaman şuna inandık ki, Sierra Leone'deki çatışma ideolojik, etnik yahut bölgesel farklılıklardan meydana gelmedi. Çatışmanın kökeni elmaslar, elmaslar ve elmaslardır”* (U.N. Imposes Ban on Sierra Leone Diamonds, 2000) ifadelerini kullanarak yaşananların bir kaynak savaşı olduğu görüşünü paylaşmıştır. Aynı şekilde dönemin

Sierra Leone Cumhurbaşkanı Ahmad Tejan Kabbah da: *“Bizinkisi bir iç savaş değildi. Bu savaş ne ideoloji, din, etnik ne de bir sınıf savaşıydı. Bu savaş, yabancıların faydası için bizim zengin elmas sahalarımızın kalıcı kontrolünü amaçlayan bir vekalet savaşıydı”* (Gberie, 2002: 2) sözleriyle Kamara’ya benzer bir yaklaşımı ortaya koymuştur. Bu görüş birçok uzman ve politikacı tarafından da paylaşılmaktadır. Bu açıklamalar, doğal kaynakların zenginliği ile ekonomik büyümenin ve sosyal refahın ters orantılı olduğu kaynakların laneti paradoksunu akıllara getirmektedir.

Şüphesiz elmaslar savaş ekonomisinin en önemli parçasını teşkil etmiş, savaş finansmanı ve motivasyonunun da başlıca aracı olmuştur. Doğal kaynaklar üzerindeki hakimiyet, RUF’u barış masasında güçlü hale getirmiştir. Taraflar arasında en büyük mücadeleler elmas bölgelerinde gerçekleşmiştir. Kanlı elmaslar da bu tarz durumlar için geliştirilmiş bir kavramdır. BM tarafından “çatışma elmasları” (conflict diamonds) olarak da nitelendirilen kanlı elmaslar, BM Genel Kurulu tarafından “isyancı hareketlerin, meşru hükümetleri sarsmak yahut da devirmek de dahil olmak üzere askeri faaliyetlerini finanse etmek için kullandıkları elmas” şeklinde tanımlanmıştır (A/RES/55/56). Bu açıdan Sierra Leone iç savaş döneminde adeta kanlı elmasların merkezi haline gelmiştir.

1991’de başlayıp 2002 yılında resmen sona eren Sierra Leone savaşı bir iç savaş olarak nitelendirilse de gidişatı kendi sınırlarının çok ötesinde şekillenmiştir. Zira savaş finansmanın ana aracı olan elmaslar, uluslararası bir zincire sahiptir. Aşk ve romantizmin sembolü olarak pazarlanan elmaslar büyük ölçüde Anvers, Londra, Tel Aviv ve New York’tan ve belli başlı elmas şirketleri aracılığıyla uluslararası piyasaya sunulmaktadır. Dünya üzerinde ham elmasların kahir ekseriyeti bu şehirlerde toplanmaktadır. Bu şehirlerden özellikle Anvers (Belçika), dünya elmas merkezi konumundadır. Söz konusu dönemde, bu şehirde yer alan Elmas Yüksek Konseyi (Diamond High Council), elmasların en son çıktığı yeri elmasın orijini olarak kaydetmekteydi. Bu yüzden Sierra Leone’den çıkarılan bir elmas Liberya, Gine, İsrail yahut İngiltere orijinli olarak kaydedilebilmekteydi (Smillie vd., 2000: 33). Bu şartlar altında elmas ticareti düzensiz bir şekilde gerçekleşmekte ve kaçakçılığın rahat bir şekilde gerçekleşmesine zemin hazırlamaktaydı.

Afrika kıtası dünyanın en büyük elmas üreticisi konumundadır ve piyasadaki elmasların yarısı Afrika menşelidir (Diamond Mining in Africa, 2013). Afrika elmasları büyük ölçüde De Beers gibi kolonizasyon döneminden kalan büyük şirketlerin işletmesi altında bulunmaktadır ki ismi verilen şirket elmas piyasasının devidir. Bunun yanı sıra 2000 yılında hazırlanan bir raporda Afrika'daki isyancı grupların, uluslararası piyasadaki elmasların %20'sine kaynaklık ettiği bilgisine yer verilmiştir (Smillie vd. 2000: 10). De Beers'in tahminlerine göre 1999 yılında gerçekleştirilen 6,8 milyar dolarlık elmas ticaretinin yaklaşık 255 milyon doları kanlı elmaslardan sağlanmıştır. Bu kanlı elmasların 35 milyon doları Kongo Demokratik Cumhuriyeti, 150 milyon doları Angola, 70 milyon doları ise Sierra Leone orijinlidir. Ancak bazı araştırmacılar bu verilerin güvenilirliğini sorgulamakta ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti üzerine De Beers'in verdiği rakamların iki ile çarpılması gerektiğini söylemektedirler. Sierra Leone'den kaçırılan elmaslar üzerine ise tahminde bulunmak oldukça zordur (United Nations Panel of Experts on Sierra Leone, 2000: 145).

Çalışmanın esasını teşkil eden Sierra Leone'de ise elmaslar üzerinden yürütülen yolsuzluklar ve kaçakçılık faaliyetleri neticesinde büyük trajediler yaşanmıştır ve bu konuda söz konusu ülke Afrika'da yalnız değildir. Liberya, Angola, Kongo Demokratik Cumhuriyeti gibi elmas üreticisi ülkeler de benzer trajediler yaşamışlardır. Angola'da UNITA, merkezi hükümet ile savaşında elmasları bir finans aracı olarak kullanmıştır. Kongo Demokratik Cumhuriyeti de benzer bir yağma içerisindedir. Elmasların istikrarlı olarak ülke ekonomisine katkı sağladığı Botswana'da ise bu ülkelerin aksine kaçakçılık faaliyetleri daha azdır. Bunun başlıca sebebi ise Botswana'da üretilen elmas türünün finansal açıdan daha az değerli olması ve kaçakçılığa müsait olmamasıdır (Geniş bilgi için bkz: Lujala, Gleditsch, ve Gilmore 2005). Bu yüzden Sierra Leone ve Angola gibi ülkelerle Botswana'nın bu hususta kıyaslanması tenakuzdur.

2.4.6.2. Kanlı Elmasların Yol Haritası

Sierra Leone'de elmas kaçakçılığı savaş boyunca genel olarak Liberya üzerinden gerçekleşmiştir. Charles Taylor tarafından desteklenen RUF'un ilk hakimiyet kurduğu

alanlar da daha önce bahsedildiği üzere elmasların yoğun olduğu bölgelerdir. Liberya'nın başkenti Monrovia, bazı ülkelerin ve şirketlerin elmas ofislerine ev sahipliği yapmaktadır. Daha önce bahsedildiği üzere dünya elmas ticaretini domine eden De Beers şirketinin yanı sıra Avrupa ülkelerinin ve İsrail'in de burada şubeleri bulunmaktadır. 1988'de iç savaş başlamadan önce Liberya 8,4 milyon dolar değerinde elmas ihraç etmiştir ve bunlar büyük ölçüde Sierra Leone'den kaçırılan elmaslardır. Belçika'daki Elmas Yüksek Konseyi verilerine göre 1995 yılında, neredeyse hiç ekonomik aktivitesi olmayan Liberya, 500 milyon dolar değerinde elmas ihraç etmiştir. Söz konusu elmasların birçoğu Sierra Leone, ufak bir kısmı da Angola orijinlidir. Zira Liberya elmaslarının sadece üçte biri mücevher kalitesinde olmakla birlikte Angola ve Sierra Leone elmaslarında bu kalite yaygındır (Smillie vd., 2000).

Liberya'da Charles Taylor'ın yönetimi ele geçirmesi ile birlikte Sierra Leone elmaslarının bu ülkeye getirilmesi ve uluslararası piyasaya sürülmesi daha rahat bir şekilde gerçekleşmeye başlamıştır. Bu kaçakçılık neredeyse Liberya'nın resmi devlet politikası haline dönüşmüştür. Charles Taylor rejimi ile yakın münasebetler içerisinde olan iş insanları, uluslararası iş ağları vesilesiyle elmasların dünya piyasasına sunulmasına aracılık etmişlerdir. Bu süreçte İsraili, Lübnanlı ve Rus iş insanlarının öne çıktığı görülmektedir.

Lome Barış Antlaşması'nın ardından UNAMSIL, Sierra Leone'deki elmas kaçakçılığı hakkında soruşturma başlatmıştır. Bu süreçte BM Güvenlik Konseyi önce Sierra Leone'ye ardından Liberya'ya elmas ticareti yasağı getirmiştir. Sierra Leone'deki ticaret yasağının yeni bir sistem kuruluncaya kadar sürmesi öngörülmüştür (S/RES/1306). Bunun için teknik yardım Belçika'dan, finansal destek de ABD ve İngiltere'den gelecekti. Bu minvalde Haziran ve Ekim 2000 tarihleri arasında elmas sertifika sistemi uygulaması başlatılmış ve Sierra Leone'nin yasağı ekim ayında kaldırılmıştır. Buna paralel olarak da kaçakçılığın önüne geçilmesi amacıyla Liberya'daki elmas ticareti yasaklanmış ve bazı Liberyalı isimlere seyahat yasağı getirilmiştir (S/RES/1343). Bu çabalar kaçakçılığın önüne geçilmesinde belli oranlarda işlevsel olmuştur. Ancak ilerleyen süreçte BM RUF'un elmas bölgelerindeki faaliyetlerine müdahale etmekten kaçınmaya ve elmas bölgelerinde görevli olan

misyona askerlerinin bazılarını çekmeye başlamıştır. Hatta UNAMSIL personellerinin de RUF'un elmas ticaretine müdahil oldukları iddia edilmiştir (Gberie, 2002: 4).

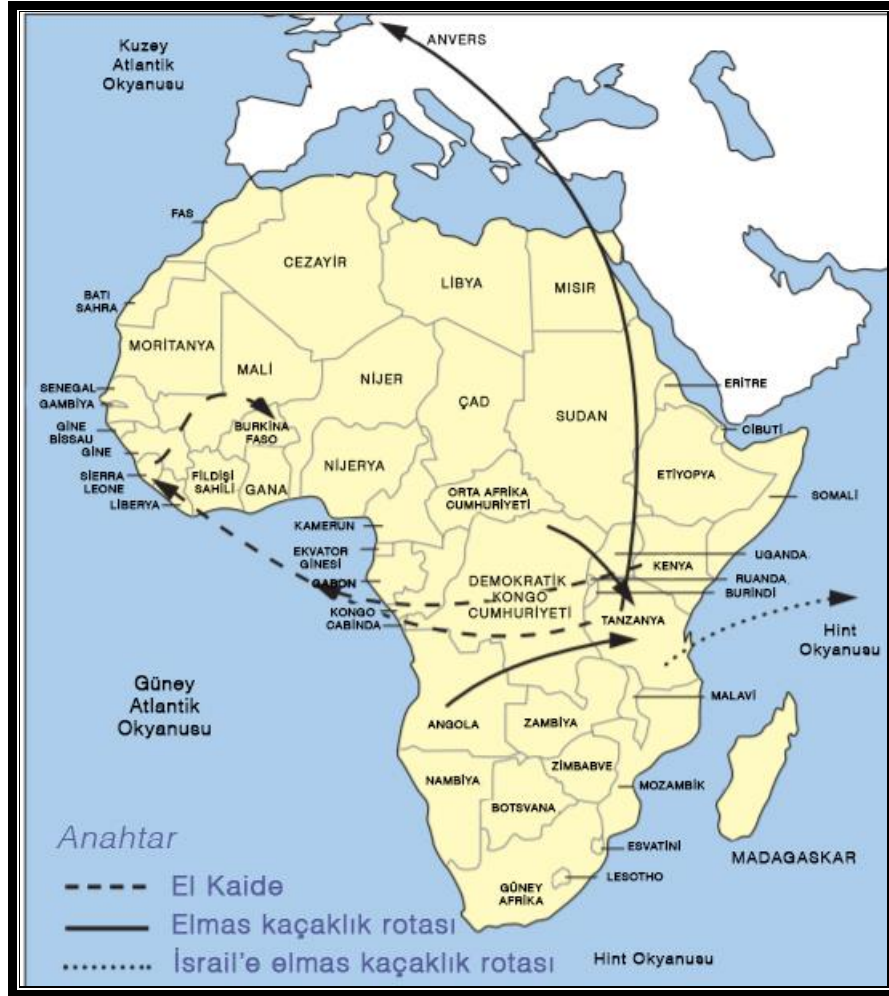
2.4.6.3. Lübnanlı İş İnsanlarının Hizbullah ve el-Kaide Bağlantısı

19. yüzyıldan itibaren Batı Afrika'ya göç etmeye başlayan Lübnanlıların günümüze kadar uzanan süreçte bu bölgede ne kadar etkin olduklarına ve sosyo-ekonomik hayattaki rollerine değinilmiştir. Sierra Leone'yi iç savaşa sürükleyen meseleler silsilesinde Lübnanlı sermayedarlar ve onların yerli politikacılarla geliştirdikleri münasebetlerin payı yadsınamayacak kadar büyüktür. Elmas sektöründe de elmasların keşfinden itibaren söz sahibi olan Lübnanlılar, iç savaş döneminde kaçakçılık faaliyetlerinin doğrudan içerisinde yer almışlardır. Bu konu ise Batı Afrika'daki Lübnanlıların söz konusu dönemde el-Kaide ve Hizbullah gibi örgütlerle geliştirdikleri ilişkilerden dolayı büyük ölçüde 11 Eylül saldırılarının ardından uluslararası toplumun gündemine girmeye başlamıştır.

Savaş boyunca elmas sektöründe varlık gösteren Lübnanlılar RUF ile ters düşmemeye dikkat etmişlerdir. Hatta RUF'un hakimiyet kurduğu bölgelerde elmas ticaretindeki başat rollerini sürdürmeye devam etmişlerdir. BM Sierra Leone Uzman Paneli Raporu'na (2000: 15) ve uluslararası basında çıkan haberlere göre Sierra Leone'nin zengin elmas yataklarına ev sahipliği yapan Kenema bölgesinde savaş sırasında kırktan fazla elmas satış merkezi bulunmaktadır ve bunların kahir ekseriyeti Lübnanlılara aittir. *New York Times*'in haberine göre bölgenin en büyük satış merkezleri Lübnanlılara aittir. Az sayıdaki küçük satış merkezleri Gineli, Gambiyalı işletmecilerin kontrolündedir (Onishi, 2001). 2002'ye gelindiğinde dünya elmaslarının merkezi konumunda olan Belçika'da bazı şirketler elmas ticareti için Sierra Leone'deki Lübnanlılar tarafından işletilen firmalarla doğrudan iletişim kurmuşlardır (Gberie, 2002: 18).

Lübnan savaşının Şii Emel hareketine destek olan Sierra Leone'deki Şii Lübnanlılardan küçük bir sermayedar kesim aynı desteği Hizbullah ve el-Kaide'ye de vermişlerdir. Bu örgütler sadece Batı Afrika'da değil Afrika'nın geniş bir kesiminde kaçakçılık ağlarına sahiptir. Sierra Leone'de RUF örneğinde olduğu gibi Angola'da da UNITA üzerinden elmas kaçakçılığı faaliyetleri yürütülmüştür. El-Kaide Angola,

Sierra Leone, Kongo Demokratik Cumhuriyeti gibi ülkelerdeki suç örgütleri aracılığıyla elde ettiği elmasları Kenya ve Tanzanya üzerinden piyasaya sürmüşlerdir (Global Witness, 2003). Özellikle 2000 yılında Tanzanya'dan Belçika'ya 26.702.35 karatlık elmas ihracatı gerçekleşmiştir. Ancak bu rakam Tanzanya'nın mevcut kapasitesinin oldukça üstündedir. De Beers'in en büyük ortağı olduğu ülkenin en büyük elmas şirketi aynı sene içerisinde 312.511 karatlık bir üretim gerçekleştirebilmiştir (Global Witness, 2003: 38).

Şekil 5: El-Kaide'nin elmas kaçaklığı için kullandığı rota (Global Witness, 2013: 38)

El-Kaide'nin Liberya ve RUF ile münasebetinin ise 1998'de, örgütün üst düzey isimlerinden Abdullah Ahmed Abdullah'ın Liberya'yı ziyareti ve RUF ile yaptığı elmas ticareti anlaşması ile başladığı iddia edilmektedir. Daha önce ismini zikrettiğimiz, RUF'un yasa dışı elmas ticaretini yöneten İbrahim Bah bu anlaşmaya

önayak olan isimlerdendir ve Avrupa ülkelerinin istihbarat raporlarına dayandırılan bilgilere göre elmas alışverişi yaptığı kişi ve kurumların kimliklerini yalnızca o ve çevresindeki az sayıdaki kişi bilmektedir. Bah, Sierra Leone savaşından önce de birçok ülkede savaşlara katılmıştır. 1970’te Senegal’deki ayrılıkçı hareket içerisinde bulunmuş, ardından 1980’lerde Sovyetler Birliği’ne karşı savaşmak için Afganistan’a geçmiştir. 1980’li yılların sonlarında ise Güney Lübnan’da İsrail’e karşı savaşmak için Hizbullah’ın saflarına katılmış, daha sonra Libya’daki askeri eğitim kamplarına dahil olmuştur. Taylor ve Sankoh ile burada tanışmış ve Liberya/Sierra Leone iç savaşlarına bu şekilde müdahil olmuştur (Farah, 2001). BM Sierra Leone Uzman Paneli raporunda (Report of The Panel of Experts on Sierra Leone, 2000) Bah’ın RUF/AFRC ekseninin kilit oyuncusu olduğu ve Sierra Leone’den Liberya’ya yönelik elmas hareketliliğinde etkin olduğu vurgulanmıştır. Bah’ın bu savaşlarda elde ettiği kontaklara bakıldığında El-Kaide, Hizbullah gibi örgütlerle RUF’un iş birliği yoluna gitmesi şaşırtıcı görünmemektedir (Geniş bilgi için bkz: Report of The Panel of Experts on Sierra Leone, 2000).

İbrahim Bah’ın yanı sıra Anvers’te elmas ticareti üzerine şirketlere sahip olan, Sierra Leone doğumlu Aziz Nassour el-Kaide-RUF ilişkisinde öne çıkan isimlerdendir. Lübnan kökenli Nassour ailesi Sierra Leone’nin elmas endüstrisinde etkin pozisyonadadır. İç savaş döneminde elmas madenlerini büyük ölçüde elinde tutan RUF ile iş birliği yoluna gitmeleri kaçınılmaz olmuştur. 1997 yılında RUF’un desteğiyle Sierra Leone’de gerçekleşen askeri darbeye bu iş adamının ismi de karışmıştır. RUF’a silah, tıbbi malzeme ve maden ekipmanları temininde destekte bulunmuştur. Bölgedeki bir diğer iş adamı Samih Ossailly ile birlikte Aziz Nassour’un el-Kaide ile bağlantılı oldukları çeşitli raporlara ve uluslararası basına yansımıştır. Anvers ile Monrovia arasındaki para akışında Anvers’teki Artesia Bank kullanılmıştır (Gberie, 2002: 15). Bu minvalde BM Güvenlik Konseyi tarafından bu iki iş adamına 11 Eylül saldırılarından önce seyahat yasağı getirilmiştir (S/RES/1343). Ancak bu seyahat yasağı işlevsel olmamış, bu kişilerin faaliyetlerinin önüne geçilememiştir (Global Witness, 2003: 55). 11 Eylül’ün ardından el-Kaide üzerine tahkikatların artmasıyla Ossailly, Sierra Leone’deki elmas ve silah ambargosunu delme suçlamasıyla tutuklanmıştır.

ABD ve Avrupa istihbarat servislerinin topladıkları bilgilere göre el-Kaide, Sierra Leone'deki isyancılardan düşük fiyatlarla temin ettiği elmaslarla yasa dışı yollardan milyonlarca dolar kazanmıştır. Kaçırılan elmasların büyük ölçüde Avrupa'ya satıldığı bilinmekle birlikte, elde edilen kazanç üzerine net bir rakam ortaya konulamamaktadır. Bu işten en az karlı çıkan RUF ise elmasların piyasa fiyatının sadece %10'unu elde edebilmiştir (Farah, 2001). Ortaya koyulan bilgiler ışığında el-Kaide'nin elmas kaçakçılığında Belçika'dan bağımsız olmadığı görülmektedir. El-Kaide mensuplarının Belçika bankalarında hesapları bulunmuş ve bu hesaplardan para transferleri gerçekleştirilmiştir. Bunlar ancak 11 Eylül'ün ardından yapılan soruşturmalarla aydınlatılmış, Avrupalı şirketlerin terörize etme ve yerli unsurları vekalet savaşının unsurları olarak kullanma politikaları gün yüzüne çıkarılmıştır.

2.4.6.4. Uyuşturucu ve Silah Kaçakçılığı

Savaş boyunca BM Güvenlik Konseyi tarafından Liberya ve Sierra Leone'ye getirilen silah ambargoları sürekli olarak çeşitli şekillerde delinmiş ve bölgeye yönelik silah akışı durdurulamamıştır. Bunun belli başlı birkaç sebebi bulunmaktadır. Öncelikle bölge ülkeleri söz konusu dönemde silah kaçakçılıklarının önüne geçebilecek yeterli mekanizmaya sahip değildi ve bazı ülkeler bilerek buna engel olmamayı tercih etmekteydi. Örneğin Fildişi Sahili yönetimi Liberya Devlet Başkanı Charles Taylor'a ve RUF'a sempati beslemekteydi ve ambargolara karşı Liberya'ya ve RUF'a bir çıkış yolu sunmaktaydı. Bu açıdan ambargoların delinmesinde büyük paya sahipti. Bunun yanı sıra Burkina Faso hükümeti de Liberya'da çok sayıda Burkina Fasolu asker olduğunun farkındaydı. RUF içerisinde de üst düzey görevlerde yer alan İbrahim Bah gibi Burkina Fasolular bulunmaktaydı. Daha sonra başka bir bahiste ismi zikredilecek olan İbrahim Bah, Burkina Faso, Liberya ve RUF arasındaki para, silah ve elmas transferini sağlamaktaydı (UN Sierra Leone Panel of Experts, 2000: 38). Silah akışının durdurulamamasının bir diğer sebebi de Soğuk Savaş sırasında silahlanma yarışına giden blokların, Soğuk Savaş'ın ardından silah stoklarını yasa dışı ticaret yoluyla eritme yoluna gitmeleri olmuştur. BM Sierra Leone Uzman Raporu'na göre söz konusu ülkelere yönelik gerçekleşen silah akışı genellikle bölgede faaliyet gösteren iş insanlarının uluslararası kontakları aracılığıyla eski Doğu Bloğu ülkelerinden hareketle gerçekleşmiştir (2000:40).

RUF mensuplarının bir kısmının askeri eğitim almamış olmaması ve çocuk askerlerin savaş sırasında yoğun olarak kullanılması hafif silahları savaş içerisinde önemli bir hale getirmektedir. Mayıs 2000’de barış süreci ile birlikte başlatılan silahsızlandırma (disarmament) programı çerçevesinde, sadece sekiz ayda 12.500 silah, 250.000 parça cephanelik ele geçirilmiştir. Bu silah ve cephanelikler başta Doğu Avrupa ülkeleri olmak üzere, Amerikan, Belçika, Alman ve İngiliz tipi üretimlerdir. Silah modelleri ise genel olarak şöyledir: 496 tabanca, 4.000 AK-47 ‘Kalaşnikof’, 1.072 AK-74, 940 G-3, 440 FN-FAL, 451 SLR tüfeği, 140 makinalı tüfek, 217 bomba atar, 1.855 el bombası, 45 havan topu (UN Sierra Leone Panel Of Experts, 2000:34). BM yaptırım altında olan Liberya ve Sierra Leone’nin kıyı şeritleri ECOMOG güçlerinin kontrolü altında olduğu için bu silahlar hava yahut kara yolu ile ulaşabilmiştir.

Sierra Leone iç savaşında özel askeri şirketlerin savaş içerisindeki yeri bölüm içerisinde dile getirilmiştir. Ancak bu özel askeri şirketler ve danışmanlıklardan sadece Sierra Leone’nin merkezi hükümeti değil RUF da Liberya hükümeti vesilesiyle yararlanmıştır. Apartheid rejimi döneminde Güney Afrika Savunma Kuvvetleri’nde çalışmış ve ABD’de Savunma Ateşeliği görevini yürütmüş olan Fred Rindel, Liberya Devlet Başkanı Charles Taylor ile 1998 yılında Liberya’daki anti-terörist birliğine askeri eğitim vermek üzere anlaşma imzalamıştır. Rindel aynı zamanda Taylor’ın özel güvenlik danışmanı olmuştur. Bu sırada sadece Liberyalılara değil Sierra Leone, Burkina Faso, Nijer ve Gambiya vatandaşlarına da askeri eğitim verilmiştir. Rindel söz konusu dönemde Güney Afrika’da Dodson Havacılık Bakım ve Yedek Parçaları Şirketi’nin de sahibiydi ve onun hava araçları Liberya ve Sierra Leone’ye yönelik silah ambargosunun delinmesine sebep olmuştu. Dodson şirketine ait bir uçağın Liberya’ya silah taşıdığı ECOMOG tarafından tespit edilince söz konusu şirket 31 Aralık 1998 tarihinde kapatılmıştır. Rindel benzer faaliyetlerini Angola iç savaşı sırasında da göstermiş ve UNITA’ya destek olmuştur (Kamara, 2001). Buna ek olarak İsrail ordusunda subaylıktan emekli olan ve daha önce Kolombiyalı kokain kartellerine yasa dışı silah satmaktan ülkesinde hüküm giyen Yair Klein de Liberya ve Sierra Leone’de (RUF) askeri eğitim vermiş ve askeri teçhizat temininde bu ülkelere yardım etmiştir. Daha sonra teröristlere ajanlık yapma, silah ve uyuşturucu madde sağlama suçlaması ile Sierra Leone’de yargılanmıştır (Rupert, 1999).

BM Sierra Leone Uzman Raporu'na göre Rindel tarafından silah ambargosu hava yolu ile delinirken Abidjan'da yaşayan ve Taylor ile yakın ilişkilere sahip olan İsraili iş adamı Simon Resenblum'un kamyonları vesilesiyle Liberya ve Sierra Leone'ye silah ve cephanelik taşınmıştır (2000: 42). Ayrıca Sierra Leone barış gücü misyonunun önde gelen personellerinden birinin açıklamasına göre Ukraynalı iş adamı Leonid Minin Taylor ve RUF'a silah temin etmiştir. Bu iş adamının Ukrayna hükümeti ile temasları bulunmaktadır ve Liberya'da da bir kereste fabrikası işletmektedir (Rupert, 1999). Minin sadece Sierra Leone ve Liberya'da değil, bütün Batı Afrika'da silah kaçakçılığı kimliği ile tanınmaktadır (Traynor, 2001).

RUF karakterize edilirken örgütün birkaç özelliğinin altı çizilmektedir. Bunlar uzuv kesme, çocuk askerler ve yoğun uyuşturucu/alkol kullanımınıdır. Savaştan önce de gençler arasında yaygın olan uyuşturucu kullanımı savaş döneminde çocukların dahi erişimine açılmıştır. Bu maddeler bölgede faaliyet gösteren uluslararası suç örgütleri ve iş insanları aracılığıyla yaygınlaştırılmaktadır. Bu iş insanlarından en faal olanı, bir zamanlar Kolombiyalı uyuşturucu baronu Pablo Escobar ile çalışan Ekvadorlu Nico Shefer'dir. Yani uyuşturucu maddeler silah kaçakçılığında da olduğu gibi yabancı iş insanları aracılığıyla büyük ölçüde Latin Amerika'dan temin edilmiştir. Sierra Leone ve Liberya savaş sonrası dönemde özellikle gençler arasındaki yoğun uyuşturucu kullanımının sancılarını hala çekmektedir. Günümüze uzanan süreçte bu iki ülke dünyanın en yüksek uyuşturucu kullanım oranlarına sahiptir (Gberie, t.y.: 3).

Şekil 6: 20. Yüzyılın sonunda, Afrika'da meydana gelen silah ve elmas kaçakçılıklarının rotası (Fyfe, Nicol, Sesay, 2001)

2.4.7. Savaşın Sierra Leone'ye Maliyeti

Sierra Leone, irili ufaklı çok sayıda devletin ve şirketin belli oranlarda müdahil olduğu ufak çaplı bir dünya savaşına sahne olmuştur. Kolonyal dönemden itibaren istikrarlı bir siyasi ve ekonomik yapı kurulamayan ülkede sivil mağduriyeti hiçbir zaman dindirilememiş ve iç savaş döneminde bu mağduriyet zirve yapmıştır. Daha önce de bahsedildiği üzere, bu dönemde insani gelişmişlik endekslerinde en kötü performans gösteren ülkeler arasında yer almıştır. 1990-2002 yılları arasında ülke nüfusunun %5,7'si günlük 1 doların altında gelir ile geçimini sağlamak zorunda kalmış, yaşam beklentisi 1990 yılında 42 yıl iken 2000 yılında 34 yıla kadar düşmüştür (Kaldor ve Vincent, 2006: 15).

Savaşın en büyük bedelini katliam, tecavüz, uzuv kesme, işkence, çalışmaya zorlama gibi insanlık dışı muamelelere maruz kalan siviller ödemiştir. Durumun vahametini idrak edebilmek adına belli rakamlara göz atmakta fayda vardır. Veriler çeşitlilik arz etmekle birlikte BM Kalkınma Programı verilerinde 1991-2002 yılları arasında savaş nedeniyle, 5 milyondan fazla nüfusa sahip ülkede 70.000 kişinin hayatını kaybettiği, 2.6 milyon kişinin -yani ülke nüfusunun neredeyse yarısının- göç etmek zorunda kaldığı ortaya konulmuştur (Kaldor ve Vincent, 2006: 4). Ancak birçok kaynakta can kaybı yaklaşık 50.000 olarak ifade edilmektedir. Söz konusu rakamlar sadece yaklaşık değerleri ifade etmektedir. Net sonuçlara ulaşmak mümkün değildir.

Savaşın ardından kurulan Sierra Leone Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu savaş hakkında çok yönlü araştırmalar yürüterek kapsamlı bir rapor hazırlamıştır. Bu rapora göre savaşın ardından ülkenin birçok bölgesinde çok sayıda toplu mezara rastlanmıştır. Zengin elmas yataklarını barındıran Kono bölgesinde otuzu aşkın toplu mezar bulunduğu ve cesetlerin çok azının kimliğinin tespit edilebildiği ifade edilmiştir. Aralarında çocukların da yer aldığı kişilerin kimisinin vurularak kimisinin de yakılarak öldürüldüğü tespit edilmiştir (Geniş bilgi için bkz: TRC, Appendix 4, 2004).

Sierra Leone iç savaşının karakteristik özelliklerinden biri de işkence olarak uzuv kesiminin yaygın olmasıdır. Bu işkence türü cezalandırma, korku saçma ve karşı tarafa bir mesaj verme yöntemi olarak kullanılmıştır. Mesela -daha önce de bahsedildiği üzere- 1996 yılındaki seçimlerde halkın seçimlere katılmasına engel olmak için çok sayıda kişinin elleri RUF tarafından kesilmiştir. Bu süreçte güney ve doğu bölgelerinde yaygın olan bu şiddet, 1997'de gerçekleşen RUF destekli darbe ile kuzey ve batı bölgelerinde de yaygınlık kazanmıştır. Lome Barış Antlaşması'nın ardından da RUF bu anlaşmaya uymayacağına sinyallerini uzuv kesme yöntemiyle vermiştir. Uzuv kesimi eylemi, bir tarım aracı olarak kullanılan ve ülkede neredeyse her evde bulunduğu ifade edilen palalarla gerçekleştirilmiştir. Bununla alakalı verilen rakamlar 10.000 ila 40.000 arasında değişiklik göstermektedir. Ancak bu işkenceye maruz kalan kişilerin en az dörtte üçünün bu sebepten hayatını kaybettiği ifade edilmektedir. İşin belki de ilginç kabul edilebilecek tarafı ise bu saldırı ve işkence yönteminde sadece Lübnanlıların hiçbir şekilde hedef haline getirilmemesidir (TRC Appendix 5, 2004: 8-9-10). Hedef haline getirilenler çoğunlukla Nijeryalılar, polis memurları, gazeteciler

ve din adamları olmuştur. Uzu vurlarını kaybeden insanlar için 1999 yılından başlayarak ülkenin çeşitli yerlerine kamplar kurulmuştur (HRW, 1999). Tecavüz vakaları da azımsanamayacak boyutlardadır. Bununla alakalı Sierra Leone’de görev yapmış olan doktorlar ve sağlık personelleri gün içerisinde onlarca tecavüz mağduru ile karşılaştıklarını ifade etmişlerdir (HRW, 1999).

Sivillerin mağduriyetinin tek sorumlusu elbette ki RUF değildir. Merkezi hükümet, ECOMOG, Sivil Savunma Güçleri ve hatta UNAMSIL personelinin de sivillere yönelik istismarlarda bulunduğu çeşitli raporlara ve tanık ifadelerine yansımıştır. Misalen İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün kayda geçirmiş olduğu tanık ifadelerine göre Sivil Savunma Güçleri’nden Kamajorlar etkinlik kurdukları bölgelerde halkın mallarını yağmalamış, onlarca insanın zorunlu göç etmesine sebebiyet vermiştir (HRW, 1999). Aynı şekilde, BM Barış Gücü Misyonu personelleri de çeşitli suçlara karışmışlardır ki bu durum Afrika’da iç savaş tecrübesi geçiren birçok ülkede görülmüştür. Yine tanıkların ifadelerine göre iki Ukraynalı barış gücü askeri, ülkenin doğusunda yer alan Joru şehrinin yakınlarında bir kadına tecavüz etmişlerdir. Aynı şekilde Bangladeşli bir misyon memuru da 14 yaşındaki mülteci bir çocuğa tecavüz etmiştir. Bu tatsız hadiselerin ardından soruşturma başlatılmış olsa da herhangi bir sonuç alınamamıştır ve bu askerler yurtlarına geri gönderilmişlerdir (HRW, 2003).

Böyle bir ortam içerisinde, savaş sonrası dönemde depresyon, travma sonrası stres bozuklukları gibi psikolojik rahatsızlıklar ve uyuşturucu madde bağımlılığı olan 400.000 insan teşhis edilmiştir. Yaklaşık 6 milyon nüfusu olan ülkede bu rahatsızlıklardan muzdarip olan kişilerin sadece %1’i tedavi edilebilmiştir (Gberie, t.y.: 12).

2.4.8. Sierra Leone Özel Mahkemesi (Special Court for Sierra Leone [SCSL])

Lome Barış Antlaşması ile RUF mensuplarına getirilen affın ağır insan hakları ihlalleri, savaş suçları ve insanlığa karşı işlenen suçları kapsamayacağı öngörülmüştü. Ancak Sierra Leone’de bu kişileri cezalandıracak sağlam bir adli ve idari mekanizma mevcut değildi. En azından kendisi de hukukçu olan Cumhurbaşkanı Ahmad Tejan Kabbah böyle düşünmekteydi. Bu açıdan adaletin sağlanması için uluslararası bir mahkemenin gerekli olduğu görüşündeydi ve hatta uluslararası bir yargı mekanizması

olan UCM'yi fazlasıyla idealize eden ifadeleri bulunmaktaydı (Gberie, 2010: 33). Bu çerçevede Kabbah birtakım girişimlerde bulunarak, BM nezdinde söz konusu suçların araştırılması ve cezalandırılmasını talep etmiştir. Onun bu talebine istinaden BM Güvenlik Konseyi, BM Genel Sekreterliği'ne bağımsız bir mahkeme kurulması ve söz konusu suçların “en büyük sorumluluğunu” taşıyan kişilerin yargılanması için Sierra Leone hükümeti ile görüşme yetkisi vermiştir (S/RES/1315).

16 Ocak 2002 tarihinde BM ve Sierra Leone hükümeti Sierra Leone Özel Mahkemesi'nin yasal çerçevesini belirledikleri bir anlaşma imzalamışlardır. Anlaşmaya göre bu mahkeme hem uluslararası hukuku hem de Sierra Leone iç hukukunu dikkate alacak olan bağımsız bir mahkeme olacaktır. Burada mahkemenin bağımsız olacak olması altı çizilecek bir husustur. Zira BM Güvenlik Konseyi daimî üyelerinden Rusya, Çin ve Fransa, BM tarafından desteklenen ve fonlanan bir mahkemenin kurulmasına karşı çıkmışlardır. Çünkü İngiltere ve ABD'nin etki gücünü hissettirdiği ve yeniden şekil vermeye çalıştığı bir ülkede, söz konusu devletler çok fazla söz hakkına sahip olmamışlardır. Bu yüzden BM'nin enerjisini ve kaynaklarını bu ülkede harcamasını istememişlerdir. Dolayısıyla mahkeme İngiltere ve ABD'nin girişimleri ve bağışlarıyla kurulabilmiştir. Mahkemenin dizaynı da büyük ölçüde bu ülkelerin inisiyatifine bırakılmıştır (Thompson, 2015: 86). Bu iki ülkenin böylesi bir uluslararası mahkemenin kurulmasına destek olmasının amacı ise Liberya'da Taylor rejiminin değiştirilmesini istemeleri ve Sierra Leone'deki mevcut rejimi konsolide etmeyi amaçlamış olmaları olabilir. Politik figürler olan Taylor ve Sankoh'un yanı sıra RUF ile mücadelede ismi öne çıkan, CDF'nin lideri ve aynı zamanda içişleri bakanı olan Samuel Hinga Norman'ın SCSL'de yargılanarak ülke siyasetinden ihraç edilmesi bu ihtimali akıllara getirmektedir.

Sierra Leone hükümeti ile BM arasında yapılan anlaşma uyarınca Sierra Leone Özel Mahkemesi tarihsel olarak sınırlandırılmıştır ve sadece 30 Kasım 1996 tarihinden itibaren işlenen suçlarla ilgilenmesi öngörülmüştür. Hususi olarak bu tarihin seçilmiş olma nedeni ise, Abidjan Antlaşması'nın bu tarihte geçerliliğini yitirmiş olmasıdır (Cruvellier, 2004: 1). Buna karşılık, İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne göre bu suçlamalar, “en büyük sorumluları” yargılama ilkesinin çok dar anlamını yansıtmaktadır. Bu demektir ki, sadece suçları planlayan ve yapılmasını emreden devlet başkanı ya da hükümet bakanı olan bir üst değil suçu işleyen sıradan bir bölgesel

komutan da yargılanmalıdır. Çünkü aksi takdirde Özel Mahkeme insanlığa karşı işlenen suçların binlerce sorumlusundan sadece çok azını yargılayabilecektir. Böylece suç işleyen binlerce kişi Özel Mahkeme'nin adaletinden ve neticesinde tutuklanmaktan kurtulmaktadır. Fakat Özel Mahkeme; zaman kıtlığı, mali kriz, yeni sorumluların kimliğini saptama ve onların suçlanması zorlukları nedeniyle “en büyük sorumluları” yargılama ilkesinin diğer bir anlamını kabul etmekte isteksizdir (Yeryomina, 2007: 48).

Sierra Leone Özel Mahkemesi'nin masraflarının ise BM bütçesinden değil gönüllü ülkelerin bağışlarından karşılanması öngörülmüştür. Mahkeme boyunca otuzdan fazla ülkeden bağış toplanmıştır. Bu ülkelerden ABD, Kanada, İngiltere ve Hollanda mahkemenin ilk yılının üçte ikilik bütçesini karşılamıştır. Bu durum doğal olarak bu ülkelerin mahkeme üzerinde etkinlik sahibi olmasına yol açmıştır (Cruvellier, 2004:10).

İlklerin ülkesi olan Sierra Leone, kurulan bu mahkemenin tüm bu özellikleri ile de aslında yeni bir uluslararası adalet modeline ev sahipliği yapmıştır. Hem uluslararası hem de yerli hâkim ve savcılarının görev yaptığı bu yeni mahkeme modeli, “melez mahkeme” olarak isimlendirilmiştir. Söz konusu uygulama daha sonra Balkanlar'da Kosova ve Güneydoğu Asya'da Doğu Timor'da da kullanılmıştır. Sierra Leone Özel Mahkemesi, Yugoslavya ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemeleri'nden pek çok yönden ayrılmaktadır. En temel farklardan biri, yetkinin kullanılma tarzıdır. En önemli fark Yugoslavya ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemeleri yerel hükümetlerin değil BM'nin yetki alanında çalışmaktadır. Sierra Leone için Özel Mahkeme ise BM ile Sierra Leone Hükümeti arasındaki bir anlaşma ile kurulmuştur ve bu nedenle Sierra Leone ile BM ortak yetki alanında görev yapmaktadır (Yeryomina, 2007: 35-36).

Sierra Leone Özel Mahkemesi için hükümet tarafından Freetown'da 11,5 dönümlük bir arazi tesis edilmiş ve mahkeme için gerekli olan personel ofisleri, mahkeme salonları ve cezaevi binaları bu araziye inşa edilmiştir (Cruvellier, 2004:2). Yani Ruanda ve Yugoslavya mahkemelerinden farklı olarak bu mahkeme, doğrudan suçların işlendiği yerde görevini yürütmüştür. Bu durum, tanıkların ifadelerinin dinlenmesi ve suçların tetkik edilmesi açısından yerinde bir karar olarak

değerlendirilmektedir. Aynı zamanda yerli halkın dava sürecini takip etmesini sağlamıştır.

Bütçe yönüyle de Sierra Leone Özel Mahkemesi'nin diğer iki mahkemeden daha az maliyetli olacağı düşünülmüştür. Başlangıçta SCSL için en az üç yıllık bir zaman dilimi ve 56,8 milyon dolarlık bir bütçe öngörülmüştür. Ancak bu öngörülerin gerçekleştirilmesi konusunda, özellikle de bütçe mevzusunda zorluklar yaşanmıştır (HRW, 2003) ki bu nedenle, yargılama süreçleri beklenildiği gibi hukuki bağlamda sağlıklı bir surette takip edilememiştir.

2.4.8.1.Yargı Süreci

Sierra Leone Özel Mahkemesi'nin ana organlarından biri olan İzleme Ofisi (The Office of the Prosecutor), mahkeme kapsamında yargılanacak olan söz konusu en üst düzey suçluları belirlemek üzere Kasım 2002'de faaliyete geçmiştir. Bir senelik bir çalışma neticesinde temelde on üç isim belirlenmiştir. Bunlar RUF kurucu lideri Foday Sankoh, RUF'un ikinci lideri Issa Sessay, RUF'un üst düzey komutanlarından Sam Backarie, Morris Kallon ve Augustine Gbao, AFRC lideri John Paul Koroma, AFRC komutanlarından Alex Tamba Brima, Ibrahim Bazy Kamara, Santigie Kanu, CDF'nin ulusal koordinatörü ve tutuklandığı dönemde İçişleri Bakanı olan Sam Hinga Norman, CDF'nin savaş direktörü Moinina Fofanah, Kamajor şefi Allieu Kondewa'dır. Bunların dışında Sierra Leone'nin dışından bir isim de suçlular listesinde yer almıştır: Liberya Devlet Başkanı Charles Taylor (A/59/816 S/2005/350).

2004 yılında başlayan duruşmalarda, listede bulunan on üç suçlu arasından ağır hasta olan Foday Sankoh'un ve Sam Bockarie'nin ölmelerinden dolayı bu kişilere karşı yargılama gerçekleştirilememiş, dosyaları kapatılmıştır. John Paul Koroma ise kayıplara karışmış, izi bulunamamıştır. Akıbeti meçhuldür. Duruşmaların başladığı dönemde devlet başkanlığı görevini yürüten Taylor, ancak 2006 yılında yakalanarak hâkim karşısına çıkartılabilmektedir. Diğer dokuz suçlu yakalanarak gözaltına alınmıştır.

Tablo 1: İddianame ve Tutukluluk Durumları (A/59/816 S/2005/350)

Sanık	İddianamenin Hazırlanması	İddianamenin Onanması	İddianame/Tutukluluk Durumu
Sam Bockarie	3 Mart 2003	7 Mart 2003	İddianame geri çekildi (8 Aralık 2003)
Alex Tamba Brima	3 Mart 2003	7 Mart 2003	Tutuklandı (10 Mart 2003)
Moinina Fofana	24 Haz 2003	26 Haz 2003	Tutuklandı (29 Mayıs 2003)
Augustine Gbao	16 Nisan 03	16 Nisan 03	Tutuklandı (19 Mar 2003)
Morris Kallon	3 Mart 2003	7 Mart 2003	Tutuklandı (10 Mart 2003)
Brima Bazzy Kamara	26 Mayıs 2003	28 Mayıs 2003	Tutuklandı (29 Mayıs 2003)
Santigie Borbor Kanu	15 Eylül 2003	16 Eylül 2003	Tutuklandı (17 Eylül 2003)
Allieu Kondewa	24 Haz 2003	26 Haz 2003	Tutuklandı (29 Mayıs 2003)
Johnny Paul Koroma	3 Mart 2003	7 Mart 2003	Bulunduğu yer meçhuldür
Samuel Hinga Norman	3 Mart 2003	7 Mart 2003	Tutuklandı (10 Mart 2003)
Foday Saybana Sankoh	3 Mart 2003	7 Mart 2003	İddianame geri çekildi (8 Aralık 2003)
Issa Hassan Sesay	3 Mart 2003	7 Mart 2003	Tutuklandı (10 Mart 2003)
Charles Ghankay Taylor	3 Mart 2003	7 Mart 2003	Tutuklandı (29 Mar 2006)

Charles Taylor dışındaki diğer dokuz zanlının davaları, mensubu oldukları örgütlere uygun olarak birleştirilmiştir. Yani bu dokuz suçlu için, müstakil olarak dokuz ayrı davaya bakılmamıştır. Bunu şu tablodan görmek daha anlaşılır olacaktır:

Tablo 2: Sierra Leone Özel Mahkemesi Davaları (A/59/816 S/2005/350)

Dava	Sanklar	Yargılamanın Başlangıç Tarihi
CDF	Samuel Hinga Norman Allieu Kondewa Moinina Fofana	3 Haziran 2004
RUF	Issa Hassan Sesay Morris Kallon Augustine Gbao	5 Temmuz 2004
AFRC	Alex Tamba Brima Brima Bazzy Kamara Santigie Borbor Kanu	7 Mart 2005
Taylor	Charles Ghankay Taylor	29 Mart 2006
Koroma	Johnny Paul Koroma	Belirsiz (bulunduğu yer meçhuldür)

Sanık listesindeki bazı isimler üzerinde Sierra Leone halkı hem fikir değildir. Özellikle, gözaltına alındığı dönemde İçişleri Bakanı olan Norman'ın yargılanması, ülkenin en büyük etnik grubu olan Mendeleri gücendirmiştir. Zira Norman hem askerlerden hem de isyancılardan korunmak için Mendeler tarafından kurulan, sivil hükümete de savaş boyunca destek veren Kamajorların bünyesinde savaşmıştır. Bu sayede Kabbah rejimi içerisinde önemli yerlere gelmiştir. Mendeler için kahraman olarak kabul edilen bu zatın yargılanması, Kabbah rejimine yönelik algının değişmesine sebep olmuştur (Geniş bilgi için bkz: Gberie, 2010). Norman'ın yargılanması, daha önce de dile getirildiği üzere, onun ülke siyasetinden tasfiyesi amacını taşıyor olabilir.

2.4.8.2. Sierra Leone Özel Mahkemesi'ne Yönelik Eleştiriler

Sierra Leone Özel Mahkemesi'ne yöneltilen eleştiriler genel olarak uluslararası adalet mekanizmasına yöneltilen eleştiriler ile paralellik göstermektedir. Öncelikli eleştiri, UCM gibi uluslararası adalet mekanizmalarının odak olarak seçici davranması ve Afrika'ya odaklanması konusu üzerinedir. Bazıları bunun anlaşılabilir bir şey olduğunu çünkü Afrika'daki devletlerin zayıf oldukları, işlenen suçlara karşı yeterli

adli mekanizmaya sahip olmadıkları ve Roma Statüsü'ne yeterince bağlılık gösteremedikleri değerlendirmelerinde bulunmaktadır (Gberie, 2010: 32). Ancak ABD'nin Irak'ı, İsrail'in Filistin'i işgalinde yaşanan ve yaşanmaya devam eden ağır insan hakları ihlalleri için bu tarz yargı mekanizmaları gündeme gelmemektedir. Bu durum zaman zaman Afrika'da, uluslararası adalet mekanizmalarının kendi hukuk mekanizmalarını küçümsediği ve dikkate almadığı yönünde itiraz seslerinin yükselmesine yol açmaktadır (Kelsall, 2009: 14). Bunun yanı sıra uluslararası yargı mekanizmaları, meseleleri yerelleştirmekle ve savaşa sebep olan birçok faktörü görmezden gelmekle suçlanmaktadır. Örneğin Ruanda soykırımında Fransa'nın payı olduğu gerçeği artık reddedilmemektedir. Buna rağmen Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde yargılananların tamamı Afrikalıdır. Aynı durum Sierra Leone Özel Mahkemesi için de geçerlidir. Önceki bölümlerde yeri geldikçe zikredilen, uluslararası raporlarda isimleri vurgulanan ve suçları kanıtlanmış yabancılar bu mahkemede sanık koltuğuna oturtulmamışlardır. Ayrıca Taylor'dan başka RUF'a destek olan Kaddafi ve Blaise Compaoré gibi liderler gündem dışı bırakılmıştır. Bunun başlıca sebebi ise, iddialara göre ABD yönetiminin Compaoré, Kaddafi ve silah tüccarı İbrahim Bah'ın mahkemede gündeme gelmesi durumunda, mahkeme için sağladığı desteği keseceği yönünde şantaj yapmış olmasıdır. Bu durum İngiltere ve ABD'nin Liberya'daki mevcut yönetimin değişmesi hususunda fikir birliğine vardığının bir göstergesi olarak yorumlanmıştır (Mahony, 2015: 91). Bu açıdan esasında burada hukuki değil siyasi bir durum söz konusudur ve uluslararası yargı mekanizmalarının Afrika'da küresel aktörler tarafından siyasallaştırılabileceğini ortaya koymaktadır.

Bunların yanı sıra Sierra Leone Özel Mahkemesi bağlamında, mahkeme bünyesindeki kilit konularda genel olarak yabancı kökenlilerin -çoğunlukla Amerikalıların- bulunması, mahkemenin bağımsızlığına gölge düşüren unsurlardan biri olmuştur (Cruvellier, 2004: 7). Ancak daha önce de bahsedildiği üzere mahkemenin masrafları büyük ölçüde belli başlı yabancı ülkeler tarafından karşılandığı için bu durum kaçınılmaz olmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SİERRA LEONE İÇ SAVAŞINDA ÇOCUK ASKERLER

3.1. SİERRA LEONE'DE ÇOCUKLARIN MİLİTANLAŞMASININ KÖKENLERİ

Afrika'daki çocuk asker sorununun en trajik boyutlarına tanık olunan Sierra Leone'de, çocukların çeşitli şekillerde istismar edilmesi ve genç öfkenin yaygınlaşması aslında uzun bir geçmişe sahiptir. Çocukların militanlaşmasını tetikleyen en önemli unsur ise -Afrika'nın geneli için de söylenebileceği üzere- koloni yönetiminin sebep olduğu toplumsal bölünmüşlük ve keskin sınıfsal ayrımlar olmuştur. İngiltere yönetiminin tedrici olarak Freetown'a yerleştirdiği Kreoller, koloni yönetimi tarafından desteklenmiş, eğitim ve nitelik gerektiren sektörlerde başat konuma gelmişlerdir. Bu yüzden Kreoller, yetiştirildikleri Batı kültürünün etkisiyle kendilerini bölge yerlilerinden ayrı ve üstün görmüşler, yerlileri dışlama eğiliminde olmuşlardır. Kreoller toplumun elit tabakasını oluştururken, yerliler toplumun fakir ve ezilmiş alt sınıfı olarak kalmışlardır. Bölge yerlileri ile Kreoller arasında sağlıklı bir toplumsal yapı kurulması bu sebepten mümkün olmamıştır.

Kreollerin ardından 19. yüzyılın sonlarında Batı Afrika'ya yönelik gerçekleşen Lübnanlı göçleri, toplumsal yapının yeniden şekillenmesine sebep olmuştur. Lübnanlılar ticaret hayatındaki tecrübeleri ve İngilizlerin teşvikleri sayesinde kısa sürede Sierra Leone'de zenginleşmişler ve ülke sermayesini büyük ölçüde ellerinde toplamayı başarmışlardır. Böylesi bir ortamda Kreollerin tahtı sarsılmıştır. Ancak yerlilerin cephesinde değişen bir şey olmamıştır. Kötü şartlar altında çalıştırılan yahut işsizlik ve fakirlikle mücadele edenler yine yerliler olmuştur. Sistemden dışlanan ve ötekileştirilen gençler, 20. yüzyılın başlarında devlet otoritesine karşı güvenlerini kaybederek apolitik, asosyal ve şiddete meyilli hale gelmişlerdir (Abdullah, 2002: 21). Bu dönemde Arms Akimbo, Foot-A Backers ve A-Burn-Am gibi önde gelen gençlik çeteleri Freetown'da aktif hale gelmiştir (Rosen, 2005: 65). Bu isyan havası içerisinde Afrika'daki ilk işçi grevleri de Freetown'da meydana gelmiştir. Sömürgeciliğe karşı mukavemet gösteren ve gençleri organize etmeyi amaçlayan Batı Afrika Gençlik Ligi,

Sierra Leone’de gençlerin kitleler halinde harekete geçmesi için işlevsel olmuştur (Rosen, 2005: 67). Ancak İkinci Dünya Savaşı yıllarında söz konusu Lig, kolonyal yönetimin baskılarına direnememiştir.

Freetown ve çevresinde durum bu şekilde iken hinterlandın ormanlık alanlarında gençler ve çocuklar sömürgeciliğe karşı çeteler (secret society) oluşturmuş ve savaşlar vermiştir. Bunlardan en çok bilineni “Poro” isimli gizli topluluktur. Bu topluluk Mendeler tarafından kurulmuş; Liberya, Gine ve Fildişi Sahili’nde de faaliyet göstermiştir. Bu örgütlenmeler çeşitli dini ve kültürel seremonilere sahip olup bünyelerine sadece erkekleri kabul etmekteydiler. Elmas madenlerinin yoğun olduğu bölgelerde zorla çalıştırılan ve kötü muamelelere maruz kalan çocuklar -RUF’da da görüldüğü üzere- Poro topluluğu bünyesine dahil olmaktaydı. Şehirlerde kurulan ve büyük ölçüde gençlerden oluşan çete grupları da bu orman teşkilatlarının çokça etkisinde kalmıştır. Bu gruplar kendi aralarında rekabet etmekle birlikte polislerle de çatışmalara girebilmekteydiler (Rosen, 2005: 69).

Kolonyal dönemde köklenen genç öfke, bağımsızlığın ardından düzenin aynı şekilde devam etmesi ve Afrika’da devrimci fikirlerin yaygınlık kazanması ile daha da alevlenmiştir. İki başat parti olan SLPP ve APC, gençleri kendi politik çizgilerine çekme ve onları bu yolda harekete geçirme gibi hedeflerle gençlere dar bir bakış açısı ile yaklaşmışlardır. Örneğin APC, destekçisi olan gençlerin benzer kıyafet ve sembollerini kullanmasını sağlayarak kendi gücünü ve etkisini rakiplerine göstermeye çalışmıştır. Bu parti iktidara gelince, destekçisi olan gençler iltimas elde etmiş ve diğer yurttaşlara karşı şiddet eylemlerinde bulunmalarına göz yumulmuştur (Rosen, 2005: 78). Ülkenin gençleri yıllarca iktidar kavgasının parçası haline getirilmiştir. Hatta bu durum daha da ileriye götürülmüş, ülkenin işsiz ve fakir gençlerinden, halkın öfkesine karşı politikacıları ve sermayedarları koruyacak olan paramiliter güçler oluşturulmuştur.

Ülkede eğitim sistemi ise savaştan önce genel olarak şehirli orta sınıfın çocuklarına yönelik yapılandırılmıştır. Yani eğitim, sosyo-politik ve ekonomik düzende de olduğu gibi kolonyal dönemin mirasını taşımaya devam etmiştir. Zira İngiliz idaresi döneminde de eğitimde, başta Kreoller olmak üzere elit tabaka öncelikli olmuştur. Ülke bağımsızlığını kazandığında okuma yazma bilen vatandaşların oranı sadece

%8'dir. Bağımsızlığın ardından savaşa kadar uzanan süreçte bu durumda değişen herhangi bir şey olmamıştır. Mevcut eğitim kurumları da savaşa birlikte kullanılamaz hale gelmiştir (TRC Vol. 3B, 2004: 239-240). Savaş öncesi dönemde bazı çocuklar okuyabilmek ve eğitim masraflarını karşılayabilmek adına sezonluk işlerde çalışmak mecburiyetinde kalmıştır (Peters, 2004: 20). Özellikle kırsal bölgelerde çocuk işçilik yaygın olarak görülmüştür. Söz konusu çocuk işçilerin yaşları altıya kadar düşürülebilmektedir (Zack-Williams, 2001: 77). Esasında çocuklar kolonyal dönemden beri iş gücünde kullanılmakta, köle ticaretinin muhatabı olmaktadır. Özellikle Rosalind Shaw'ın kaleme aldığı ve Atlantik'teki köle ticaretinde Sierra Leoneli çocukların durumuna da değinen "Memories of the Slave Trade: Ritual and the Historical Imagination in Sierra Leone" isimli kitap çarpıcı niteliktedir. 19. yüzyılda köle ticareti yasaklanmış olsa dahi ülkenin iç kesimlerinde köle ticareti yerli ortaklarla iş birliği içinde belli oranlarda devam etmiştir. Shaw'a göre Atlantik köle ticaretinin sosyal pratikleri ve etkileri ise hala devam etmektedir. Hatta yazara göre Afrika'daki birçok savaş da bu pratikler çerçevesinde açıklanabilir. Zira köle ticareti, bölge halkına bölünmüş bir toplum yapısı, politik şiddet kültürü ve fakirlik bırakmıştır (Geniş bilgi için bkz: Reno, 2003). Aynı şekilde çocuk işçiler ve çocuk askerler meselesi de bu çerçevede ele alınabilir. Köle ticareti ile yerinden edilip çalışmaya zorlanan yahut çeşitli savaşlarda asker olarak kullanılan çocuklarla yetişkinler arasında ayırım gözetilmemiştir. Bu sadece tarihsel bir anekdot değildir, ülkenin bağımsızlık sonrasında politik kültürünün zeminini hazırlayan bir olgudur. Çocukluk ile yetişkinlik arasındaki bulanıklık bağımsızlık döneminde de devam etmektedir.

Tablo 3: Sahraaltı Afrika'daki Silahlı Çatışmalarda, Ükelere Göre Çocuk Asker Kullanımı (2002) (Twum-Danso, 2003: 24)

Ülke Adı	Nüfus Sayısı	18 yaş altı nüfus oranı (%)	Silahlı Çatışmalarda Kullanılan 18 yaş atındaki çocuklar
Liberya	2.467.000	50	15.000
Sierra Leone	4.428.000	50	10.000

Angola	11.569.000	52	3000
Mozambik	18.265.000	51	8.000-10.000
Uganda	20.791.000	56	8.000-10.000
Etiyopya	60.148.000	53	N/A57

Her alanda yaygınlaşan sosyal ve ekonomik eşitsizlik çocukların ve gençlerin militanlaşma sürecini hızlandırmıştır. 1980’lerde Fourah Bay Koleji öğrencileri ideolojik ve askeri eğitim için başta Libya olmak üzere çeşitli ülkelere gitmişlerdir. Kolonyal dönem ve ardından kolonyal dönemin mirasını devralan hükümetler döneminde geri bırakılan gençlerin ve istismar edilen çocukların RUF’a sempati duymaları ve gönüllü savaşçılar haline gelmeleri zor olmamıştır.

3.2. SIERRA LEONE’DE ÇOCUKLARIN SAVAŞA KATILIM DİNAMİKLERİ

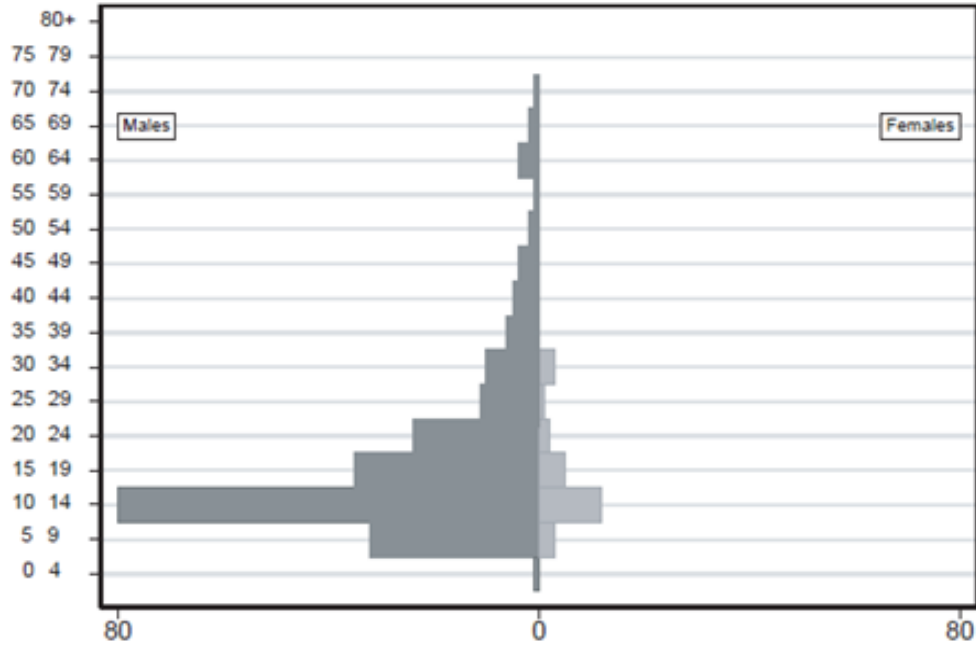
On bir yıllık iç savaş döneminde büyük yıkımlar ve trajediler yaşayan Sierra Leone’de savaşın en ağır yükünü -nüfusun neredeyse yarısını oluşturan- çocuklar sırtlanmıştır. Savaştan önce çocukların militanlaşma eğilimleri gösterdiğinden ve bunun savaşa gönüllü katılımları artırdığından bahsedilmiştir. Ancak çocukların gönüllülük unsurunu da ikiye ayırmak gerekmektedir. Bunlardan birincisi toplum içerisindeki sosyo-ekonomik eşitsizliklere, kurumlardaki yolsuzluklara karşı bir intikam ve başkaldırı güdüsü ile savaşmayı tercih edenler; ikinci ise savaşın meydana getirdiği kaos ortamında güvenliğini sağlamak, para ve gıda temin etmek, barınabilmek yahut da kendi yerleşimlerini korumak maksadı ile gönüllü asker olanlardır. Hem RUF hem de Sierra Leone Ordusu çocukların bu mağduriyetlerinden istifade ederek, maddi kazanç vaatleri ile gençleri ve çocukları kendi saflarına çekmeye çalışmışlardır. Özellikle kimsesiz sokak çocukları arasında savaşa gönüllü katılımlar yüksek olmuştur (Zack-Williams, 2001: 79). Savaş döneminde en kârlı iş askerlik olmuştur. 1995’e gelindiğinde ülke gelirlerinin %75’i orduya ayrılmıştır. Bir genç askerin tüfeğine yazdığı “Savaş benim gıdamdır (war is my food)” sözü dönemin bir özeti

mahiyetindedir (Rosen, 2005: 100). Esasında şartların meydana getirmiş olduğu zorunluluk durumunu “gönüllülük” olarak nitelendirmek ironik bir görüntü arz etmektedir. Zira çocukların önünde başka herhangi bir seçenek bulunması ihtimal dahilinde değildir. Örneğin gönüllü olarak savaşa katılan eski çocuk askerlerden biri, kendisi ile yapılan röportajda savaşa gönüllü katılımını şu şekilde açıklamaktadır:

“1991 yılında savaş başladığında tüm eğitim ve tarım faaliyetleri durdu. 1991 ve 1992 yıllarında hiçbir şey yapamaz hale geldik. Kışlaya yakındık ve kavgadan kaçamazdık. Aşamalı olarak savaşa müdahil olmaya başladım. Artık askerler için çalışıyordum. O zamanlar ben küçük bir çocuktum. Etkileşim böyle başladı. Biliyorsunuz, o zaman halkımla kalmak imkânsızdı çünkü hayat çok zordu. Ben de askere geldim, kendimi tanıttım ve onlarla arkadaş oldum.” (Peters, 2004: 14).

Sierra Leone iç savaşındaki çocuk askerler genel olarak çatışma bölgelerinde yaşayan, toplumun fakir kesimine mensup, koruması olmayan, barış döneminde işçi olarak çalıştırılan çocuklardır (Peters, 2004: 24).

Çocukların asker olarak savaşa müdahil olmasının temel dinamiklerinden birisi de kaçırma ve savaşıma zorlamadır. Başta RUF olmak üzere neredeyse tüm silahlı gruplar içerisinde onlarca çocuk savaşıma zorlanmıştır. Verilere göre kaçırılarak savaşıma zorlananların %28,3’ü 12 yaşın altında, %63’ü ise 18 yaşın altındadır (TRC Vol.3A, 2004: 265). Sierra Leone Toplumsal Refah, Cinsiyet ve Çocuk İşleri Bakanlığı (The Ministry of Social Welfare, Gender and Children Affairs [MSWGCA]), 11 yıllık savaş sırasında 15.000’den fazla çocuğun ailesinden ve toplumundan koparıldığını tahmin etmektedir (TRC Vol.3A, 2004: 267). Kaçırılan çocukların kahir ekseriyeti ise erkeklerden oluşmaktadır.

Şekil 7: TRC Raporlarına Göre Zorla Silah Altına Alınan Kişilerin Oranı (Yaş ve Cinsiyete Göre) (TRC Vol. 3B, 2004: 290)

Savaşın ardından çeşitli STK'ların çocuk askerlerle yaptığı röportajlarda ve Sierra Leone Özel Mahkemesi'ndeki çocuk şahitliklerinde savaşmaya zorlanan çocukların anlattıkları kan dondurucu niteliktedir. Sierra Leone Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu, çocuk askerler ile alakalı hazırladığı raporunda söz konusu çocuklar ile görüşmeler yürütmüş ve bunları kayıt altına almıştır. Bu görüşmelerin birinde eski çocuk askerlerden biri, ordu tarafından nasıl kaçırıldığını şu şekilde anlatmaktadır:

“NPRC'nin yönetiminde olduğu dönemde, sabahın erken saatlerinde annemle birlikte tarladaydık. Altı silahlı adam kulübemize girdi. Biz de arkalarından girdik ve onları ordu üniforması içinde gördük. Bizi zapt ettiler. Grubun komutanı Albay Mohammed Sesay'dı. O bana onlara katılmamı aksi takdirde annemle birlikte beni öldüreceğini söyledi. Başka seçeneğim olmadığı için katılmak zorunda kaldım. Henüz on yaşındaydım ve onlara katılmakta isteksizdim. Bana bir AK-47 silah verildi ve nasıl kullanıldığı gösterildi. RUF'un merkez üssü olan Kailahun'a ulaşınca kadar ismini bile hatırlamadığım birçok köye saldırdık.” (TRC Vol.3B, 2004: 261).

3.3. İÇ SAVAŞTAKİ ASKERİ GRUPLAR VE ÇOCUK ASKERLER

Sierra Leone iç savaşında çok sayıda silahlı grup bulunmasına rağmen temelde üç silahlı grup öne çıkmıştır: Sierra Leone Ordusu, RUF ve CDF. Bu üç grubun çocuk asker pratikleri, ufak farklar taşımakla birlikte büyük ölçüde birbirine benzemektedir. Kaçırma, savaşmaya zorlama, uyuşturucu kullanımı, tecavüzler, cinayetler vs. bu grupların hepsinde görölmüş hadiselerdir. Bu yüzden esasında siviller ve özellikle de çocuklar için -savaş döneminde- bir güvenlik mekanizması söz konusu değildir. Bir terör örgütü olarak RUF sivillere ne kadar zarar veriyorsa ordu da o kadar zarar vermiştir. Özellikle AFRC cunta yönetimi ve Sobeller (gece isyancı gündüz asker olan sınıf) sivil halkı savunmasız hale getirmiştir. Siviller tüm bu gruplardan aynı şekilde tehdit görmüşler ve aynı şekilde mağdur edilmişlerdir. Bu grupların üçü de bu eylemlerini bir ideoloji ekseninde gerçekleştirmemiştir ve ciddi disiplin sorunları olan bir yapılanmaya sahiptir. Çocuk askerler ise kolay kandırılabilir ve masrafsız olmalarının yanı sıra nüfusun çoğunluğunu oluşturmaları bakımından bu gruplar için iyi bir alternatif oluşturmuştur.

3.3.1. Sierra Leone Ordusu

Sürekli darbelerle anılan Sierra Leone ordusu, sivilleri ve çocukları savaşın ilk aşamalarından itibaren örgütlemeye ve silahlandırmaya başlamıştır. Ancak Strasser öncülüğündeki NPRC iktidarı döneminde orduyu güçlendirme hedefi doğrultusunda çocuk asker alımları ciddi yükselişe geçmiştir. Başlangıçta geniş bir kamuoyu desteğine sahip olan NPRC, 1991-95 yılları arasında ordudaki asker sayısını 5.000'den 14.000'e çıkarmıştır. Yeni askerlerin birçoğu fakir ve eğitimsiz gençlerin yanı sıra yaşları 12'ye kadar düşen çocuklar arasından seçilmiştir (Schümer, 2008: 57). Sivil halktan orduya asker alımları bir yandan ordunun az da olsa var olan disiplinini yerle bir etmiş, diğer yandan da zaten kırılğan vaziyette olan sosyal düzeni oldukça tahrip etmiştir. Ordu bünyesine dahil edilen çocuklar düzenli bir askeri eğitimden geçmeden savaş alanına sürölmüşür. Bunun yanı sıra çocukların ordu bünyesine dahil olmalarından mütevellit devlet tarafından öngörölen maaşlarına ordu içindeki üst düzey subaylar tarafından el koyulmuştur (TRC Vol.3B, 2004: 246).

3.3.2. RUF

Bir öğrenci hareketi olarak başlayan ve zaman içerisinde çizgisinden sapan RUF, çocuk asker kullanımının en büyük faili ve sorumlusudur. Savaş sırasında çocukları savaşa ilk defa dahil eden de bu örgüttür (TRC Vol.3B, 2004: 92). Bu süreçte çok sayıda çocuğun ölümüne ve trajik hadiseler yaşamasına sebebiyet vermiştir. Örgüt içinde çocuk askerlerin yaşının yediye kadar düştüğü görülmüştür (Coalition to Stop the Use of Child Soldiers, 2001: 15). Ancak örgüt standartlaşan çocukluk tanımlamalarını kabul etmemiş, dolayısıyla çocuk asker kullandıkları suçlamalarını reddetmiştir. 2000 yılı mayıs ayında RUF sözcüsü bununla alakalı şu ifadeleri kullanmıştır: “RUF, çocukların asker olarak kullanıldığına inanmamaktadır. Onlar beş altı yaşındayken savaşmak için çok küçükler. Biz sadece on, on bir yaşında daha olgun olanlarını kullanırız” (Coalition to Stop the Use of Child Soldiers, 2001: 378).

Savaşçıların neredeyse yarısının çocuk olduğu bilinen RUF içerisinde çocuklar için özel askeri birimler oluşturulmuş ve cinsiyetlerine göre ayrıştırılmışlardır. Çocuklar için oluşturulan birimlere “küçük erkek/kız birlikleri” (small boy/girl unit) ismi verilmiştir. Bu sistem, liderliğini Charles Taylor’ın yaptığı NPFL örneği üzerinden uygulamaya sokulmuştur (Kaifala, 2017: 223). AFRC cunta yönetimi ile yapılan iş birliği de RUF’un elini oldukça güçlendirmiş ve RUF toplumun en savunmasız kanadını oluşturan çocuklara karşı daha keyfi bir tutum içerisine girmiştir. Savaş bitene kadar da çocukların kaçırılması ve savaştırılması hadiseleri devam etmiştir.

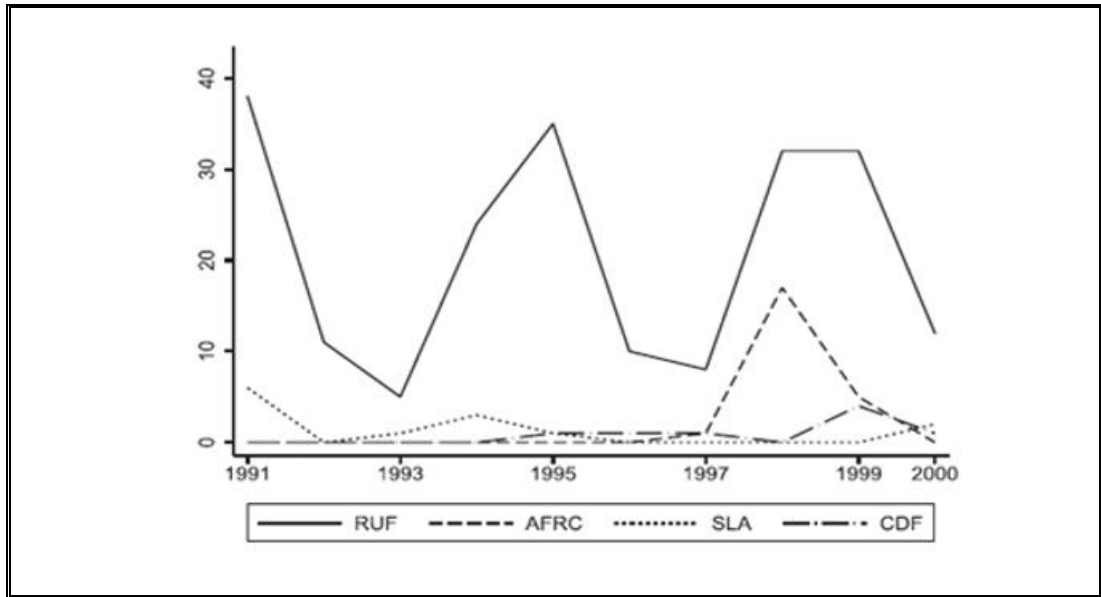
Kamplarda kızlar ve erkeklerin birimleri ayrı tutulsa da aynı askeri eğitimden geçirilmişlerdir. Hiyerarşik bir yapılanmaya sahip olan RUF içerisinde, çocuk birimleri de kendi aralarında bir hiyerarşi benimsemiştir. Örneğin gönüllü katılan çocuklar zorla savaştırılanlardan statü olarak daha üstün tutulmuştur. Aynı şekilde daha güçlü olmaları bakımından erkekler kızlardan daha öncelikli konumda tutulmuştur (Rosen, 2005: 83).

Çocuklara Kara İsa (Black Jesus), Albay Kan Döken (Colonel Bloodshed), Kaptan Kesik El (Captain Cut Hand), Kraliçe Kesik El (Queen Cut Hand), Süpermen gibi takma isimler verilmiştir (Rosen, 2005: 61). Bu isimler esasında RUF’un ideoloji yoksunluğunu ve vahşi doğasını ortaya koymaktadır.

3.3.3. CDF

Çocuk asker kullanımının bir diğer mesulü ise kendi içinde birçok gruba ayrılan CDF güçleridir. Savaş sırasında RUF'tan sonra en çok çocuk asker kullanan grup CDF'dir. CDF mensupları Sierra Leone Özel Mahkemesi'nde bu suçlamayı reddetmişlerdir. Ancak DDR programında CDF saflarında savaşmış 2026 çocuk kaydedilmiştir (TRC Vol.3B, 2004: 297). Esasında CDF çocuk asker kullanımının bir suçlama olarak yöneltmesine karşı çıkmaktadır. Zira CDF, RUF saldırılarına karşı nefsi müdafaa amacıyla kurulmuştur ve topraklarını savunan sivillerden oluşmaktadır. Bu yüzden bu zorunlu savunmaya eli silah tutabilen herkesin katılması gerekmektedir. Buna çocuklar da dahildir. Bu yüzden bunu bir suç olarak görmemektedirler. Onların bu yaklaşımı çetin savaş koşulları için anlaşılabilir görünmektedir ve bu konuda herhangi bir suçlamayı bertaraf edebilecek niteliktedir. Ancak yine de CDF suçlamalardan ve yargı sürecinden kaçamamıştır.

CDF güçleri yönetsel olarak RUF'tan ayrılmaktadır. Genel olarak etnik grup esasına göre dallara ayrılmıştır. Bunlardan en bilineni Mendelerin kurduğu Kamojarlardır. Kabile şeflerinin buyrukları ve ailelerin teşvikleri ile çocuklar savaş içine dahil olmuşlardır. Yani CDF içindeki savaşçılar üzerinde toplumsal baskı güçlüdür. Sivil halk ile birlikte çocuklar şartların getirmiş olduğu zorlamalardan kaynaklı olarak savaşa gönüllü katılmıştır.

Şekil 8: Zorla Savaşırılan Çocukların Yıllık Oranı (TRC Vol.3B, 2004: 290)

3.4. ÇOCUK ASKER OLMAK

3.4.1. Grup Aidiyeti

Askeri kamplarda çocukların daha iyi savaşmasını sağlamanın ve kaçmalarını önlemenin birincil yolu grup aidiyetinin sağlanmasıdır. Grup aidiyetinin en temel dayanağı, çocukların ailelerinden ve toplumlarından koparılması ve ailelerine dönme umutlarının kırılmasıdır. Bu kopuş çoğu zaman acımasız yöntemlerle gerçekleştirilmektedir. Örneğin çocuğun aile bireylerine yönelik şiddet uygulamaya yahut onları öldürmeye zorlanması bunun yöntemlerinden birisidir. Eski çocuk askerlerle yapılan röportajlarda, trajik bir şekilde kendi ailelerinin kanını içmeye zorlanan çocukların olduğu tespit edilmiştir. Hatta bu durum Fildişi Sahili'nden ünlü roman yazarı Ahmadu Kuruma'nın "Allah Mecbur Değil ki" ismiyle Türkçeye tercüme edilmiş olan romanında da işlenmiştir. Zira insan kanı içmenin cesareti artıracağına inanılmaktadır. Sierra Leone Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu raporunda bu hadiseyi yaşamış olan bir çocuk asker yaşadıklarını şu şekilde aktarmaktadır:

"Babamla Mordavies'deydik... Çok sayıda kişinin bize doğru geldiğini gördüğümde evimizin önünde oturuyordum... Babamla bizi bağladılar... Bir taş alıp babamın yüzüne vurdular ve onu öldürdüler. Onun kanını akıttılar ve bir kaba doldurdular. Bana 'ya onun kanını içersin yahut da seni öldürürüz' dediler. Kanı içmekten başka seçeneğim yoktu" (TRC Vol.3B, 2004: 277).

Gönüllü yahut zorlama olsun, çocukları savaşta bir ölüm makinasına çevirmek ve savaşa karşı cesaretlendirmek için çocuklara uyuşturucu madde enjekte edilmesi ve alkol verilmesi, çocuk askerlerin kamp koşullarında doğrudan maruz kaldıkları ilk uygulamalar arasındadır (Denov, 2010: 97). Uyuşturucu kullanımını askeri eğitimin ve grup aidiyetinin sağlanmasının parçalarından biri olarak kabul edebiliriz. Zira bu maddelerin kullanımı zihinlerin boşalmasına ve boş zihinlere yeni inanç ve değerlerin yerleştirilmesine yardım etmektedir. Ailelerinden ve toplumlarından koparılan çocuklar bu durumu uyuşturucu maddeler ile daha kolay kanıksayabilmekte ve hatta kendi toplumunu zihninde düşman olarak kodlayabilmektedir. Uyguladıkları şiddet konusunda da hissizleşmeleri sağlanmaktadır. Çocuk asker olup da uyuşturucu madde kullanımına zorlanmayan çocuk neredeyse yok gibidir. Hakikat ve Uzlaşma

Komisyonu'nun veri tabanına göre uyuşturucu kullanımına zorlananların %75'i 17 yaş ve altını kapsamaktadır (TRC Vol.3B, 2004: 305). Uyuşturucunun etkisi altındayken, savaşın korkunç yüzü olan cinayet, işkence ve tecavüz suçları kolaylıkla işlenebilmektedir. Bu durum söz konusu çocuk askerlerin ifadelerine şu şekilde yansımıştır:

“12 yaşımıdayken köyümün yakınlarından kaçırıldım. Hemen akabinde silah kullanma ve ateş etme eğitimleri aldım. Atış taliminin ardından bize öldürmemiz için siviller getirdiler. Her birimiz onları öldürmeye zorlandık... Bu olaydan sonra bana uyuşturucu verdiler. Uyuşturucudan sonra ne yaptığımı hatırlamıyorum.” (Denov, 2010: 98)

“Savaş alanlarına gittiğim zamanlar yeterince uyuşturucu ilaç alırdım. Çünkü bu şekilde hiçbir şeyden korkmazdım. Eğer ilaç kullanmayı reddederseniz bu teknik bir sabotaj olarak kabul edilir ve öldürülürsünüz.” (Coalition to Stop the Use of Child Soldiers, 2001: 378).

Çocukların kaçmalarına engel olmanın bir diğer yolu ise damgalardır. Silahlı gruplar kendilerine özgü damgaları çocukların vücuduna işleyerek onları karşı tarafların açık hedefleri haline getirmişlerdir. Bu şekilde, kaçma durumunda karşı tarafın elinden sağ çıkamayacağını bilen çocuklar buna daha az cesaret gösterebilmişlerdir. Ancak bu sebepten öldürülen de birçok çocuk bulunmaktadır (TRC Vol.3B, 2004: 276).

Bu zorlama yöntemlerin yanı sıra, psikolojik bağlar ve beyin yıkama yöntemleriyle de çocuklarda grup aidiyetinin sağlanması amaçlanmıştır. Çeşitli ailevi söylemler, ödüllendirme, rol model sunma, sembollerin kullanımı vs. bu yöntemler arasındadır. Ailevi söylemlerle mensubu olunan silahlı grubun bir aile olduğu, komutanlarının babaları olduğu nutukları atılmaktadır. Özellikle RUF içerisinde çocuk askerlere, komutanlarını babaları gibi görmeleri telkin edilmiştir (Denov, 2010: 104). Çocukların savaş sahnesinde göstermiş oldukları başarılar ve soğukkanlılıkları ise beraberinde ödüllendirmeyi getirmektedir. Daha fazla yemek, para, ilaç, grup içinde statünün yükseltilmesi çocuklara verilen ödüllerdendir (Denov, 2010: 112). Bu tarz başarılar gösteren çocuklar diğer çocuk askerler ve asker olması için ikna edilmeye çalışılan çocuklar için bir rol model olarak sunulmaktadır. Örneğin savaşta öne çıkan çocuk

askerler girdikleri sivil yerleşimlerde akranlarına kendi yaşantıları ile ilgili olumlu bilgiler aktararak onları savaşa katılmak için ikna etmeye çalışmışlardır (Denov, 2010: 105). Tüm bu uygulamalar ile çocuklar kurban olmaktan çıkıp fail durumuna düşmektedirler. Ancak şunu belirtmekte yarar vardır ki, tüm sıkı tedbirlere rağmen kaçmayı başarıp hayatını kurtaran çocuklar da mevcuttur.

3.4.2. Görev Dağılımı ve Grup İçi Şiddet

Çocuk askerlerin silahlı gruplar içerisindeki görev dağılımları; yaşları, fiziksel güçleri, yetenekleri ve cinsiyetleri ile orantılı olarak belirlenmiştir. Doğrudan savaşçı pozisyonunda yer almaları ile birlikte ajanlık, haber taşıma, gözcülük, yemek pişirme, bulaşık yıkama, yakacak toplama, su temin etme gibi görevlerin yanı sıra elmas madenlerinde çalışma görevi de genel olarak çocuk askerlere verilmiştir. Eli silah tutan çocuk askerler ön saflarda savaştırılmıştır. Sovyet yapımı AK-47 ve Amerikan M-16 tipi silahlar çocuk askerlerin kullanımına uygundur ve kolay erişilebilir silahlardır. Bu yüzden çocuk askerlerin bu silahlarla donatılmış olduğu görülmektedir. İkinci bölümde belirtildiği üzere bu silahlar bölgeye iş insanları ve paralı askerler gibi çeşitli araçlar yoluyla sokulmaktadır. Yani gerek bölgesel istikrarsızlık gerekse de çocuk asker sorunu silahları temin edenler ve araçları yoluyla çözümsüz hale getirilmektedir.

Yerleşim yerlerinin yağmalanmasında ve yeni çocuk askerlerin grup içine dahil edilmesinde çocuk askerler aktif olarak kullanılmıştır (Twum-Danso, 2003:29). Emre itaat etmeyen, başarılı olamayan yahut kaçmaya çalışan çocuklar için öldürme, aç bırakma, dayak, işkence etme başlıca cezalandırma usulleridir (Rosen, 2005: 296).

Fiziksel olarak ağır olan işler genel olarak erkeklere verilmiştir. Kızlar kamptaki düzeni sağlamaları açısından önemli görülmektedir. Çünkü genel olarak gözcülük yapma, yemek, bulaşık vs. gibi işler onlara yüklenmiştir. Bununla alakalı eski bir erkek çocuk asker şu ifadeleri kullanmıştır:

“Kızlar çok önemliydi. Onlar mallarımızı korudular ve yemek yaptılar. Kamptaki büyükler kızlara ihtiyaç duyuyordu. Kızların birimine herhangi bir zarar gelse sorumlu olan kişi ağır bir şekilde cezalandırılmaktaydı. Bizim birliğimizde kızlara iyi davranılırdı çünkü onlara muhtaçtık” (Denov, 2010: 109).

Bu görevlerin yanı sıra kız çocuklarının bir kısmı grup içerisinde komutanları ile evlendirilmiş, büyük bir kısmı da seks kölesi olarak çalıştırılmıştır. Savaş içerisinde tecavüz vakalarının ne kadar yaygın olduğu daha önce bahsedilmişti. Vaziyetin korkunçluğu ise verilerde gizlidir. Verilere göre tecavüz kurbanlarının en küçüğü sadece dört yaşındadır (TRC Vol.3B, 2004: 272). Tecavüz mağduru çocuk askerlerden bazıları savaşın sonunda çocuk anneler olarak hayatlarına devam etmişlerdir. Defalarca tecavüze uğrayan bu çocuk anneler, çocuklarının gerçek babalarını çoğunlukla bilememektedirler. Bununla birlikte cinsel istismarın getirdiği bazı hastalıklar da savaştan sonraki süreçte ülkeyi oldukça zora sokmuştur. Örneğin Sierra Leone Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu, 2001 yılı sonunda 15 yaş altında yaklaşık 42.000 çocuğun AIDS virüsü taşıdığını belirtmiştir (Vol. 3B, 2004: 319).

3.5. SAVAŞ SONRASI SÜREÇTE ÇOCUK ASKERLER

3.5.1. Çocuk Askerlere Yönelik Terhis Etme (Demobilization), Silahsızlandırma (Disarmament), Yeniden Topluma Kazandırma (Reintegration) [DDR] Programları

Sierra Leone’de DDR programlarının faaliyete sokulmasına yönelik ilk çabalar 1998 yılında, AFRC cunta yönetiminin devrilerek Kabbah rejiminin tekrardan iktidara gelmesi neticesinde başlamıştır. Ancak savaşın tüm şiddetiyle devam etmesinden dolayı kapsamlı bir çalışma yürütmek mümkün olmamıştır. Bu, DDR sürecinin başlatılmasına yönelik birinci girişimdir (UNICEF, 2005: 3).

Sierra Leone’de pek çok kez barış masasına oturulmasına rağmen tarafların gerekli iradeyi ve istekliliği göstermemeleri neticesinde yapılan antlaşmalar sürekli başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Son olarak 1999 yılında imzalanan Lome Barış Antlaşması’na çocuk askerler de dahil edilmiş, çocuk askerler için DDR sürecinin başlatılmasına karar verilmiştir. Bu şekilde DDR sürecinin ikinci girişimi başlatılmıştır. Bu aşamada barışın inşasına yardımcı olması için UNAMSIL görevlendirilmiştir. Personel sayısı 17.000’i bulan UNAMSIL, bu süreçte de aktif olarak yer almıştır. Hatta UNAMSIL, “Çocuk Koruma Danışmanlığı” sisteminin uygulandığı ikinci barış gücü misyonu niteliğindedir (ilki Kongo Demokratik

Cumhuriyeti'nde uygulanmıştır) (UNICEF, 2005: 42). Buna yönelik çalışmalar da ilk aşamada savaşın yoğun olarak gerçekleştiği yerlerde başlatılmıştır. BM verilerine göre sürecin sekteye uğradığı zamana kadar 24.042 savaşçı terhis edilmiştir. Terhis edilenlerden 4.949'u RUF'tan, 10.055'i RUF işbirlikçisi AFRC'den, 9.038'i CDF'dendir. Bunlardan 1700'ü de çocuk askerdir. UNAMSIL üzerine dördüncü BM Genel Sekreterliği raporuna göre bu çocukların yaklaşık 800'ü ailelerine kavuşturulmuş, buna imkân olmayanlar bakım merkezlerine alınmıştır. Geri kalan 900 çocuk ise kendileri için kurulan rehabilitasyon merkezlerini terk etmiştir (S/2000/455). Yani ilk etapta DDR süreci sınırlı bir başarı yakalayabilmiştir. Tüm bunlara rağmen 24 Mayıs 2000'de Sierra Leone hükümetinin BM Çocuk Hakları Konvensiyonu ve Ek Protokolü'nü onaylaması ve 18 yaş altındaki askerlerini terhis etmesi bu dönemin olumlu gelişmeleri arasındadır.

DDR sürecinin ikinci girişimde başarısız olmasının en önemli nedeni RUF'un antlaşmaya uygun davranmaması ve bu çalışmaların önüne engeller çıkartıp durmuş olmasıdır. Hâkimiyetini tesis ettiği bölgelerde antlaşmanın aksine taviz vermekten kaçınmıştır ve bu yüzden RUF'dan çok az çocuk terhis edilebilmiştir. Bunun yanı sıra RUF'un sivillere ve UNAMSIL personeline karşı saldırgan tutumu, bu sürecin yürümeyeceğinin göstergesi olmuştur. Program kapsamında terhis edilen ve program merkezlerinde tutulan çocukların büyük bir kısmı RUF tarafından kaçırılarak tekrardan silah altına alınmıştır. Çok sayıda STK'nın alt edilerek çocukların tekrardan silah altına alınması büyük bir infiale yol açmıştır ve ulusal/uluslararası tepkiler gecikmemiştir. Freetown'da, aralarında BM ajansları, ulusal hükümet, insan hakları örgütleri, eğitim enstitüleri ve STK temsilcilerinin de yer aldığı yüzlerce kişi bu durumu protesto etmek için bir araya gelmiştir. Ulusal hükümet; kırk çocuk koruma ajansı ve STK'sı ile UNICEF tarafından koordine edilen bir çocuk koruma komitesi kurmuştur (IRIN Update, 2000).

İngiltere'nin düzenlemiş olduğu askeri operasyonla birlikte dizginlenebilen RUF, barış masasına tekrardan oturmak zorunda kalmıştır. Yapılan ateşkes antlaşması ile Lome Barış Antlaşması'nın tekrardan uygulamaya sokulmasına karar verilmiştir. Böylece sivillere ve çocuk askerlere yönelik kapsamlı bir çalışma programı, 2002 yılında savaş resmi olarak sona erdiğinde ancak başlatılabildiği. Bu şekilde, barış sürecinin bir

parçası olan DDR'nin, barışın tam olarak sağlanamadığı bir ortamda gerçekleştirilemeyeceği anlaşılmıştır. Barış gücü askerlerinin de müdahil olması ile savaşçılar teker teker silah bırakmaya zorlanmıştır. Bunun için gönüllü olarak teslim olanların yanı sıra, zaman zaman UNAMSIL yahut da ECOMOG'un operasyonlar düzenlemesi gerekmiştir (UNICEF, 2005: 11). Dünya Bankası verilerine göre Mayıs 2001 ile Ocak 2002 arasında toplamda 72.500 savaşçısı terhis edilerek silahsızlandırılmıştır. Bu kişilerden 42.330 silah ve 1,2 milyon mühimmat parçası ele geçirilmiştir (World Bank, 2002). Bu süreçte UNAMSIL ve ulusal hükümet, iç savaş sırasında ve sonrasında 6850 çocuk askerinin terhis edildiğini açıklamış olsa da bu rakam net çocuk asker sayısını yansıtmamaktadır. Kimliksiz olanlar, kaçanlar, gizlenenler yahut da kaçırılanlar bu hesabın dışındadır.

3.5.1.1. Yeniden Topluma Kazandırma Programının İşleyişi

Yeniden topluma kazandırma süreci, programın son aşaması olup 2000 yılında başlatılmıştır. Bu süreç diğerlerinden farklı olarak daha uzun ve çetrefillidir. Uzun olmasına bağlı olarak masrafı da daha yüksektir. Programın özellikle de yeniden topluma kazandırma aşaması çok sayıda ulusal ve uluslararası STK'nın katılımı ile gerçekleşmiştir. UNICEF bu konuda önder vaziyettedir. Programa alınan çocuklar UNICEF ve çocuk koruma merkezlerinin inisiyatifindeki bakım ve eğitim merkezlerine yerleştirilmişlerdir. Ülke çapında çocuklar için toplamda yedi bakım merkezi kurulmuştur (Kai-Kai, 2002). Çocuklar için ayrı yetişkinler için ayrı programlar oluşturulmuştur. Eskiden okul olarak kullanılan binalar program merkezleri olarak kullanılmaya başlamıştır (UNICEF, 2005). Bu merkezlerde psikolojik danışmanlık, sağlık bakımı, giyim, gıda ve eğitim gibi hizmetler verilmiştir. Program sona erdiğinde toplum içinde yer edinebilmeleri için gereken zihinsel ve fiziksel altyapının oluşturulması söz konusu bakım merkezlerinin başlıca hedefidir. Çocukların başlıca fiziksel hasarları beslenme yetersizlikleri, solunum sorunları, deri enfeksiyonları, uyuşturucu maddelerin vermiş olduğu zararlar ve AIDS gibi hastalıklardan oluşmaktadır (Amnesty International, 2000: 9). Çocukların psikolojik hasarları daha kalıcı etkiler ortaya koymaktadır. Uyuşturucu bağımlılığı, agresiflik, şiddet eğilimi, davranış bozuklukları, kâbus görmek, öfke patlamaları, sosyal etkileşim kuramama gibi sorunlar sıklıkla görülmüştür (Amnesty International, 2000: 10).

Çocuklar genel olarak savaştan önce yaşadıkları şehirlere veya yakın yerleşimlerde kurulan bakım merkezlerine gönderilmiştir. Bu şekilde çocukların ailelerinin bulunması ve ailelerine kavuşturulmaları amaçlanmıştır. Bunun özel olarak aile takip birimleri kurulmuştur. Ancak bu ailelerin bir kısmı savaş ortamında hayatını kaybetmiş yahut göç etmek zorunda kalmıştır. Yani savaş arkasında çok sayıda yetim ve öksüz çocuk bırakmıştır. Bunun yanı sıra bazı eski çocuk askerler kendi aileleri ve toplumlarıyla bir araya gelmeyi istememişlerdir. Daha önce de bahsedildiği gibi, çocukların mensubu olduğu silahlı gruba kendini ispatlayabilmesi için yahut da silahlı grubun zorlaması ile ailesine ve toplumuna zarar veren çok sayıda çocuk vardır. Bu şekilde bu çocukların toplumları ile tekrardan kaynaşmaları pek mümkün olmamaktadır. Zira çocuklarını bu sebepten dolayı reddeden birçok aile vardır. Özellikle tecavüz mağduru ve çocuk sahibi olan kızların toplum tarafından kabulü oldukça zordur. Onlar toplum içinde damgalanmakta ve dışlanmaktadır. Evine geri dönmek istemeyen 16 yaşındaki bir eski çocuk asker bu konu ile alakalı şu ifadeleri kullanmıştır:

“Köyüme geri dönmek istemiyorum çünkü oradaki bütün evleri yaktım. İnsanların ne yapacağını bilmiyorum ama bana zarar verecekler. Köyümde kabul edileceğimi hiç sanmıyorum” (Amnesty International, 2000: 11).

Yeniden topluma kazandırma programında eski savaşçıların toplum içinde tutunabilmelerini sağlayacak temel düzey eğitime ve mesleki eğitimlere odaklanılmaktadır. Yani hem sosyal hem de ekonomik boyutu vardır. Sierra Leone’de bu program kapsamında 15-17 yaş arasındaki gençler daha küçük olanlardan ayrılmış, grup evlerine yerleştirilmişler ve yeteneklerine yönelik eğitimlerden geçirilmişlerdir. Tarımsal eğitim programları, Sierra Leone gibi verimli topraklara sahip bir ülkede stratejik bir tercihtir. Bunun yanında terziilik, marangozluk, duvarcılık gibi temel zanaatların eğitimleri verilmiştir. Bu mesleki eğitimler daha çok 15-18 yaş aralığı içindedir (UNICEF, 2005: 39).

Yeniden topluma kazandırma sürecinin en önemli ayağı esasında çocukların ailelerine kavuşturulmalarıdır. Ailesi ile bir araya gelen çocukların -ailenin manevi gücü vesilesiyle- kendilerini toparlamaları daha hızlı olacaktır. Ancak daha önce de bahsedildiği üzere ailelerin bulunması yahut ikna edilmesi kolay olmamaktadır.

Aileleri bulunamayan yahut aileleri tarafından kabul edilmeyen bazı çocuklar koruyucu ailelerin ellerine teslim edilmiştir. Buna da imkân bulamayan çocuklar alternatif bakım merkezlerine yerleştirilmiştir (UNICEF, 2005: 29).

3.5.1.2. Kız Çocuklarının Durumu

Terhis edilen ve program sürecine alınan çocukların büyük bir çoğunluğunu erkekler oluşturmaktadır. Sierra Leone Hakikat ve Uzlaşım Komisyonu raporuna göre programa giren çocukların 6.261'i erkek, 513'ü kızdır (TRC Vol.3B, 2004: 325). Bu da esasında bu meselenin handikaplı taraflarından birisidir. Çünkü genel olarak DDR programlarında kız çocuklarının varlığı oldukça azdır. Sierra Leone iç savaşındaki çocuk askerlerin %30'unun kız olduğu tahmin edilmektedir. Bunların sadece %8'i DDR sürecine girebilmiştir. Kız çocuklarının katılımının az olmasının yanı sıra bakım merkezlerinde kızlara erkeklerle aynı muamele gösterilmiştir. Kızlara özel kişisel hijyen malzemeleri, ayrı ve güvenli tuvalet ve duş imkânı sağlanmamıştır. Bununla birlikte bu merkezlerde erkek personeller sayı olarak daha fazladır (UNICEF, 2005: 16). Birçoğu tecavüz mağduru olan bu çocuklar için bu durumun doğuracağı zorlukları teşhis etmek zor değildir. Tüm aksaklıklara rağmen programa katılabilen kızların, topluma kazandırma sürecinde aileleri tarafından kabul edilmeleri de pek mümkün olmamaktadır. Özellikle çocuk sahibi olanlar genel olarak reddedilmekte ve dışlanmaktadır. Bu açıdan toplumun savunmasız kanadını oluşturan çocuklar içinde kız çocuklarının mağduriyeti daha büyüktür ve erkeklere göre daha savunmasız konumdadırlar. Bu yüzden onları topluma kazandırmaya yönelik mesleki eğitimler daha da önem kazanmaktadır.

DDR programına kız çocuklarının katılımının az olmasının en önemli sebebi kaynak yetersizliğidir. Bağışçıların destekleriyle işletilen program için bağışlar yetersiz gelmekte ve birçok ülkede aynı sorunla karşılaşılmaktadır. Bu yüzden öncelik erkek çocuklarına verilmektedir.

Söz konusu teknik kısıtlılıkların yanı sıra kız çocuklarının damgalanmaktan korkmaları, kamplarda komutanları tarafından evlilik yoluyla esir alınmaları ve aile görüntüsü çizmeleri gibi sebeplerden dolayı da programa katılımları düşük olmuştur. Bu da aslında savaşın travmasını ağır bir şekilde yaşayan bir kesimin ihmal edilmesi

anlamına gelmektedir. Birçoğu tecavüz mağduru olan ve savaştan anne olarak ayrılan kız çocuklarının bu travmayı atlatmaları oldukça zordur. Ancak bu hususta STK'lar da ancak belli bir yere kadar müdahalede bulunabilmektedir.

3.5.1.3. DDR Programına Yönelik Uluslararası Destek

Savaşın ardından enkaza dönen Sierra Leone, kendini toparlayabilmek için her alanda dış yardıma muhtaç vaziyetteydi. Ülke tarihsel olarak etkili bir kurumsal ve ekonomik yapıdan, sağlam bir devlet mekanizması ve lider profilinden mahrumdu. Bu yüzden DDR sürecini tekeline alması hem tecrübe eksikliğinden hem de sosyo-ekonomik yetersizliklerden dolayı mümkün olmamıştır. İlk etapta, bölgedeki savaş ve barış süreci ile yakından ilgilenen İngiltere hükümetinin yardım ajansı Uluslararası Kalkınma Programı (Department for International Development [DFID]) ve Dünya Bankası'nın finansal yardımlarıyla süreç başlatılmıştır. Daha sonra, 2000 yılı Mayıs ayına gelindiğinde ikili yardımlar azalınca Dünya Bankası ile Sierra Leone Hükümeti Multi-Donor Trust Fund (MTDF)'u kurarak finansal sorunları çözmeye çalışmışlardır. MTDF içinde ilk etapta dokuz bağışçı yer almıştır. Bunlar İngiltere, Almanya, Norveç, Hollanda, İsviçre, İsveç, Kanada, İtalya ve AB'dir. Ancak bu bağış programının işleyişi için yeterli olmamıştır. 1999-2002 yılları arasında DDR programı için sağlanan finansman aşağıdaki gibidir.

Tablo 4: DDR Finansmanı (Aralık 1999-Ekim 2002)
(NCDDR Executive Secretary, 2002: 25)

	Fonların Kaynağı	ABD \$
1	Multi-Donor Trust Fund	27.274.000
2	Rehabilitasyon ve Yeniden Topluma Kazandırma Projesi Topluluğu (Community Reintegration and Rehabilitation Project)	6.987.000
3	Sierra Leone Hükümeti Partnerleri	4.602.000
4	UNICEF	8.441.000

5	Uluslararası Kalkınma Departmanı (Birleşik Krallık)	2.873.000
6	BM Dünya Gıda Programı	2.172.000
	TOPLAM	52.849.000

Tabloda belirtilen mali bütçe programın işleyişi için yeterli olmamıştır. Bunun için 31 Ekim 2002 tarihinde Paris’te düzenlenen bağışçılar zirvesinde programın işleyişi için Tablo 5’te belirtilen bağışların yapılmasına karar verilmiştir.

Tablo 5: 31 Ekim 2002, Bağışçılar Zirvesindeki Bağışçı Ülkeler ve Belirlenen Bağış Miktarları (National Committee for Disarmament, Demobilisation and Reintegration [NCDDR] Executive Secretary, 2002: 25)

Bağışçılar		
	İmzalanmış Taahhüt	Daha Sonraki Vaatler
1. Birleşik Krallık	2.400.000	
2. Almanya	6.830.000	
3. Norveç	1.500.000	
4. Kanada	1.987.000	
5. İsviçre	1.500.000	
6. Hollanda	6.500.000	1.000.000
7. İtalya	482.000	
8. İsveç	762.000	
9. Avrupa Komisyonu	9.036.000	
10. ABD	1.900.000	
11. Danimarka	-	400.000
TOPLAM (\$)	32.897.000	1.400.000

Mali yardımların yanı sıra uzman, personel ve teknik ekipman açısından da BM ve BM’ye bağlı organlar aktif rol almışlardır. UNAMSIL ile birlikte BM Mülteciler

Yüksek Komiserliği (UNHCR), BM Kalkınma Programı (UNDP), UNICEF ve BM Dünya Gıda Programı (UNWFP) programa destek veren başlıca BM organlarıdır. Program 2004 yılında sona ermiştir.

3.5.1.4. Topluma Kazandırma Programının Değerlendirilmesi

Yaklaşık yirmi yıldır üzerinde çokça durulan DDR programları teoride hiçbir eksiği yokmuş gibi görülse de uygulamada şimdiye kadar sınırlı bir başarı yakalayabilmiştir. Çünkü bu programın hedeflerine ulaşabilmesi birçok faktöre bağlıdır ve bu faktörlerin sağlanması geniş bir zaman aralığı gerektirmektedir. Sierra Leone’de uygulanan ve 2004 yılında sona eren program silahsızlandırma ve terhis etme aşamalarında başarılı olmuş olsa da, savaşçıların topluma kazandırılmasında yeterli başarıyı ve etkililiği gösterememiştir. Bu başarısızlık programın işleyişi ile alakalı eksikliklerden kaynaklandığı gibi ülkesel ve toplumsal sorunlardan da kaynaklanabilmektedir. Hedeflere ulaşılmasının önündeki engeller ve başarısızlık nedenleri genel olarak şunlar olmuştur:

- Öncelikle topluma kazandırma programının başarısı, uygulandığı toplumun sosyo-ekonomik ve politik durumuyla yakından alakalıdır. Programın tüm aşamalarından geçerek topluma karışmayı hedefleyen eski bir savaşçı, mesleki eğitimden geçmiş olsa da mesleğini icra edebileceği alan bulma noktasında sorunlarla karşılaşabilmektedir. Yahut bir çocuk temel eğitimini sürdürmeye imkân bulamayabilmektedir. Kalkınma sorunları yaşayan ve kırılabilir bir politik yapıya sahip olan devlet, vatandaşlarına yeni istihdam alanları açmakta yetersiz kalabilmektedir. Sierra Leone’de de yaşanan budur. Bu açıdan mesleki eğitimler beklenen etkiyi vermemiştir (Geniş bilgi için bkz: Refugees International Focus, 2001). Savaş sonrası işsiz kalan onlarca gencin barış süreci üzerinde oluşturduğu tehdit, BM Güvenlik Konseyi’nin gündemine de girmiştir (Bkz: SC/9890, 2010).
- Eski savaşçılara yönelik toplum içindeki önyargılar da kişilerin hem savaş psikolojisinden çıkmasına hem de iş bularak geçimlerini sağlamalarına engel olmuştur. Bu açıdan bu kişiler yeni bir savaş alanı ile karşı karşıya kalmışlardır. Bundan dolayı bazı eski çocuk askerler, özel askeri şirketlerin yemi haline gelmiştir ki buna daha sonra tekrar değinilecektir. Bu yüzden savaşın ardından

politik, ekonomik ve toplumsal çalışmalara hız vermenin, DDR programının başarıya ulaşabilmesi için elzem olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak Sierra Leone idaresi bu konuda gereken iradeyi göstermemiştir.

- Sierra Leone'deki DDR programı; para, ekipman, uzman ve personel kaynakları açısından dışa bağımlı olmuştur. Bu kaynakların devamlılığının sağlanması ise bağışçı ülkelerin inisiyatifine kalmıştır. Kaynak yetersizliğinden dolayı kız çocuklarına gereken öncelik verilememiştir. Kamplarda kız çocuklarına gereken ilgi ve alaka gösterilmemiş olmakla birlikte onlar için güvenli bir ortam da sağlanamamıştır. Bu kamplarda kız çocuklarına yönelik cinsel istismar vakaları görülmeye devam etmiştir (Denov, 2010: 163).
- Program uzun vadeli stratejilere sahip değildir. Süreç birkaç yıla yayıldığı ve takip mekanizması olmadığı için mevcut sorunlar çözümsüz kalmıştır. Mesleki ve temel eğitimler bekleneni vermemiş ve hayal kırıklığına yol açmıştır. Program sona erdiğinde eski savaşçılardan bir kısmı sahipsiz ve savunmasız kalmıştır. Program boyunca STK'ların destekleriyle temel eğitimleri için okula gönderilen çocuklar programın bitmesiyle bu destekten mahrum kalmışlardır (Geniş bilgi için bkz: Denov, 2010: 161). Programın bitmesiyle sahipsiz kalan bir eski kız çocuk asker, kendisi ile yapılan röportajda mağduriyetini şu şekilde dile getirmiştir:

“DDR programı başladığında bana kalacak yer sağlandı. Sonra bana aniden programın sona erdiği söylendi. Yeni bir yer bulmak zorundaydım, gidecek hiçbir yerim yoktu! DDR kampında çalışan, evli bir STK görevlisi vardı ve o her zaman bana kibar davranmıştı. Beni yaşamımı sürdürmek üzere kendi evine davet etti. Ona güvenmiyordum ve onunla yaşamak istemiyordum. Ama başka alternatifim yoktu. Sonra bana yaklaşımı değişti. Hamile kaldım. O, bu bebeği istemedi ve bana evi terk etmemi söyledi. Gidecek hiçbir yerim yok ve şimdi iki bebeğe birden bakmak zorundayım” (Denov, 2010: 161).

Yine programa dahil edilen bir başka eski çocuk asker de hayal kırıklığını şu şekilde dile getirmiştir:

“Barış için çağrılana kadar savaştım. Barış çağrısından sonra teslim oldum ve silahımı UNAMSIL’e verdim. Bir meslek edindirmek için beni bu kuruma getirdiler. Şimdiye kadar altı aylık kursu tamamladık. DDR’den kendi hayatta kalmamızı sağlayacak bazı araçlar sunarak bize yardım etmesini bekliyorduk çünkü silahlarımızı bırakmaya istekli olmamız halinde bize bunu vaat etmiştiler. Ancak şimdi bize çok az yardımcı olduklarını görüyorum. Bu zor durum, bazı erkek ve kız kardeşlerimi, gerçek destek eksikliği nedeniyle çalılara geri dönmeye zorluyor. Eğer işiniz yoksa çalılara geri dönmelisiniz” (Peters, 2004: 18).

3.5.2. Eski Çocuk Askerler ve Özel Askeri Şirketler

Sierra Leone’de 11 yıl süren savaş, çocuklar üzerinde derin tesirler bırakmıştır. Onlarca çocuk tecavüz, uzuv kesimi, dayak ve uyuşturucunun bıraktığı fiziksel ve psikolojik izleri ömür boyunca taşımaya mahkûm edilmiştir. Çocukların rehabilitasyonu konusunda başlangıçta uluslararası STK’lar sorumluluk üstlenmiş olsa da izah edildiği üzere bu destek yetersiz kalmıştır. Devlet yetkilileri ise bu konudaki desteklerini minimum düzeyde tutmuştur. Terhis edilen ve silahsızlandırılan çocuk askerlerin yeniden topluma kazandırılmasında yaşanan sorunlar ve bu sürecin başarısızlığı da nedenleriyle birlikte açıklanmıştır. Bu durum onların savaş sonrası yaşamlarının şekillenmesinde etkili olmuştur. Bazı eski çocuk askerler fahişeliğe, suç sayılan faaliyetlere ve uyuşturucu madde kullanımına devam etmiştir (Denov, 2010: 800). Bununla birlikte bu süreçte, özellikle özel askeri şirketler içerisinde asker olarak hayatına devam edenler de vardır. Savaş tecrübesi bulunan, toplumda ötekileştirilen ve aşırılaşan gençler, özel askeri şirketler tarafından küresel savaş piyasasının yetişmiş işçileri olarak değerlendirilmiştir. Afrika’daki çatışmalarda silah altına alınan çocuklar bu piyasa için bir işçi havuzu oluşturmaktadır. Bunun en somut örneğini ise ABD’nin Irak’ı işgalinde görmek mümkündür. Çünkü bu işgal sırasında ABD’nin işbirliği yaptığı özel askeri şirketler, askerlerini Sierra Leone gibi savaş tecrübesi bulunan, başarısız devletlerden temin etme yoluna gitmişlerdir (Avant, 2004: 154).

Mayıs 2009’da Amerikan hükümeti ile anlaşmalı olan Sabre International isimli İngiltere merkezli özel askeri şirket, Sierra Leone Hükümeti ile anlaşarak bu ülkeden personel temin etme yoluna gitmiştir. Sierra Leone Çalışma Bakanlığı başlangıçta, özel askeri şirketler için personel temin ettikleri iddialarını yalanlamıştır. Ancak daha

sonra bu şirketin yeni personeller istihdam edeceği ülke çapında radyo yayını ile duyurulmuştur. Hükümet yetkilileri bu programın işsizlik sorununun önüne geçilmesi için başlatıldığını öne sürmüştür, en az 2.500 kişinin özel güvenlik muhafızı olarak Irak ve Afganistan'da görev alacağını ifade etmişlerdir (Mynster Christensen, 2015: 8). Bu şekilde, hem ülke için tehdit olarak görülen gençler iş sahibi olmuş hem de ülkeden uzaklaştırılmış olacaktırlar. Bu da hükümet için çifte başarı olacaktır.

Sabre International şirketinin yanı sıra İngiltere menşeli bir başka özel askeri şirket olan Aegis Savunma Hizmetleri isimli şirket de ABD ile eşgüdümlü çalışan şirketler arasındadır ve Sierra Leone ile Uganda'dan paralı askerler temin etmiştir (Child Soldiers Reloaded, 2017). Savaş sonrası süreçte çocukların rehabilitasyonu için maddi destek sağlayan İngiltere ve ABD, iş birliği yaptıkları özel askeri şirketlerin çocuk asker kullanmasına ses çıkarmamış, hatta iş birliklerini sürdürerek bir anlamda bu şirketlerin çocuk asker kullanmasına destek olmuşlardır. Bu da söz konusu ülkelerin ikircikli tutumunun bir göstergesidir.

Özel askeri şirketler için Sierra Leone gibi bir Afrika ülkesinden asker temini, yüksek işsizlik oranlarından dolayı Avrupa'da olduğundan daha ucuzdur. Söz konusu özel askeri şirketler içinde istihdam edilen eski çocuk askerler, 2004 yılından itibaren Irak'taki ABD askeri üslerine yerleştirilmişler ve üssü korumakla vazifelendirilmişlerdir. Burada görev alan Sierra Leoneli askerler günlük 16 dolara çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bu şekilde 2.500 kadar Sierra Leonelinin Irak'ta görevlendirildiği tahmin edilmektedir (Ross, 2016). Bu askerler bu süreçte İngiliz ve Amerikan askeri kültürünü de öğrenmişlerdir. Bu kültür ile demokrasi için "kötü Araplar" ile mücadele ettikleri kendilerine sürekli olarak hatırlatılmıştır (Geniş bilgi için bkz: Mynster Christensen 2015: 12-13-14).

Tüm bu yaşananlar kolonizasyon dönemindeki yaşananlardan farksız görünmektedir. Atlantik köle ticareti ile deniz aşırı bölgelere çalışmaya götürülen veya Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında cepheye sürülen binlerce Afrikalı ile başka hiçbir seçeneği olmaksızın çeşitli coğrafyalara savaşmak üzere götürülen Afrikalı çocuklar arasında fark yoktur. Bu açıdan -çalışmanın konusu bağlamında- Afrika'da çocuklar ve gençler, kolonyal dönemden beri küresel rekabetin ve yetişkinlerin kurbanlarıdır.

3.6. SIERRA LEONE ÖZEL MAHKEMESİ'NDE ÇOCUK ASKERLER

BM ve Sierra Leone hükümeti tarafından hazırlanan özel bir statü ile kurulan Sierra Leone Özel Mahkemesi, Statü'nün 4. maddesinin c bendinde, uluslararası insani hukukun ağır bir şekilde ihlali kapsamında, "15 yaş altı çocukları asker olarak kullanmak ve aktif olarak düşmanlıklara katılmalarına neden olmak" olarak belirlenen suçlar hakkında yargılama yetkisine sahip olmuştur. Bununla birlikte Statü'nün 5(a) maddesinde ulusal yasalara aykırı olarak 14 yaşın altındaki kız çocuklarını istismar etmek de mahkemenin yargılama yetkisi içine girmiştir. Daha önce de bahsedildiği üzere mahkeme sadece 1996 yılından itibaren işlenen suçlara bakmakla ve en fazla sorumluluk taşıyan kişileri yargılamakla görevlendirilmiştir (Statute of SCSL, 2002). Bu kapsamda statüde belirlenen suçları işleyen ve yargılanmasına karar verilen 13 kişinin tamamı çocuk asker kullanımı ile suçlanmıştır.

Sierra Leone Özel Mahkemesi 15 ve 18 yaşları arasındaki gençler hakkında yargı yetkisini açıkça ilan eden ve çatışma sırasında çocuk asker kullanma suçundan bireyleri yargılayan ilk uluslararası mahkemedir. Ancak statü bu yaş aralığındaki gençlerin cezalarını diğerlerinden ayırarak "bakım, rehberlik ve denetim emirleri, toplum hizmeti emirleri, danışmanlık, koruyucu bakım, düzeltme, eğitim ve mesleki eğitim programları" gibi önlemlerle sınırlandırmıştır. Roma Statüsünün 26. maddesi 18 yaş altındakilerin yargılanamayacağını öngörmekte olduğu için bu karar hukukçular arasında ikilik çıkmasına sebep olmuştur. Ancak mahkemede yargılanan 13 kişi arasında 15-18 yaş aralığında kimse bulunmamaktadır.

Çocuk askerler meselesi uluslararası hukukun kapsamı altına yeni girmiş olduğu için, bu mahkemede çocuk askerler üzerine yargılama yapılması bazı eleştirileri beraberinde getirmiştir. Bazı uluslararası hukuk metinlerinde çocuk asker kullanımı yasaklanmış olsa da herhangi bir yaptırım mekanizması öngörülmemiştir. 1998 yılında Roma Statüsü ile suç kapsamına alınan çocuk asker kullanımının, 1996 yılından itibaren işlenen suçlara bakan Sierra Leone Özel Mahkemesi'nin kapsamı içine girmesi tartışma konusu olmuştur. Hatta sanıklardan CDF'nin Ulusal Koordinatörü Samuel Hinga Norman, Cenevre Konvansiyonu'nun Ek Protokolü (II) ve Çocuk Hakları Konvansiyonu ile çocuk asker kullanımı yasaklanmış olsa da spesifik bir ceza öngörülmediğini, yani bu suçlama ile yargılanamayacağını ifade etmiştir. Çocuk asker

kullanımı hususunda yaptırım mekanizması 1998 yılında Roma Statüsü ile getirilmiştir. Ancak Sierra Leone Özel Mahkemesi 1996 yılından itibaren işlenen suçlara bakmakla görevlendirilmiştir. Norman, hukukun geriye yürümezliği ilkesi çerçevesinde Roma Statüsü'nden önce işlediği suçlar için yargılanamayacağı yönünde kendini savunmuştur. Ancak mahkeme bunu kabul etmemiş, 1998'den sonraki süreçte suçun işlenmeye devam ettiğini ve insani hukukun ağır bir şekilde ihlalinin söz konusu olduğunu belirtmiştir (Novogrodsky, 2013: 361-362).

Önceki bölümde değerlendirmesinin yapıldığı ve işlevselliğinin sorgulandığı Sierra Leone Özel Mahkemesi, çocuk asker kullanımı suçu ile ilgili ilk defa yargılama yapması bakımından önemli görülebilir. Sierra Leone Özel Mahkemesi Başsavcısı David Crane, bu mahkemenin çocuk asker kullanımı üzerinde caydırıcı bir etkiye sahip olmadığına yönelik gelen bir soruya, mahkemenin bu konu üzerindeki etkisinin net olarak bilinemeyeceğini ancak caydırıcı etki uyandıracağına inandığını belirtmiştir (Park, 2010: 336-337). Ancak silahlı grupların çocuk asker kullanması hususunda bu tarz mahkemelerin caydırıcı olmadığını zaman göstermiştir. Yeni terör örgütleri, özel askeri şirketler ve savaş halinde olan devletler çocuk asker kullanmaya devam etmektedir. Ancak uluslararası ceza mekanizmaları bunların sadece ufak bir kesimine yaptırım uygulayabilmektedir.

SONUÇ

Aşırılıklar çağı olarak adlandırılan 20. yüzyıl, çok sayıda büyük ve yıkıcı savaşa tanıklık etmiş ve mirasını 21. yüzyıla devretmiştir. İkinci Dünya Savaşı büyük güçlerin yaptığı son savaş olmuştur. Soğuk Savaş ile birlikte küresel güçler savaşlarını küçük ülkeler üzerinden vermeye başlamışlardır. Güneydoğu Asya, Afrika, Balkanlar, Orta Doğu ve Latin Amerika gibi coğrafyaların, genellikle sömürgecilik geçmişi bulunan ve etki gücü sınırlı olan ülkelerinde çok sayıda savaş meydana gelmiştir. Ancak bu savaşlar klasik devletler arası savaşlardan farklı olarak, devlet dışı organizasyonların güçlü aktörler olarak müdahil olduğu asimetrik savaşlar olmuştur. Küresel güçlerin söz konusu coğrafyalardan güç devşirme, nüfuz elde etme, zengin kaynaklar üzerinde söz sahibi olma gibi amaçları ve birbirlerine karşı rekabetleri neticesinde gerek ulus devletler gerekse de devlet dışı organizasyonlar söz konusu küresel güçlerin vekilleri haline gelmiştir. Zayıf kurumsal ve idari yapı, kalkınma sorunları, gelir dağılımı adaletsizliği, şiddet yanlısı politikalar, nepotizm, yolsuzluk, devlet-halk arasındaki güvensizlik gibi nedenlerden dolayı halk desteğinden yoksun ve kırılğan durumda olan ülkeler, kolayca silahlı örgütlerin amaçlarını gerçekleştirmek için cirit attığı bir mahal haline gelebilmektedir.

Afrika bu durumun en yoğun görüldüğü bölgelerden birisidir. Büyük bağımsızlık mücadeleleri ve savaşları neticesinde 1960'lı yıllardan itibaren müstakil devletler olarak uluslararası ilişkiler sahnesine çıkan Afrika ülkeleri, iki kutuplu sistemin gergin atmosferi içerisinde kendilerini yeni bir savaşın içinde bulmuşlardır. Sahip olduğu doğal kaynakları ve jeostratejik konumu ile tarih boyunca hiçbir dünya gücünün kayıtsız kalamadığı Afrika kıtası, iki kutbun rekabetinin de kısılcacı arasında kalmıştır. Bu süreçte henüz çok genç ve tecrübesiz olan Afrika ülkeleri, kendilerine uygun sistemleri uygulama imkânı bulamadan, tepelerinde kendileri üzerinde tahakküm kurmaya çalışan güçleri görmüşlerdir. Örneğin eski bir Portekiz sömürgesi olan Angola bağımsızlığından çok kısa bir süre sonra bir Batı ve Doğu bloğu savaşına ev sahipliği yapmıştı. Güney Afrika'daki Apartheid rejimi, sistematik olarak uyguladığı ırkçılık ve şiddet politikalarına rağmen komünizm karşıtı tutumundan dolayı ABD'den destek gördü. Bu örnekleri daha da çoğaltmak mümkündür. Sömürgeci ülkeler eski sömürgelerinde etkilerini sürdürmek için askeri üsler inşa ettiler. Sömürge artığı şirketler de genç Afrika ülkelerinde hala aktif konumdaydı ve buldukları ülkelerde

oldukça etkindiler. Kolonyal sömürgecilik döneminde sömürge idareleri ile iş birliği yapan ve güçlendirilen kesimler, bağımsızlığın ardından da işbirlikçi rollerini sürdürmeye devam etmişlerdir. Batı Afrika'da Lübnanlılar, Doğu ve Güney Afrika'da Hint kökenli vatandaşlar bunun en açık örneğini sunmaktadır. Bağımsızlığın fitilini ateşleyen idealist Afrikalı liderler ise suikastler yahut darbelerle iktidardan tek tek uzaklaştırıldı ve bunun yerine pasif liderler, Afrika siyasetinin merkezine oturdu. Tüm bunlar Afrika ülkelerini savunmasız, dış müdahalelere ve kaynak talanına açık hale getirdi. Afrika'da devlet mekanizması denilen şey, -çok azı istisna- oldukça zayıf bir zeminin üzerine oturtulmuştu.

21. yüzyıla uzanan süreçte Afrika'da, çeşitli amaçlarla kurulmuş birtakım silahlı örgütler ortaya çıkmaya başladı. Başlangıçta haklı gerekçelerle, hak ve hukuk mücadelesi maskesi altında kurulan bu örgütler, ilerleyen aşamalarda farklı çıkar odaklarının vekâlet savaşçılarına dönüşebilmekteydi. Hak, hukuk savaşı yerini talan savaşlarına bırakmaktaydı. Halk ve devlet arasındaki güvensizlik, bu örgütlerin halk tarafından geniş destek görmesinin önünü açmaktaydı. Devlet mekanizmasının zayıflığı bu örgütlerin hızla yayılmasını kolaylaştırmaktaydı. Soğuk Savaş'tan günümüze kadar Afrika'da iç savaş niteliğinde 150'den fazla savaş yaşanmıştı. Hala çok sayıda Afrika ülkesi vekil aktörler konumundaki silahlı, radikal örgütlerin tehdidi altındadır.

Bu örgütlerin ise en büyük asker kaynağını siviller oluşturmaktadır. Özellikle manipülasyona oldukça açık olan gençler bu örgütlere gönüllü katılımlar sağlamaktadır. Nüfusu oldukça genç ve dinamik olan Afrika'nın, toplumsal eşitsizliklerle çok erken yaşlardan itibaren yüzleşmek zorunda bırakılan gençleri militanlaşma eğilimleri göstermektedir. Süslü söylemler ve vaatleriyle silahlı örgütler gençler için iyi bir fırsat olarak görülebilmektedir. Mesela bir çocuk ailesinin yanında erişemeyeceği barınma, gıda gibi ihtiyaçlarını, söz konusu örgütler içerisinde bulabileceğine inanmaktadır. Ayrıca savaştan ganimet de elde edebilecektir. Bu unsurlar çocuklar ve gençler için iyi bir fırsat olarak görülmektedir. Bununla birlikte ulusal orduların zayıflığı ve silahlı örgütlerin insan kaynağına olan ihtiyaçları, her iki tarafın da toplum içinde her kesimden insanı silahlandırarak kendi saflarında savaşmaya zorlaması ile sonuçlanmaktadır. Afrika'da bu konuda en çok öne çıkan kesim ise çocuklar olmaktadır. Afrika, dünyanın en yoğun çocuk asker kullanım

oranlarına sahiptir. Dünya üzerinde en fazla çocuk asker kullanan 14 ülkeden 7'si Sahraaltı Afrika'dadır. Çocuklar Afrika'daki savaşların görünen yüzü haline gelmiştir ki silahlı gruplar içerisinde çocukların varlığı yetişkinlere yakındır.

Afrika'da çocuk asker kullanımının bu kadar yoğun olması belli toplumsal ve ekonomik temellerden kaynaklanmaktadır. Kolonyal sömürgecilik döneminde köle ticareti, katliamlar, soykırımlar, şiddet politikaları, ağır vergiler, savaşlar, kaynakların bölüşümünde gerçekleşen ağır adaletsizlikler Afrika'da insan unsurunun gelişmesinin önünde bir set gibi durmuş ve tahrip olmasına sebep olmuştur. Köle ticaretinde ve çalışma kamplarında çocuklar yetişkinlerden ayrı tutulmamış, aynı muameleye maruz bırakılmışlardır. Belli toplumsal grupların koloni yönetimleri tarafından öne çıkartılması, güçlendirilmesi de beraberinde toplumsal bölünmüşlüğü getirmiştir. Afrika'nın zengin kaynakları başta sömürgeci ülkelere ve onların şirketlerine, daha sonra koloni idaresi ile iş birliği yolunu tutan kesimlere refah getirmiştir. Afrikalıların büyük çoğunluğu ise bu refahtan mahrum bırakılmıştır. Bu durum yıllarca Afrika'da toplumsal gelişimin, dayanışmanın ve ekonomik kalkınmanın sağlanmasına engel olmuştur. Afrika ülkelerinin siyasi bağımsızlıkları, ekonomik bağımsızlıkla eşgüdüm halinde olmadığı için de idealist beklentiler gerçekleşmemiştir. Kalkınma sorunları ve gelir adaletsizliğinden dolayı en temel ihtiyaçlarını bile karşılamakta zorluk yaşayan, idari mekanizma tarafından sürekli baskılanan yerli halkın devlete karşı aidiyetlik hissi zayıf olmuştur. Bu çalışmanın esasını teşkil eden çocuklar ise küçük yaşlardan itibaren yaşamlarını sürdürebilmek için çalışmaya mecbur edilmişlerdir. Medyada altın ve elmas madenlerinde çalıştırılan çocukların fotoğrafları sıklıkla yayınlanmaktadır ve bu durum uluslararası toplum tarafından kanıksanmıştır. Aynı durum çocuk askerler için de geçerlidir. Tüm bunlarla birlikte devletlerin zayıflığı, yurttaşların güvenliğinin yeterince sağlanmamasına sebebiyet vermektedir. Yani silahlı örgütlere karşı çocukları koruyabilecek sağlam bir mekanizma çoğu Afrika ülkesinde bulunmamaktadır. Bu yüzden silahlı örgütler çocukları kaçırabilmekte ve savaşmaya zorlayabilmektedir. Sonuç olarak, Afrika'da çocukların savaşta görünürlüğünü artıran üç temel faktör vardır: kolonyal sömürgeciliğin tahribatı, yeni nesil sömürgecilik ve zayıf devlet mekanizmaları.

Uluslararası toplum çocuk askerler konusunda Soğuk Savaş'ın ardından çalışmalarını artırmıştır. 2000 yılında, BM Çocuk Hakları Sözleşmesine getirilen ek protokol ile 0-

18 yaş arasındaki bireylerin asker olarak kullanılması yasaklanmış ve bu sözleşmeyi kabul eden ülkeler yasalarını buna uygun olarak düzenlemiştir. Son 20 seneden beri BM ve çeşitli STK'lar tarafından düzenli olarak bu konuda raporlar kaleme alınmaktadır. Savaşların ardından barış sürecine çocuk askerler de dahil edilmekte, onlara yönelik çeşitli programlar uygulanmaktadır. UCM'nin kurucu anlaşması olan Roma Statüsü'nde 15 yaş altı çocukların askere alınması ve çatışmalarda fiili olarak kullanılması savaş suçları kapsamına alınmıştır. Ancak bu çalışmalar sınırlı bir etki ortaya koymaktadır. Çocuk asker kullanımı devletlere yasaklanmış olsa dahi silahlı gruplara bu konuda sınırlandırma getirmek mümkün değildir. UCM ise bu sorunda görünürlüğü olan az sayıda insanı yargılamakla suçun işlenmesine karşı caydırıcı olmamaktadır. Sorun yerelleştirilmekte ve hatta siyasallaştırılmaktadır. Ayrıca yargılamalarında seçici bir adalet anlayışına sahip olduğu eleştirileri de sıklıkla yükselmektedir. Çocuk askerleri topluma kazandırma programları ise maddi yetersizliklerden dolayı kısmi bir başarı elde edebilmektedir. Bağışçı ülkelerin destekleri ile yürütülen bu programların hızlı bir şekilde uygulanması ve kısa süre içerisinde sonlandırılması beklenmektedir. Savaşın yaşandığı ülkenin sosyo-ekonomik durumu da bu sürecin etkili olmasına engel olmaktadır. Eski çocuk askerler yeniden topluma kazandırma programlarından geçmiş olsa dahi, savaştan yeni çıkmış olan ülkelerinde yaşanması muhtemel kalkınma sorunlarından dolayı eğitimlerine devam edemeyebilmekte ve yahut program kapsamında edindikleri mesleki eğitimi uygulama imkânı bulamayabilmektedirler. Savaş mağduru ülke gençlerini istihdam etmekte zorluklar yaşayabilmektedir. Bu yüzden eski çocuk askerler edindikleri savaş tecrübesi ve şiddet eğilimleri ile ulusal bir tehdit olarak ortaya çıkmaktadırlar. Günümüzde sayıları ve etkileri artan özel askeri şirketler için eski çocuk askerler bir işçi havuzu oluşturmaktadır. Bu kişiler çeşitli coğrafyalara paralı askerler olarak götürülmektedir. Kendi yurttaşlarını istihdam etmekte zorlanan savaş mağduru ülkeler ise eski savaşçıların ülkeden uzaklaşması ile büyük bir tehdit unsurundan kurtulmuş olmaktadır. Bu esasında Afrika'daki çocuk asker sorununun uluslararası boyutuna ışık tutmaktadır.

Bu çalışmada Afrika üzerindeki söz konusu tehdit Sierra Leone örneği üzerinden ele alınmaya çalışılmıştır. Afrika'nın geneli için ortaya koymaya çalışılan çıkarımlar Sierra Leone örneği ile tam olarak örtüşmekte, Sierra Leone bu konuda Afrika'nın bir

panoramasını yansıtmaktadır. Ülke, köle ticaretinin yasaklanmasının ardından azat edilmiş kölelerin yerleştirilmesi ile İngiltere tarafından bir koloni haline getirilmiş ve 1884-85 Berlin Konferansı ile son şeklini almıştır. Kreol olarak adlandırılan azatlı köleler, İngiliz koloni yönetiminin anahtar aktörleri olmuştur. Ülke içindeki öğretmenlik, bürokratiklik, doktorluk gibi seçkin mesleklerde Kreollerin varlığı yoğun olarak görülmüştür. Ancak nüfusun çoğunluğunu oluşturan yerli unsurlar, Kreollere sunulan eğitim, sağlık, altyapı gibi olanaklardan mahrum bırakılmıştır. Yerliler tarım plantasyonlarında, demiryolları yapımında çalışmaya zorlanmış, ağır vergi yükleri ile darboğaza sokulmuştur. 19. yüzyılda Lübnan'dan bölgeye göçlerin başlamasıyla Sierra Leone toplumu yeniden şekillenmiştir. Lübnanlıların ticari tecrübeleri ve yeteneklerinin yanı sıra İngiliz koloni yönetimi ile iş birliği içinde olmaları, onların kısa sürede ülkenin sermayedar sınıfı haline gelmelerini sağlamıştır. Bu süreçte Kreollerin öncelikli konumuna Lübnanlılar yerleşmiştir. Toplumsal katmanlaşma şu şekilde bir görünüm arz etmektedir: İngiliz koloni yönetimi, Lübnanlılar, Kreoller ve son sırada da yerliler. Koloni yönetimi tarafından oluşturulan bu katmanlaşma yıllar boyunca toplumsal dayanışmanın sağlanmasına engel olmuştur.

Sierra Leone'de 1930'lu yıllarda elmas yataklarının keşfedilmesi ile birlikte ülke yeni bir sürece girmiştir. İngiliz koloni şirketleri elmas cevheri üzerinde yıllarca adeta tahakküm kurmuştur. Ülkede siyasi bağımsızlığın kazanılması, yabancı unsurların ülke kaynakları üzerindeki etkisini sınırlandırmak için yeterli olmamıştır. Bununla birlikte elmaslar üzerindeki yabancı rekabet ülkeye yıllarca istikrarsızlık getirmiştir.

Zayıf temeller üzerine kurulan ve toplumsal olarak kutuplaşmış vaziyette olan Sierra Leone devletinde idareciler, eski koloni yönetimi ile iş birliklerini sürdürmüşlerdir. Toplumsal dayanışma yahut ekonomik bağımsızlığa yönelik ilerleme kaydedilememiştir. Rüşvet ve yolsuzlukların kronik hale gelmesi, ülkenin zenginliklerinin hep küçük bir kesimin elinde toplanması, halk öfkesinin büyümesine yol açmıştır. Bu öfke zaman zaman devleti korkutan boyutlara ulaşmış ve şiddet politikaları ile bastırılmaya çalışılmıştır. Ancak 1980'li yıllarda devrimci fikirlerin öğrenciler arasında yaygınlaşması ile ülkede yaşanan haksızlıklara karşı gençlerde militanlaşma baş göstermiştir. Libya'daki askeri eğitim kamplarında silahlandırılan ve eğitilen gençler, RUF'u kurmuş ve ülkelerinde savaşın fitilini ateşlemişlerdir. Bir hak arayışı olarak başlayan savaş, ardından bir talan savaşına dönüşmüştür. RUF savaşta

maddi ihtiyaçlarını karşılayabilmek için elmasları bir araç olarak kullanmıştır. Savaşın kaotik atmosferi içerisinde elmas kaçakçılığı da rahatça gerçekleştirilebilmiştir. Silah adamları elmasları özellikle Lübnanlı iş insanları yolu ile küresel elmas pazarına sunmuştur. Bununla birlikte silah, mühimmat, uyuşturucu kaakılıkları ile de ülkede uluslararası bir savaş ekonomisi oluşturulmuştur.

Peki, ocuk askerler bu meselenin neresinde yer almaktadır? Gerek kolonyal sömürgecilik döneminde gerekse de bağımsızlığın ardından yaşanan sorunlar çocuklar üzerinde de büyük tesirler bırakmıştır. ocuk işçilik her iki dönemde de yaygın olarak grlmştir. Kolonyal dönemde yerli çocukların eğitim gibi sosyal imknlardan mahrum bırakıldığı bilinmektedir. Bu yüzden okuma yazma oranı çok kısıtlı kalmıştır. Bağımsızlığın ardından da eğitim toplumun sadece kk bir kesimine hitap etmeye devam etmiştir. Toplumun her alanında yaygın olarak görülen eēitsizlikler çocukların ve gençlerin militanlaşmasına ve daha sonra RUF'a karşı sempati beslemelerine zemin hazırlamıştır. Savaşın ilerleyen aşamalarında ise hem RUF hem de ulusal ordu insan ihtiyaını temin etmek için çocuklardan istifade etmeye başlamıştır. Nüfusun yarısını oluşturan çocuklar, bu grupların en temel insan kaynağı olmuştur. Kimi zaman gönüllü olarak kimi zaman da zorlama ile çocuklar savaş sahnesine çekilmiştir. Devlet, çocukları koruyabilmek bir yana, çocukları savaşmaya zorlayanlar arasında yer almıştır. Savaşta 10.000'in üzerinde ocuk asker kullanıldığı tahmin edilmektedir. Yeni silah teknolojileri ve hafif konvansiyonel silahlar çocukların silah kullanmasını kolaylaştırmaktadır. Uyuşturucu ve alkol yardımı ile de çocukların beyinleri yıkanmaktadır.

Savaştan sonraki süreçte başlatılan rehabilitasyon ve topluma kazandırma programları ise daha önce ifade edilen sorunlarla karşılaştığı için kısmi bir etkiye sahip olmuştur. Çok sayıda eski ocuk asker savaşın ardından başıboş kalmıştır. Toplum içinde bir tehdit unsuru olarak görülen bu çocuklar, ilerleyen dönemlerde Afrika içindeki farklı silahlı gruplara katılmış yahut da özel askeri şirketler içinde istihdam edilmiştir. ABD'nin anlaşmalı olduğu Sabre International isimli özel askeri şirket, Sierra Leone'den personel teminine gitmiş ve buradan elde ettiği ucuz insan kaynağını Irak ve Afganistan'da kullanmıştır.

Atlantik köle ticareti ile deniz aşırı bölgelere çalışmaya götürülen veya Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında cepheye sürülen binlerce Afrikalı ile başka hiçbir seçeneği olmaksızın çeşitli coğrafyalara savaşmak üzere götürülen Afrikalı çocuklar arasında fark yoktur. Bu açıdan -çalışmanın konusu bağlamında- Afrika'da çocuklar ve gençler, kolonyal dönemden beri küresel rekabetin ve yetişkinlerin kurbanlarıdır. Mevcut haliyle uluslararası toplumun çabaları da işlevsel olmamakta, var olan tehdidi bertaraf edememektedir. Çocukların savaşa katılım oranları yirmi yıl öncesinden daha az değildir. Afrika'da çocuk asker sorununun temelinde yatan mevzubahis etkenlerin üzerinde durulmadıkça, bu sorunlara yönelik irade ortaya koyulmadıkça bu sorunun daha yıllarca Afrika'ya ayak bağı olacağını söylemek mümkündür. Köklü bir çözüm için yapılması gereken yegâne unsur ise Afrika ülkelerinin devlet mekanizmalarını güçlendirerek yeni nesil sömürgeciliğe karşı başkaldırması olacaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar ve Makaleler

Abdullah, Ibrahim (1998). "Bush Path to Destruction: The Origin and Character of the Revolutionary United Front/Sierra Leone". *The Journal of Modern African Studies*. 36. 2: 203-35.

Abdullah, Ibrahim (2002). "Youth Culture and Rebellion: Understanding Sierra Leone's Wasted Decade". *Critical Arts*. 16. 2: 19-37.

Abraham, Arthur (1974). "Bai Bureh, The British, and the Hut Tax War". *The International Journal of African Historical Studies*. 7.1: 99-106.

Allen, Chris (1999). "Warfare, Endemic Violence & State Collapse in Africa". *Review of African Political Economy*. 81: 367-384.

Anne-Lynn Dudenhoefer (2016). "Understanding the Recruitment of Child Soldiers in Africa". *Oxford University Conflict Trends*. 2: 45-53.

Aral, Berdal (2016). *Küresel Güvenlikten Küresel Tahakküme: BM Güvenlik Sistemi ve İslam Dünyası*. İstanbul: Küre Yayınları.

Ataöv, Türkkaya (1975). *Afrika Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi.

Avant, Deborah (2004). "The Privatization of Security and Change in the Control of Force". *International Studies Perspectives*. 5. 2: 153-57.

Aydın, Hasan (2018). *Amerikan Dış Politikasında Afrika -Soğuk Savaş'tan Trump Dönemine Kadar-*. Alelmas Yayıncılık. İstanbul.

Azarkan, Ezeli (2009). "Uluslararası Antlaşmalar ve Uluslararası Mahkeme Kararları Çerçevesinde Çocuk Askerlerin Korunması". *Uluslararası Hukuk ve Politika*. 5. 19: 89-107.

Berry, Nicholas O., ve Michael G. Roskin (2014). *Uluslararası İlişkiler*. Özlem Şimşek (çev.). Ankara: Adres Yayınları.

Beydoun, Lina (2013). "The Complexities of Citizenship among Lebanese Immigrants in Sierra Leone". *African Conflict and Peacebuilding Review*. 3. 1: 112-143.

Bond, Patrick (2006). *Looting Africa: The Economics of Exploitation*. Scottsville, South Africa : London ; New York: New York: University of KwaZulu-Natal Press; Zed Books; Distributed in the USA by Palgrave Macmillan.

Burman, Erica (1994). "Innocents Abroad: Western Fantasies of Childhood and the Iconography of Emergencies". *Disasters* .18.3: 238-53.

Bundu, Abass (2001). *Democracy by Force? A Study of International Military Intervention in the Civil War in Sierra Leone from 1991-2000*. California: Universal-Publishers.

Cilliers, Jakkie (2003). "Terrorism And Africa". *African Security Review*. 12. 4: 91-103.

Clotilde, Asangna (2017). "An Examination of the Sierra Leone War". *African Journal of Political Science and International Relations*. 11. 5: 103-111.

Davies, Victor (2000). "Sierra Leone: Ironic Tragedy." *Journal of African Economies*. 9.3: 349-369.

Denov, Myriam (2010). *Child Soldiers: Sierra Leone's Revolutionary United Front*. Cambridge University Press. New York.

Eker, Sami (2015). "Savaş Olgusunun Dönüşümü: Yeni Savaşlar ve Suriye Krizi Örneği", *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*. 2. 1: 31-66.

Ellis, S. (1998). "Liberia's warlord insurgency". C. Clapham (ed.). *African Guerrillas*. Indiana University Press .155-171.

Eluwa, G. I. C (1971). "Background to the Emergence of the National Congress of British West Africa". *African Studies Review*. 14. 2: 205-218.

Erdem, Gökhan (2018). "Lübnan'da Şii Siyasi Hareketin Evrimi: Emel'den Hizbullah'a." *The Turkish Yearbook of International Relations*. 49/1: 21-55.

Fisher, Humphrey J (1969). "Elections and Coups in Sierra Leone, 1967". *The Journal of Modern African Studies*. 7. 4: 611-636

Fyfe, Christopher (1987). "1787–1887–1987: Reflections on a Sierra Leone Bicentenary". *Africa: Journal of the International African Institute*. 57. 04: 411-421.

Fyfe, Christopher. Nicol, Davidson. Sesay, Shekou (2001). Sierra Leone. *Britannica Online*.

Gallagher, Karen (2000). "No Justice, No Peace: The Legalities and Realities of Amnesty in Sierra Leone". *Thomas Jefferson Law Review*. 23.1: 149-198.

Gberie, Lansana (2002). *War and Peace in Sierra Leone: Diamonds, Corruption and the Lebanese Connection*. Ottawa: Partnership Africa Canada.

Gberie, Lansana (2003). "West Africa: Rocks in a Hard Place. The Political Economy of Diamonds and Regional Destabilization." Ottawa: Partnership Africa Canada.

Gberie, Lansana (2010). "Africa and International Criminal Justice: Lessons from the Special Court for Sierra Leone". *African Security Review*. 19. 4: 31-47.

Gilbert, Eric. Reynolds, Jonathan T. (2016). *Dünya Tarihinde Afrika: Tarih Öncesinden Günümüze*. Çev. Mehmet Demirkaya. Küre Yayınları. İstanbul.

Harding, Jeremy (1997). "The mercenary business: 'executive outcomes'". *Review of African Political Economy*. 24.71: 87-97.

Harris, David (2012). *Civil War and Democracy in West Africa: Conflict Resolution, Elections and Justice in Sierra Leone and Liberia*. International Library of African Studies 29. London: I.B. Tauris.

Harris, David (2014). *Sierra Leone: A Political History*. New York: Oxford University Press.

Heywood, Andrew (2013). *Küresel Siyaset*. Nasuh Uslu ve Haluk Özdemir (çev.). Ankara: Adres Yayınları.

Hobsbawm, E. J. (2008). *Küreselleşme, Demokrasi ve Terörizm*. Osman Akınbay (çev.). İstanbul: Agora Kitaplığı.

Honwana, Alcinda (2002). "Negotiating Postwar Identities: Child Soldiers in Mozambique and Angola." George Bond/Nigel Gibson (ed). *Contested Terrains and Constructed Categories*. Westview Press. New York.

Johnston, Patrick (2008). "The Geography of Insurgent Organization and its Consequences for Civil Wars: Evidence from Liberia and Sierra Leone". *Security Studies*. 17. 1: 107-37.

Kaifala, Joseph (2017). *Free Slaves, Freetown, and the Sierra Leonean Civil War*. African Histories and Modernities. New York, NY: Palgrave Macmillan.

Kalama, John (2018). "The Challenges of Post-Conflict Disarmament, Demobilization and Reintegration (DDR) Programme Implementation in Africa: A Comparative

Analysis of Nigeria and Angola DDR Programmes”. *International Journal of Advanced Scientific Research*. 3. 1.

Kaldor, Mary (2005). “Old Wars, Cold Wars, New Wars, and the War on Terror”. *International Politics*. 4: 491-498.

Kaldor, Mary (2013). *New and Old Wars: Organised Violence in a Global Era*. John Wiley & Sons.

Kandeh, Jimmy D (1992). “Politicization of Ethnic Identities in Sierra Leone”. *African Studies Review*. 35. 1: 81-99.

Kandeh, Jimmy D (1998). “Transition without Rupture: Sierra Leone’s Transfer Election of 1996.” *African Studies Review*. 41. 2: 91-111.

Kandeh, Jimmy D (1999). “Ransoming the State: Elite Origins of Subaltern Terror in Sierra Leone”. *Review of African Political Economy*. 26. 81: 349-366

Kavas, Ahmet (2003). Malavi. *İslam Ansiklopedisi*. Cilt 27. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Kavas, Ahmet (2011). *Osmanlı- Afrika İlişkileri*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Kavas, Ahmet (2011a). *İki Din Arasında Fransa*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Kavas, Ahmet. Tandoğan Muhammed (2017). “Fransa’nın Yok Sayılan Kara Tarihinden Bir Kesit: 100. Yılında Unutulmuş Kub Kub Katliamı (15 Kasım 1917).” *İstanbul Medeniyet Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 2. 2: 1-21.

Kavas, Ahmet (2018). “Sierra Leone: İslam’ın misyonerliği mağlup ettiği ülke”. *Diyanet Aylık Dergi*. 327: 46-49.

Kelsall, Tim (2009). *Culture Under Cross-Examination: International Justice and the Special Court for Sierra Leone*. Cambridge University Press.

Kirman, M. Ali (2013). “Rasyonel Seçim Kuramı”. *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 22: 66-98

Kurtuluş, Begüm (2015). ““Aşırılıklar Çağı’nın Mirası: Hobsbawm’ın Tarih Anlayışı Çerçevesinde Savaşın Dönüşümü””. *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 8. 2: 6-31.

Lamb, Guy (2008). “Current Approaches to Disarmament, Demobilisation and Reintegration (DDR) Programme Design and Implementation”. *Centre for International Cooperation and Security (CICS)*.

- Lujala, Päivi. Gleditsch, Nils Petter. Gilmore, Elisabeth. (2005). "A Diamond Curse?: Civil War and a Lootable Resource". *Journal of Conflict Resolution*. 49.4: 538-62.
- Luke, David Fasholé (1988). "Continuity in Sierra Leone: From Stevens to Momoh". *Third World Quarterly*. 10. 1: 67-78.
- Mahony, Chris (2015). A Political Tool? The Politics of Case Selection at the Special Court for Sierra Leone. Kirsten Ainley, Rebekka Friedman, Chris Mahony (ed.). *Evaluating Transitional Justice Accountability and Peacebuilding in Post-Conflict Sierra Leone*. U.K.: Palgrave Macmillan Press.
- Mann, Howard (1987). "International Law and the Child Soldier". *International & Comparative Law Quarterly*. 36. 1: 32-57
- Mazrui, Ali A (1995). "The Blood of Experience: The Failed State and Political Collapse in Africa". *World Policy Journal*. 12.1: 28-34.
- McGregor, Andrew (1999). "Quagmire in West Africa: Nigerian Peacekeeping in Sierra Leone (1997-98)". *International Journal*. 54.3: 482-501.
- Mkandawire, Thandika (2002). "The Terrible Toll of Post-Colonial 'Rebel Movements' in Africa: Towards an Explanation of the Violence against the Peasantry". *The Journal of Modern African Studies*. Vol:40, sy 2.: 181-215.
- Morse Ted (2005). *Disarmament, Demobilization & Reintegration; Somalia Militia*. Washington, DC: World Bank.
- Mustapha, Marda. Bangura Joseph (Ed.).(2010). *Sierra Leone Beyond The Lome Peace Accord*. New York: Palgrave Macmillan.
- Mynster Christensen, Maya (2015). "The Underbelly Of Global Security: Sierra Leonean Ex-Militias In Iraq". *African Affairs*. 1-21.
- Newman, Edward (2004). "The 'New Wars' Debate: A Historical Perspective Is Needed". *Security Dialogue* 35. 2: 173-189.
- Novogrodsky, Noah Benjamin (2013). "After the Horror: Child Soldiers and the Special Court for Sierra Leone". *The Sierra Leone Special Court and Its Legacy*, Charles Chernor Jalloh (ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Osakwe, Chukwuma C., Audu, Bulus Nom (2017). "The Nigeria Led ECOMOG Military Intervention and Interest in the Sierra Leone Crisis: An Overview". *Mediterranean Journal of Social Sciences*. 8. 4-1: 107-115.

- Osikhena, Kadiri Joseph (2009). *The Role of Diamonds in Sierra Leone History and Conflict*. Växjö University School of Social Sciences Peace and Development Studies. *Yayımlanmamış Lisans Tezi*. Växjö
- Park, Augustine S. J. (2010). "Child Soldiers and Distributive Justice: Addressing the Limits of Law?". *Crime, Law and Social Change*. 53. 4: 329-348.
- Peters, Krijn (2011). *War and the Crisis of Youth in Sierra Leone*. Cambridge University Press.
- Peters, Krijn (2004). *Re-Examining Voluntarism: Youth Combatants in Sierra Leone*. Institute for Security Studies. South Africa.
- Pham, John-Peter (2005). *Child Soldiers, Adult Interests: The Global Dimensions of the Sierra Leonean Tragedy*. Nova Publishers.
- Polat, Oğuz ve Göldoğan, Evin (2010). "Çocuk Askerler: Psikolojik, Sosyal Ve Fiziksel Sorunlar". *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*. Cilt 1(1). 105-124.
- Reno, William (2003). "Memories of the Slave Trade: Ritual and Historical Imagination in Sierra Leone by Rosalin Shaw". *African Studies Review*. 46, 1: 198-200.
- Rodgers, Elizabeth J.A (2006). "Conflict Diamonds: Certification and Corruption: A Case Study of Sierra Leone". *Journal of Financial Crime*. 13. 3: 267-76.
- Rohdie, Samuel (1966). "Diamonds in Sierra Leone The Sierra Leone Diamonds: An Economic Study Covering the Years 1952–1961." *The Journal of African History*. 7. 1: 165-165.
- Rosen, David M (2005). *Armies of the Young: Child Soldiers in War and Terrorism*. The Rutgers Series in Childhood Studies. New Brunswick. N.J: Rutgers University Press.
- Schümer, Tanja (2008). *New Humanitarianism*. London: Palgrave Macmillan.
- Sesay, Max (1995). "State Capacity and the Politics of Economic Reform in Sierra Leone". *Journal of Contemporary African Studies*. Vol. 13. No. 2: 165-92.
- Sillah, Mohammed B (2016). "The Lebanese Immigrants in Sierra Leone: A Market Dominant-Minority and Revisiting the Constitutional Statute for Naturalization and Citizenship". *American International Journal of Social Science*. 5. 4: 9-16.
- Smillie, Ian. Gberie, Lansana. Hazleton, Ralph (2000). *The Heart of the Matter: Sierra Leone, Diamonds and Human Security*. Ottawa: Partnership Africa Canada.

- Sundberg, Ralph, Kristine Eck, Joakim Kreutz (2012). "Introducing the UCDP Non-State Conflict Dataset". *Journal of Peace Research*. No. 2. 351-62.
- Thompson, Bankole (2015). *Universal Jurisdiction: The Sierra Leone Profile*. New York: Springer Berlin Heidelberg.
- Tamçelik, Soyalp (ed.) (2014). *Küresel Politikada Yükselen Afrika*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Tepeciklioğlu, Elem Eyricce (2015). "Post-kolonyal Kuram Uluslararası İlişkiler Disiplinini Dekolonize Etmek". *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*. 4. 2: 80-97.
- Tomar, Cengiz (2009). Sierra Leone. *İslam Ansiklopedisi*. Cilt 37. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Turrell, Rob (1982). "Rhodes, de Beers, and Monopoly". *The Journal of Imperial and Commonwealth History*. 10. 3: 311-43.
- Twum-Danso, Afua (2003). "Africa's Young Soldiers: The Co-option of Childhood". *Institute for Security Studies*. sayı: 82.:1-55.
- Verhey, B. (2002). "Child Soldiers: Lessons Learned on Prevention, Demobilization and Reintegration". Washington, D.C.: World Bank.
- Wai, Z (2015). *Epistemologies of African Conflicts: Violence, Evolutionism, and the War in Sierra Leone*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Winder, R. Bayly (1962). "The Lebanese in West Africa". *Comparative Studies in Society and History*. 4. 3: 296-333.
- Yeryomina, Nadezhda (2007). Sierra Leone İçin Özel Mahkeme. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara.
- Yılmaz, Tuğrul Oğuzhan (2018). "Güney Sudan İç Savaşını Doğru Anlamak: Güvenlik Sorunları ve Barış Süreci". *Turan Dergisi*. Sayı: 37. ss.53-78
- Zack-Williams, Alfred. Riley Stephen (1993). "Sierra Leone: the coup and its consequences." *Review of African Political Economy*. 20.56: 91-98.
- Zack-Williams, Alfred (1997). "Kamajors, 'sober' & the militariat: civil society & the return of the military in sierra leonean politics." *Review of African Political Economy*. 24.73: 373-380.

Zack-Williams, Alfred (1999). "Sierra Leone: The political economy of civil war, 1991-98." *Third World Quarterly*. 20.1: 143-162.

Zack-Williams, Alfred (2001). "Child Soldiers in the Civil War in Sierra Leone". *Review of African Political Economy*. 28. 87: 73-82.

İnternet Kaynakları

Akam, Simon (2012). "Sierra Leone Diamond Firm: From War Booty to IPO". *Reuters*. <https://www.reuters.com/article/us-sierraleone-diamonds-idUSBRE83311520120404>.

Assad, Abdulkader (2018). 55 Tons of Libyan Gold Smuggled to UAE. *The Libya Observer*. <https://www.libyaobserver.ly/economy/55-tons-libyan-gold-smuggled-uae>. (Erişim Tarihi Erişim: 06.12.2018)

BBC International (2007). "Child Soldiers 'Are a Time Bomb'". <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6330503.stm>. (Son Erişim Tarihi 29.08.2019)

Bischof, Jackie (2018). "Nearly 2 million Africans were pulled into World War I, their reward was even more colonization". *Quartz Africa*. <https://qz.com/africa/1316060/nearly-2-million-africans-were-pulled-into-world-war-i/> (Erişim Tarihi: 10.01.2019).

Child Soldiers Reloaded: The Privatisation of War. (2017). *Al Jazeera*. <https://www.aljazeera.com/programmes/specialseries/2017/04/child-soldiers-reloaded-privatisation-war-170424204852514.html> (Erişim Tarihi: 01.07.2019).

Demir, Fatıma (2018). "Afrika'da Çocuk Askerler: Sorunsalın Siyasal ve Sosyal Kökenleri". *Afrika Araştırmacıları Derneği (AFAM)*. İstanbul. <https://www.afam.org.tr/afrikada-cocuk-askerler-sorunsalin-siyasal-ve-sosyal-kokenleri/> (Son Erişim Tarihi: 06.09.2019).

Diamond Mining in Africa. (2013). *Mining.com*. <http://www.mining.com/web/diamond-mining-in-africa/> (Erişim Tarihi: 02.03.2019).

Düzler, Gamze (2017). "Belçika'nın Kara Tarihi: Kral II. Leopold'un Kongo Katliamı". *Afrika Araştırmacıları Merkezi*. <https://www.afam.org.tr/belcikanin-kara-tarihi-kral-ikinci-leopoldun-kongo-katliami/> (Erişim Tarihi: 10.01.2019)

Farah, Douglas (2001). Al Qaeda Cash Tied to Diamond Trade. *Washington Post*. <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/2001/11/02/al-qaeda-cash-tied-to->

diamond-trade/93abd66a-5048-469a-9a87-5d2efb565a62/ (Erişim Tarihi: 20.02.2019).

Gberie, Lansana (t.y.). “Invisible Victims: Drugs, State and Youth in Liberia & Sierra Leone.” *Open Society Initiative for West Africa (OSIWA)*. <http://www.osiwa.org/wp-content/uploads/2016/08/Drugs-and-Mental-Health-Gberie-1.pdf> (Erişim Tarihi: 21.07.2019).

Gumbel, Andrew (2007). “Escaping the Battle: From Child Soldier to Poster Boy”. *The Independent*. <http://www.independent.co.uk/news/world/americas/escaping-the-battle-from-child-soldier-to-poster-boy-433138.html> (Son erişim tarihi: 29.08.2019).

“IRIN Update 681 of Events in West Africa-Gabon”. ReliefWeb. <https://reliefweb.int/report/gabon/irin-update-681-events-west-africa> (Erişim 28 Haziran 2019).

Kai Kai, Francis (2002). Presentation by the Executive Secretary, NCDDR, to the Donor Mission to Sierra Leone. <http://www.sierra-leone.org/GOSL/NCDDR-020802.html> (Erişim Tarihi: 06.06.2019).

Kamara, Tom (2001). The UN and Understanding Taylor’s Liberia. *The Perspective*. <https://www.theperspective.org/panelreport.html> (Erişim Tarihi: 20.02.2019).

Kavas, Ahmet (2017). “Güney Sudan: Yapay Gündemlere Kurban Edilerek Halkı Göçe Zorlanan Ülke”. *Afrika Araştırmacıları Derneği*. <https://www.afam.org.tr/guney-sudan-yapay-gundemlere-kurban-edilerek-halki-goce-zorlanan-ulke/> (Erişim tarihi: 10.01.2019)

Kirkpatrick, David D (2018). “On the Front Line of the Saudi War in Yemen: Child Soldiers From Darfur”. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2018/12/28/world/africa/saudi-sudan-yemen-child-fighters.html>. (Erişim Tarihi: 25.12.2018)

Morris, Chris Mcgreal Steven, ve Patrick Wintour (2000). “After 16 Long Days, Free in 20 Minutes”. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2000/sep/11/sierraleone5>. (Erişim Tarihi: 03.05.2019).

Olojo, Akınola. Yenwong-Fai, Uyo. Ngari, Allan. Els, Willem (2018). “How ‘foreign’ are foreign terrorist fighters in Africa?”. *Institute for Security Studies*. <https://issafrica.org/iss-today/how-foreign-are-foreign-terrorist-fighters-in-africa> (Son Erişim Tarihi: 08.01.2019).

Onishi, Norimitsu (2001). “Africa Diamond Hub Defies Smuggling Rules”. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2001/01/02/world/africa-diamond-hub-defies-smuggling-rules.html>.

Refugees International Focus : Disarmament, demobilization and reintegration in Sierra Leone (2001). <https://reliefweb.int/report/sierra-leone/refugees-international-focus-disarmament-demobilization-and-reintegration-sierra> (Erişim Tarihi: 10.05.2019).

Ross, Alice (2016). “UK Firm ‘employed Former Child Soldiers’ as Mercenaries in Iraq”. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/global-development/2016/apr/17/uk-firm-employed-former-child-soldiers-as-mercenaries-in-iraq> (Erişim Tarihi: 04.07.2019).

Rupert, James (1999). Diamond Hunters Fuel Africa’s Brutal Wars. *Washington Post*. <https://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/daily/oct99/sierra16.htm> (Erişim tarihi: 24.02.2019)

“U.N. Imposes Ban on Sierra Leone Diamonds.”(2000). *Los Angeles Times*. <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-2000-jul-06-mn-48544-story.html> (Erişim Tarihi: 14.06.2019).

Taş, Abdullah Erdem (2017). “Alman Sömürgesinden Bağımsızlığa: Namibya”. *Afrika Araştırmacıları Merkezi*. <https://www.afam.org.tr/alman-somurgesinden-bagimsizliga-namibya/> (Erişim Tarihi: 10.01.2019)

Thomas, Abdul Rashid (2019). Sierra Leone at 58 – A letter to prime minister Sir Milton Margai. *The Sierra Leone Telegraph*. <https://www.thesierraleonetelegraph.com/sierra-leone-at-58-a-letter-to-prime-minister-sir-milton-margai/> (Erişim Tarihi: 03.01.2019).

Traynor, Ion (2001). The international dealers in death. *Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2001/jul/09/armstrade.iantraynor> (Erişim Tarihi: 29.04.2019)

Singer, Peter W (2005). “The New Faces of War”. *Brookings Institution*. <https://www.brookings.edu/articles/the-new-faces-of-war/> (Son erişim tarihi: 29.08.2019).

Raporlar

Abidjan Peace Accord (1996). <https://www.files.ethz.ch/isn/125341/201.pdf> (Erişim Tarihi: 09.06. 2019).

Amnesty International (2000). Sierra Leone: Childhood - a casualty of conflict. <https://www.amnesty.org/download/Documents/132000/afr510692000en.pdf> (Erişim Tarihi: 20.05.2019).

Becker, Joe (2004). "Children as Weapons of War". *Human Rights Watch*. <https://www.hrw.org/legacy/wr2k4/download/11.pdf> (Erişim Tarihi: 10.03.2019)

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989). http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uamevzuat/birlesmismilletler.pdf (Erişim Tarihi: 09.09.2019).

BM Güvenlik Konseyi S/2000/455 (2000). "Fourth report of the Secretary-General on the United Nations Mission in Sierra Leone." <https://undocs.org/S/2000/455> (Erişim Tarihi: 15.06.2019).

BM Genel Kurulu A/C.5/59/31 (2005). "Administrative and budgetary aspects of the financing of the United Nations peacekeeping operations." <https://undocs.org/A/C.5/59/31> (Erişim Tarihi: 05.06.2019).

BM Genel Kurul Kararı A/RES/55/56 (2001). <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Sanc%20ARES%2055%2056.pdf> (Erişim Tarihi: 10.06.2019).

BM Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi Dokuman A/59/816–S/2005/350. (2005). <https://undocs.org/A/59/816> (Erişim Tarihi: 17.06.2019).

BM Güvenlik Konseyi Kararı S/RES/1132 (1997). <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1132> (Erişim Tarihi: 10.04.2019).

BM Güvenlik Konseyi Kararı S/RES/1261 (1999). <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/248/59/PDF/N9924859.pdf?OpenElement> (Erişim Tarihi: 29.05.2018)

BM Güvenlik Konseyi Kararı S/RES/1270 (1999). [https://undocs.org/S/RES/1270\(1999\)](https://undocs.org/S/RES/1270(1999)) (Erişim Tarihi: 10.06.2019).

BM Güvenlik Konseyi Kararı S/RES/1181 (1998). <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1181> (Erişim Tarihi: 12.06.2019).

BM Güvenlik Konseyi Kararı S/RES/1306 (2000). <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/SL%20SRES%201306.pdf> (Erişim Tarihi: 10.05.2019).

BM Güvenlik Konseyi Kararı S/RES/1315 (2000). <http://www.rscsl.org/Documents/Establishment/S-Res-1315-2000.pdf> (Erişim Tarihi: 02.06.2019).

BM Güvenlik Konseyi Kararı S/RES/1343 (2001) <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1343> (Erişim Tarihi: 10.05.2019).

BM Güvenlik Konseyi Kararı S/RES/1379 (2001). <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/651/10/PDF/N0165110.pdf?OpenElement> (Erişim Tarihi: 29.05.2018)

BM Güvenlik Konseyi Kararı S/RES/1460 (2003). <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/231/16/PDF/N0323116.pdf?OpenElement> (Erişim Tarihi: 29.05.2018)

BM Güvenlik Konseyi Kararı S/RES/1612 (2005). https://www.un.org/ruleoflaw/files/SecurityCouncilResolution1612_en.pdf (Erişim Tarihi: 29.05.2019)

BM Güvenlik Konseyi Kararı S/RES/1620 (2005) [https://undocs.org/S/RES/1620\(2005\)](https://undocs.org/S/RES/1620(2005)) (Erişim Tarihi 02.06.2019).

BM Güvenlik Konseyi SC/9890 (2010). “Youth Unemployment Poses ‘Latent Threat’ to Sierra Leone’s Stability, Top Officials Warn in Security Council Briefing”. <https://www.un.org/press/en/2010/sc9890.doc.htm> (Erişim Tarihi: 29.05.2019).

Carol, Bellamy (2005). *Childhood under threat: The state of the world’s children 2005*. UNICEF. New York.

Cruvellier, Thierry (2004). The Special Court for Sierra Leone: The First Eighteen Months. *The International Center for Transitional Justice*. New York.

Coalition To Stop The Use Of Child Soldiers (2001). *Global Report On Child Soldiers*. London.

Coalition to Stop the Use of Child Soldiers (2004). *Child Soldiers Global Report*. London.

Child Soldiers International (2017). *Annual Report 2016-17*. London.

Cremer, Dr Hendrik (2013). “*Shadow Report: Child Soldiers*”. German Coalition to Stop the Use of Child Soldiers. Germany.

Geneva Convention Relative to Protection of Civilian Persons in Time of War. (1949). <https://www.icrc.org/eng/assets/files/publications/icrc-002-0173.pdf> (Erişim Tarihi 19.05.2018).

Florquin, Nicolas. Berman, Eric (2005). *Armed And Aimless: Armed Groups, Guns, And Human Security in The ECOWAS Region.* Switzerland: Small Arms Survey.

Global Witness (2003). *For a Few Dollars More: How al Qaeda moved into the diamond trade.* London.

Kabbah, Ahmad Tejan (2012). *Two Decades of Conflict And Democracy in Sierra Leone.* Institute for Security Studies Situation Report. Pretoria.

Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949 and Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I) (1977). https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/icrc_002_0321.pdf (Erişim tarihi: 9.09.2019).

Government Of Sierra Leone National Committee For Disarmament, Demobilisation And Reintegration Executive Secretariat. (2002). *The DDR Programme: Status and Strategies for Completion.* http://siteresources.worldbank.org/SIERRALEONEEXTN/Resources/ddr_status.pdf (Erişim Tarihi: 03.07.2019).

Human Rights Watch (1999). *Sierra Leone Getting Away with Murder, Mutilation, Rape New Testimony from Sierra Leone.* <https://www.hrw.org/reports/1999/sierra/> (Erişim Tarihi: 15.03.2019).

Human Rights Watch. (2003). *World Report.* <https://www.hrw.org/legacy/wr2k3/africa10.html> (Erişim Tarihi: 04.03.2019).

ICRC. (1971). *Rules Applicable in Guerrilla Warfare,* Conference Of Government Experts On the Reaffirmation and Development of International Humanitarian Law Applicable in Armed Conflicts. https://www.loc.gov/rr/frd/Military_Law/pdf/RC-conference_Vol-6.pdf (Erişim tarihi 19.05.2018)

Kaldor, Mary. Vincent, James (2006). “Evolution Of UNDP Assistance To Conflict-Affected Countries: Case Study Sierra Leone”. *UNDP.* New York.

Machel, Graça (1996). “Promotion And Protection Of The Rights Of Children. Impact of armed conflict on children.” *UN Secretary-General.* https://static.unicef.org/graca/a51-306_en.pdf (Erişim Tarihi: 08.06.2019).

“Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict” (2002).

<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/OPACCRC.aspx> (Erişim Tarihi: 19.05.2018)

“Report of The Panel of Experts on Sierra Leone”. UN Security Council (S/2000/1195). (2000). <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/SL%20S2000%201195.pdf> (Erişim Tarihi: 01.06.2019).

The Paris Principles: Principles and Guidelines on Children Associated With Armed Forces or Armed Groups (2007). <https://www.unicef.org/emerg/files/ParisPrinciples310107English.pdf> (Erişim Tarihi: 19.05.2018)

Rome Statute of International Criminal Court (1998). https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf02/belge_cezadivani_b2.pdf

Sierra Leone Truth and Reconciliation Commission (TRC) (2014). “Witness to Truth: Report of the Sierra Leone Truth and Reconciliation Commission.” <http://www.sierraleonetr.com/index.php/view-the-final-report/download-table-of-contents> (Erişim Tarihi: 20.07.2019).

Statute Of The Special Court for Sierra Leone (2002). <http://www.rscsl.org/Documents/scsl-statute.pdf> (01.09.2019).

UNDP (1991). Financing Human Development Report. New York: Oxford University Press.

UNICEF (2005). The Disarmament, Demobilization and Reintegration of Children Associated with the Fighting Forces. https://www.unicef.org/wcaro/WCARO_SL_Pub_LesLearntChildSoldiers.pdf (Erişim Tarihi: 17.05.2019).

World Bank (2002). Sierra Leone: Disarmament, Demobilization and Reintegration (DDR). <http://documents.worldbank.org/curated/en/561391468304852525/pdf/298850FRENCH0infofbf81.pdf> (Erişim Tarihi: 15.07.2019).